

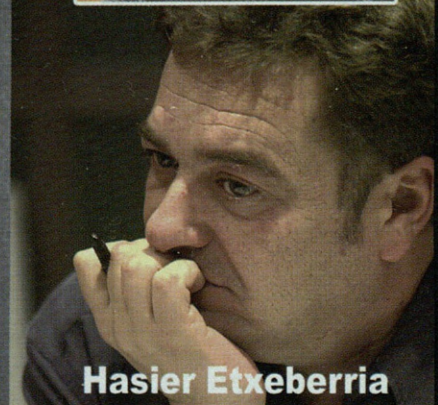
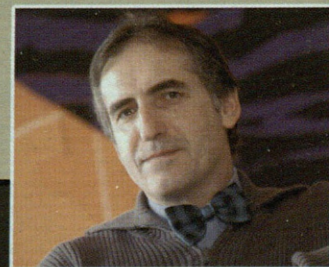
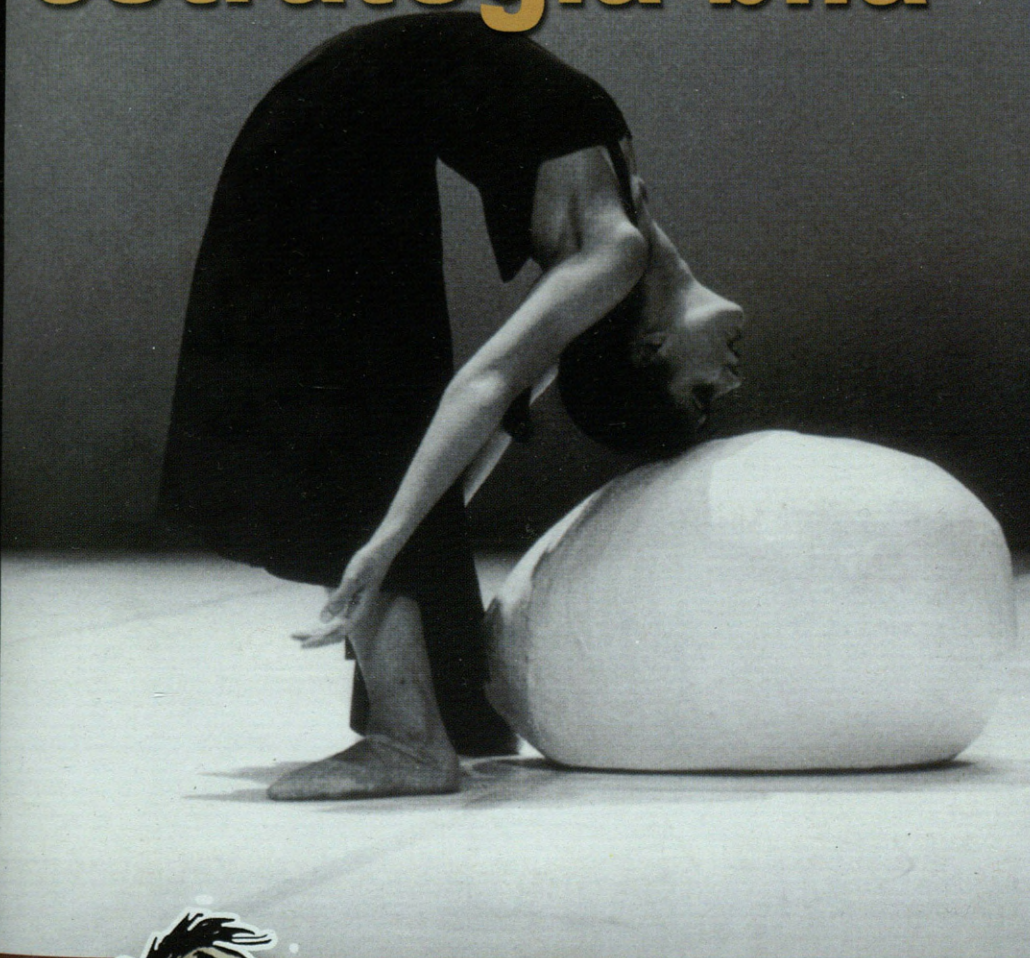
ARGIA

ABENDUKO

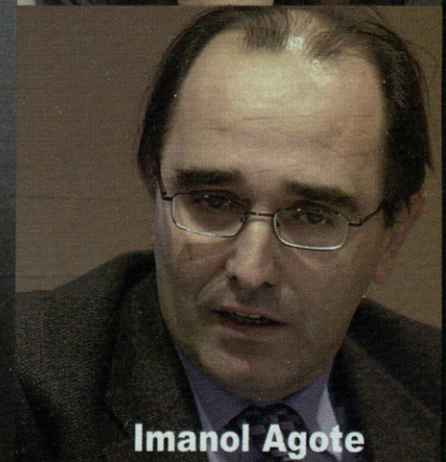
larrun

KULTURAREN EUSKAL PLANA AZTERGAI

Kulturarentzako estrategia bila

Hasier Etxeberria

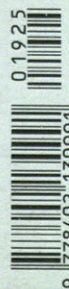
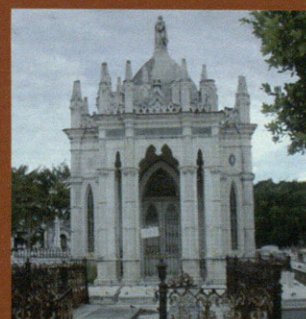
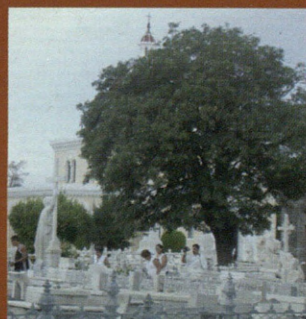
Imanol Agote

Josu Amezaga

► **MEDITERRANEO 2003 SARIA**

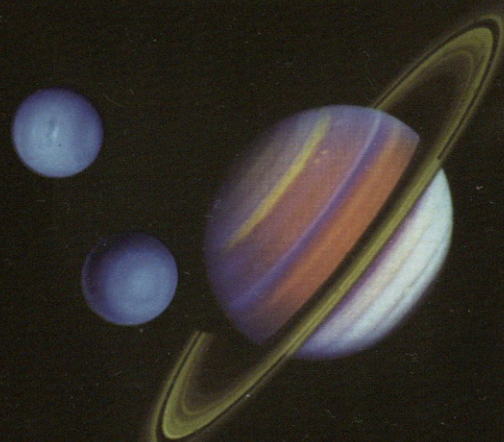
**Gernikako
arbola eta
juntetxe
kubatarrak**

INFORMAZIOAR

Erremintak

Ingeniaritza linguistikoan dugun ikerketa + garapena + berr-
oinarrizko erremintak sortzen eta hobetzen dihardu. Oinarri
KAPSULA deituriko sistema teknologikoan biltzen dira. Hon

- Analizatzaile morfologikoa
- Euskararako lematizatzailea
- Espainolerako lematizatzailea
- Kwin: MS Word artxiboetako bilatzailea
- Testu alineatuak ikusteko prototipoa
- Itzulpenak baieztatzeke prototipoa
- Konkordantziak ikusteko prototipoa
- Batua/bizkaiera itzulpen laguntzailea

Ikerketa

- SARETEK, Zientzia,
Teknologia eta
Berrikuntzaren Euskal
Sarean integratuta gaude.
- Oinarrizko ikerketako proiektuak
egiten ditugu Eusko Jaurlaritzaren
Zientzia eta Teknologia
Plangintzetan (SAIOTEK). Adibide gisa:
  - Lengoaia naturalaren prozesamendua
  - Lengoaia naturalaren prozesamendua
informazioaren gestioari aplikatuz
  - Lengoaia naturalaren prozesamendua
ezagutzaren gestioari aplikatuz
- Ikerketa aplikatua egiten dugu Eusko
Jaurlaritzaren Zientzia eta Teknologia
Plangintzetan (INTEK). Adibidez:
  - Itzulpen-laguntzaileak hizkuntza
tekniketan oinarrituz
  - Itzulpen laguntzaileak
itzulpen-memoretan oinarrituz

Soluzioak

Web/CD-ROM/papera
formatuetan soluzioak
ondoko alorretan

- Berriak eta agendak
- Aldizkari eta egunkariak
- Liburutegi eta
dokumentazio-zentroak
- Formazio eta autoformazioa
- Jolas interaktiboak
- Denda birtualak
- Bezeroentzako gunek pribatuak
- Komunikazio korporatiboa

EN UNIBERTSOA

Adur SOFTWARE
PRODUCTIONS

erriakarako taldeak
erriakreminta hauek
Orainen batzuk:

Adur Software Productions, S. Koop (ASP)

Industrialdea 1, 20160 Lasarte-Oria

Tel: 943.37.18.49

e-mail: adur@adur.com

Erbitzuak

holkularitza

Ezarritako soluzioen

guneraketa jarraia

Komunikazio zuzena

Esperientzia

BASANDERE ARGITALETXEA

Birmingham 1, Pral. Eskubia
20002 DONOSTIA
Tel. / Faxe: 943 45 38 52

2004.eko EUSKAL KULTURAREN BEST-SELLERRA!!

Aintzinako euskaldunen denboraren neurketa eta bere aplikazioa ilargi-egutegian Josu Naberanek aztertuta arkeologia eta hizkuntzalaritzako materialen bidez.

Gainera, euskal aste, hil eta urteari buruzko jakintsuen teoria guztien berri ematen da liburuan.

Liburuarekin batera, eskuratu ahal izango duzu gure arbasoen jatorrizko egutegi izugarri ederra (koloretan), euskal historian lehen aldiz egiten dena.

INPRIMATZE-GASTUAK DIRELA ETA, EGUTEGIAREN TIRADA MUGATUA IZANGO DA

EGUTEGIA BASANDEREKO HARPIDEDUNENTZAT DOHAINIK IZANGO DA
(erosle arruntentzat Durangon salduko da, liburuarekin batera).

LORTU NAHI BADUZU APROBETXA EZAZU AUKERA HAU ETA BASANDEREKO HARPIDEDUN EGIN ZAITEZ
(edo opari moduan erregalatu lagunei eguberrietarako)
(2 liburu urtean - 15,5 euro bana -. Horrela, euskal identitatea ikertzen ari den Basandere proiektua bultzatuko duzu eta, bide batez, egutegia oraintxe bertan postaz dohainik jasoko.)

PROIEKTU ABERTZALE ETA AURRERAKOI HONETAN KOLABORATU NAHI BADUZU HARPIDETZA TXARTELA BETE ETA GOIKO HELBIDERA BIDA
(EDO TELEFONOZ ZUZENKI DEITU)

HARPIDETZA TXARTELA / TARJETA DE SUSCRIPCIÓN

Izen-abizenak / Nombre-apellidos

Helbidea / Dirección

Herria / Localidad

Posta kodea / Código postal

Tel.

Bankua edo Aurrezki Kutxa / Banco o Caja de Ahorros

Sukurtsala / Sucursal

Kontuaren zenbakia (20 digitu) / Número de cuenta (20 dígitos)

Data / Fecha

Sinadura / Firma

asteko gaia

- **Gernikako arbola Habanan.**
CECILIA ARROZARENA 6

pertsonaia

- **Mertxe Arza Navarro.**
ESTITXU EIZAGIRRE / IXIAR EIZAGIRRE 11

iritziaren leihoa

- **Gora Pro Nobis: ASISKO URMENETA** 16
JULEN ZABALO
- **Nazioaz -denok- eztabaidatzeko unea.** 17
JULEN ZABALO
- **AUZObizitza. AGURTZANE INTXAURRAGA** 18
- **Luparekin: Historiaren haize berriei baliatu.** 20
IÑAKI MARTINEZ DE LUNA
- **Txandan: Lepo berritik burua. AMATIÑO** 21
- **Hiruko txikian: Aitorpen. J. M. OSTOLAZA** 21
- **Oihartzunak** 22

erdiko kaiera

- **Bidaideak. NERE LUJANBIO** 23
- **Bizitzak figurante bilakatu hau, Manuel.** 26
AINARA GURRUTXAGA
- **Ezpalak: IZASKUN JAUREGI** 28
- **Argitalpenak: Iñigo Aranbarriri galdezka.** 30
PILAR IPARRAGIRRE
- **Gartxot: ASISKO URMENETA, MARKO ARMSPACH,** 32
JOKIN LARREA
- **Nagoen lekutik: Urrutira joan gabe.** 36
JOSU IZTUETA
- **Denbora-pasak** 38
- **Ihesi: Zubiak josita. EIDER GARAICOETXEA** 40
- **Makina bat kontu. GARBIÑE UBEDA, JABIER AGIRRE,** 44
JAKOBA ERREKONDO, JOXERRA AIZPURUA
- **Ikuskizunen agenda: ALOÑA IPINTZA** 46

termometroa

- **Gartxot Korsikan: Vai e'fa'ti leghje!!!** 47
ASISKO URMENETA
- **Elitekoak baina ezezagunak.** 48
ONINTZA IRURETA
- **Jose Luis Elorza: "Kataluniakoak debate politiko berria ekarriko du hona". MIKEL ASURMENDI** 50
- **Euskal kazetaritzaren berpizkundea gerra bezperako Iruñean. AMETS ARZALLUS** 52
- **Bero-beroan** 54
- **Net hurbil: Hiesa sendatzea nork merezi duen erabaki dezagun. PELLO ZUBIRIA** 56

azkena

- **JON ALONSO** 58

Urte berri on, irakurle!

Beste urte bat bukatzeaz eta Gabonak gainean ditugu jada. Urtero bezala, etenaldia egingo dugu eta beraz haxe duzu urteko azken zenbakia. Urtarrilaren 11n itzuliko gara zuregana. Bitartean, Gabon zoriontsuak eta urte berri ona izan ditzazula.

XIX. mendearen hasieran iritsi zen Juan José Díaz de Espada arabarra Habanara. Apezpikuak ez zituen Euskal Herriko sustraiak ahaztu eta Gernikako arbola eta juntetxea gogoran, Tenplete eta zeiba jarri zituen. 6

Gernikako arbola Habanan

Mertxe Arza Navarro

"Tratu txarren atzean maitasun istorio bat dago"

Mertxe iruindarrak Argi Berrian egiten du lan, tratu txarrak jasotzen dituzten emakumeentzako elkartearen. Emakume eta gizonen arteko istorio asko eza gutzen ditu. Terrorezkoak eta oinazezkoak dira sarri, baina hondoan maitasuna ktramilatzen da. 11

Nagoen lekutik

Josu Iztueta
36

JOSE LUIS ELORZA

Sozialisten garaia heldu ote?

PSE-EEko kide Jose Luis Elorza kritiko azaldu zaigu Ibarretxeren Planarekin. Planaren edukiarekin baino, berau plaza-ratzeko unea eta moduarekin. Jesus Eigurenen dokumentua hobesten du Elorzak. Bestalde, Kataluniako presidente berria Maragall izateak estatuko politikara aro berri bat ekar dezakeela uste du. 50

Jabetza: Komunikazio Biziagoa, S.A.L. Lehendakaria: Joxe Mari Irazusta. Zuzendaria: Xabier Letona. Zuzendaritzaren albokoa: Pello Zubiria. Idazkaritza Teknikoa: Ixabel Bereziartua. Produktzioa: Berdaitz Goia. Erredakzioa: Mikel Asurmendi, Katixa Garate, Nagore Irazustabarrena, Onintza Irureta, Izaskun Jauregi. Sustapena eta harpidetzak: Kike Amonariz. Argitalpenak: Bego Zuza. Bezeroen harrera: Olatz Kortá. Publizitateak: Irigo Txintxurreta, Aloña Soraluze. Administrazioa: Marijo Aiertza, Mari Karmen Loiarde. HELBIDEAK: Gipuzkoa: Industrialdea, 15. 20160 Lasarte-Oria. Tel: 943 371545. Faxak: 943 373403 (erredakzioa), 943 361048 (komertziala). Lapurdi, Nafarroa Beherea eta Zuberoa: Lege gordailua: NA 80-1963. ISSN: 0213-909X. Batzorde parekidea: 72562 E. Inprimategia: Antza S.A.L. Informatika: Adur Software Productions. S.Koop. Elk. Urtebeteko harpidetza. Hego Euskal Herria: 110 euro. Ipar Euskal Herria: 133 euro. Espainia: 110 euro. Beste atzerriak: 140 euro. Airez: 219 euro. Komunikazio Biziagoa S.A.L. Ametzagaña Taldeko parteidea da.

Azala: Antza. Argazkiak: Imanol Otegi / Argazki Press

Gernikako arbola

CECILIA ARROZARENA

Turista gehienak begira-begira, baina beste ezeren antza duenik ohartu gabe pasatzen dira Habanako Tenplotea deitzen den monumentu neoklasikoaren aurretik. Turista euskaldunak, esan nahi dut. Bakar bat ezagutu dut ohartu dena, Habanako zeiba zuhaitzak eta Tenpleteak Gernikako haritzaren eta juntetxearen antza duela jakin gabe konturatu dena. Ikustez batera esan zuen: "Gernikako arbola ematen du!". Historia zaharrean arakatu behar da jakiteko antza ez dela kasualitatezkoa, Tenplotea euskaldun batek eraikiarazi zuela orain dela 175 urte, Gernikako biltzarren etxea apropos imitatuz.

CECILIA ARROZARENA

Itzulpena: Mikel Uriondo

BADIRA EUSKAL HISTORIOGRAFIAK ahaztu dituen euskaldun batzuk. Euskal Herritik urrundurik bizi eta hil direnekin sarritan gertatu da sorterrian ahaztuak izatea, eta halakoa da Juan José Díaz de Espada delakoaren kasua. Kubako historia liburuetan XIX. mendeko pertsonaia nagusienetakoa da eta, hala ere, Euskal Herriko historia liburu eta entziklopedietan ez da aipatu ere egiten. *Elhuyar Entziklopedian*, esate baterako, ez da ageri Azkoitiko zalduntxoaren eta Elhuyartarren lagun hau.

Juan José Díaz de Espada y Fernández de Landa, Arabako Arroiabe herrixkan sortu zen, 1756ko apirilaren 21ean. Salamancako unibertsitatean ikasi zuen, orduan ohikoa

Habanako Tenplotea eta zeiba zuhaitza Juan José Díaz de Espada elizgizon arabarraren ideiak izan ziren. Berak eraikiarazi zuen Tenplotea eta baita zeiba izeneko zuhaitza jarri ere. XVIII. mendeko apezpiku honek Gernikako arbola eta juntetxea zituen gogoan.

EUSKAL HISTORIA

Habanan

zenez, eta hantxe lortu zuen Teologian doktore gradua. Liburu debekatuak irakurtzeko lizentzia omen zuen eta gero konprentituko dugu detaile hau zergatik aipatu dugun.

Elizako goi karguak izan zituen harrezkero Calahorra, Villafranca del Bierzo eta Mallorcan, azken leku honetan Inkisizioaren egiturari. Gero, Chiapas aldeko apezpiku izateko izendatuta zegoenean, Habanara heldu zen. San Cristobal de La Habana deitzen zen hiria, eta elizbarrutiak Kubaren mende baldea hartzen zuen orduan, Camagueyitik sartalderako lurralde guztia, baina Floridetako lurra ere bai kontinentean.

Juan José Díaz de Espada 1802ko otsailean iritsi zen Habanako portura. Egun batzuk ohean pasatu behar izan zituen, itsasoko bidaia geldoa eta latza izan zelako, baina osasuna errekuiperatu eta martxoaren 14an apezpiku-aulkia hartu zuen zere monia solemnean. Aulkia esan dugu, baina tronua esatea hobe dugu, jarleku horrek sasoi hartan zuen garrantziagatik. Eta tronu horretan egon zen Juan José Díaz Espada 30 urte, 5 hilabete eta 19 egunez. Jarlekua duen jendearen portaera kontuan hartuta zehaztasun inportantea: denbora luze horretan ez zen eserita egon.

1802ko martxoan egun hartan Juan José Díaz de Espadari apezpiku mitra edo makila eman ziotenek ez zekiten, makila hura bere eskuetan Arkimedesen palanka bihurtuko zela. Hala esaten dute Kubako historiagileek, eta XIX. mendearen lehen erdiko erreformatzaile sozial nagusitzat hartzen dute.

1802ko abenduan Espada apezpikuak Sociedad Económica de Amigos del País elkartearen

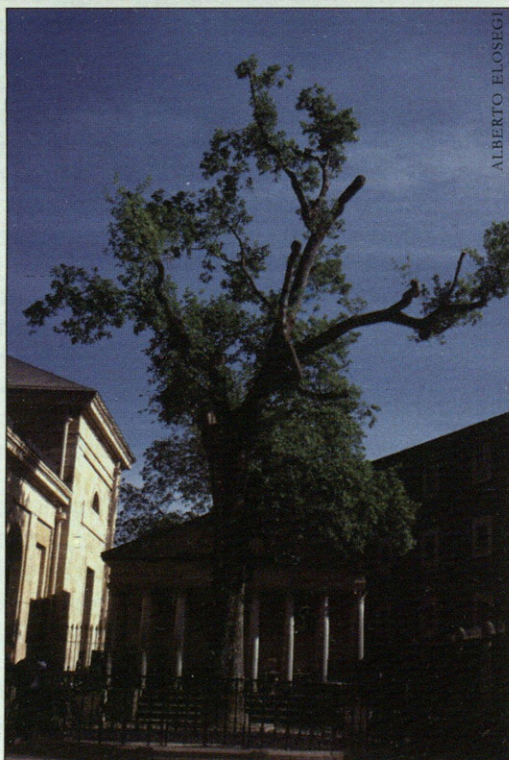
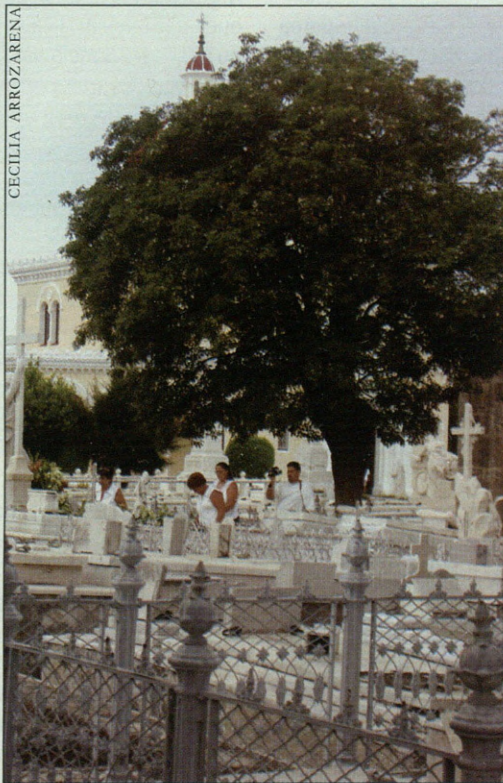
ren kide izateko eskaera egin zuen eta herrilagunek, bazkidetzat onartzeaz batera, elkartearen zuzendari izendatu zuten. Elkarre hori, Real Sociedad Bascongada de Amigos del País haren adarretik sortua zen Habanan, bazkide asko euskaldunak ziren, eta Kuban bizi

arren, semeak Bergarara igortzen zituzten ikastera. Juan José Díaz de Espada bera Azkoitiko zalduntxoaren ideia eta pragmatismoaren munduan zegoen. Bultzatzen zituen aldaketak ausartak eta eskergak izan ziren Kuba kolonial hartan. Liburu bat beharko litzateke aurrera eramane zituen erreforma sozial eta kulturalen inbentarioa egiteko: elizari egin ohi ziren ehorzketak debekatu eta kanposantu orokorra egiteko obrak hasi zituen; Kubako osasun publikoa fundatu zuen; sakarokraziaren gehiegikerien kontra ekin zuen (azukrearen ekoizpena kontrolatzen zuen Habanako oligarkia), eta batez ere esklaboaren trafikoaren aurka; arteak eta letrak babestu zituen; goi mailako ikasketak bultzatu zituen Kuban bertan, eta Filosofia katedra fundatu zuen, elite kreolaren eskola bihurtuko zena...

Ez zela eserita geratu, esan dugu, baina bere pertsonalitatea baloratzeko beste gauza bat ere hartu behar da kontuan. Goi kargu politiko eta eklesiastikoen lehenengo zeregina kutxa propioak diru eta urrez betetzea zen sasoiaren eta lekuan, Espada apezpikua, hil zenean, Amerikako elizbarrutirik aberatsenean, jabe gorik gabe hil zen, 1832ko abuztuaren 13an.

Inkisizioaren erasoak jasan zituela esan beharrik ez dago, gaztetan Inkisizioaren partaide izan zen arren. Sakarokraziaren kontra jokatu zuela esan dugu, esan nahirik azukrearen oligarkiaren menpekoea zela orduan Kubako gizartea, populazioaren erdia esklaboa zen. Espada apezpikuak botere kolonialarekin, elkarlan aldi batzuekin, azpi borroka luzea sostengatu zuen.

Historia hori luzeegia eta konplikatu egia da hemen zehazki kontatzeko. Baina testuinguru horretan ulertu behar da Tenple-

Euskaldunak Espainiaren alde eta aurka

Espainiaren alde

Tenpletearen historia Habanaren historia da ia. Luzea eta nahastua. Habanako Tenpletea euskaldunekin erlazioan agertzen den bi momentu historiko aipatuko ditugu bakarrik. 1869ko ekainaren 2an Guipúzcoa izeneko bapora posta heldu zen Habanako portu sarrerara. Ontziak Tertzio Baskongadoak zekartzan. Arratsaldeko 14:00etan sartu zen bapora badiara eta arratsaldeko 16:00etan jaitsi ziren euskal soldaduak lehorrera. Kubako euskal jauntxo boteretsuenak zeuden ongi etorrian: Zulueta, Araiztegui, Eleicegui, Arcocha eta

Jose Antonio Agirrerri harre-
ra egin zioten
1942an eta
1950ean Ten-
pletearen
aurrean.
Lehenengo
bidaian Ten-
pletearen
eraikuntzaren
nondik nora-
koak azaldu
zizkioten eta
baita Espada
apezpikuaren
berri eman
ere.

AUNAMENDI ENTZIKLOPEDIA

abar. Ez ziren falta musika bandak eta kantari koroak. Guanutas, Colón eta Cárdenas aldeko txapelgorriak ere han zeuden.

Portuko nasatik Tenpleterainoko alfonbra luze dotore bat ezarri zuten eta Kuban Gernikako Arbola adierazten omen zuen zeibaren inguruan gortinak, banderak eta zutoihalak. Jende guztia, euskaldunak asko, tertzioei bibaka. Juan María Eleicegui merkataria euskaraz egin zien ongietorri mintzaldia: "Osasuna, euskaldun gazterari". Horrela hasi zuen ongi etorria eta garai hartan erabiltzen zen grafia errespetatzen diogu. Juan María Eleicegui bertakoen poza aldarrikatu zuen heldu berriek bidaia ona egin zutelako. Gero, honela esan zuen:

"Atozte, bai, atozte, Euscal-errico tercio portitzac, Cubaco Ugarte español onetara, zuen anaiari laguntzera, lembailen bucaera emateco guda caltarquitsuari eta etsai dollor orri. Dembora gucietan Euscal-errico semeac izan dirade ala ichasoz nola lurrez, gaiñ gañeco gudari leialac, portitzac, ernaiac, alaiac, galantac eta prestuac, jaquin izandutenac Ezpañiaco bandera garbia ifincen garailari chit goitua, ala mundu zarrean nola berrian, baita ere ichasoco ontzietan, beren eginge gogoangarriquin.

Euskaldun arguidotar oien icenac daude chit aguirian jarriac condairan ta orregatic eztitut icendatcen.

Zuec, oroituaz ceratela oien sustraietatic zatozten semeac, eguingodezute aleguiña, bicia galdu arteraño, iduquitceco Ugarte guci au Ezpañiaren mempean, cergatic dan beraren ondra eta orrena da gurea, eta iduquibeardegu Ceruraño jaso, español bat bacarrac daucan artean bicia..."

Momentu horretan euskal tertzioek eten egin zuten hitzaldia euskaraz oihuka: "¡III arte! ¡III arte! ¡III arte!" Euskal mutilak isildu zirenean, honela amaitu zuen Juan María Eleicegui bere hitzaldia: "Bandera eder ori izangoda zuen biotzac indarrez betetceco eta erru aundiarequin etsaiari jazartceco eta garaitua utcitceco, obiatuic mendi sasi tartean edo aitz zuloetan: orduan emangodiotzute Españiari eta bere seme on guciai, beste egun eder bat, ceña izangoda oroipengarria beren biotzetan.

Eta orain oju indartsuarequin esanzagun. ¡iViva España!!"

Bestelako ongietorria jasoko zuten euskaldun gazte gizajo haiek maniguan (mendan). Askozak ustekabekoagoa, latzagoa, bakartiagoa, tragikoagoa. Manbiek eta tropikoak akabatuko zituen gehienak. Baina hori, Tenpletearekin loturarik ez duen beste historia bat da.

Espainiaren aurka

Tenpletearen aurrean harrera egin zioten Jose Antonio Agirre oso bestelako mezuarekin etorri zen Kubara 1942 eta 1950 urteetan.

Bere lehenengo bisita Habanara 1942ko urrian izan zen eta arrakasta handikoa izan zen zentzu guztietan. Fernando Ortizek (abokatu, historialari eta antropologo ezagunak) pertsonalki azaldu zizkion Jose Antonio Agirrerri Tenpletearen eraikuntzaren gorabeherak eta Espada apezpiku euskaldunaren garrantzia Kubako historian eta nazionalitatearen sorreran. Bitxia bada ere, Euskal Etxean baino Jose Antonio Agirrerri harrera hobe egin zioten Centre Catalá delakoan. Kubako katalanak independentista erradikalak ziren sasoi hartan, euskaldunak baino askozak gogorrakoak, eta urriaren 18an ospakizun politiko handia antolatu zuten. Kataluniako, Galiziako eta Kubako hizlariak parte hartu zuten, eta gero Jose Antonio Agirrek berak. Bere adiskide izandako Lluís Companys gogoratu zuen, gerra sasoiaren eta baioneta anglosaxoiek inposatuko zuten bakea betiko izango zela adierazi zuen, beraz une inportanteak zirela estatutik gabeko nazionalitateentzat. Eta Euskal Etxean aipaturiko ideia errepikatu zuen Zentro Katalanean ere: "Els bascos només pactarem a través de la nostra llibertat". Hau da, euskaldunak hitzarmenatarako prest daudela, baina euren askatasunetik abiatuta. Sasoi hartan, abertzaleak kide errepublikar espainolekin istiluetan zebiltzan, batez ere Indalecio Prieto sozialistarekin, hauek mehatxutzat hartzen zituztelako euskal instituzio subiranoak

Jose Antonio Agirrek aldarrikatu zuen euskaldunek independentzia izateko eskubidea dutela, beste herrieekin elkartasunean lotzeko eginbidea izan orduko. "Viva Galicia Ceibe! Gora Euzkadi Azkatuta! Visca Catalunya Lliure!" aldarrika amaitu zen Galeuzkaren biltzarra Habanako egun hartan.

1950eko Jose Antonio Agirrerren bisitak oihartzun askozak gutxiago izan zuen. Baina hau ere beste historia bat da.

Juan José Díaz de Espada y Fernández de Landa Arabako Arroiabe herrixkan (eskuinean bertako eliza) sortu zen 1756. urtean. Salamancan Teologia dokto-
retza egin zuen eta Chiapas aldean apezpiku lanak
betetzeko prest zegoela Kubara bidali zuten. 30 urte
luzez hango apezpiku izan zen.

tearen eraikuntza, 1828.
urtean.

Tenpletea eta zeiba zaharra

Portuko etorbidean zeiba zahar
bat zegoen. Zeiba hori Haba-
nako San Cristobal hiriaren
askatasunaren sinboloa zen.
Hortxe ospatu omen zuten
1519. urtean lehenengo meza
eta kabildoa. Hortxe zegoen
antzinatik, zeiba handia, Por-
tuaren alboan, Habanako
harresien barruko jauregi eta
gastelu nagusien enparantza
bazterrean. Enparantza hori
Armen Plaza da, eta zeiba
Kapitain Jeneralen jauregiaren
aurrez aurre zegoen.

Gernikako arbola askatasun
demokratiko lokalen sinboloa
zen euskaldunentzat eta ordu-
rako ezaguna eta zabaldua zen
sinbolo lez munduan; William
Wordsworth-ek, esate baterako,
ordurako idatzia zuen bere
poema. Zeiba Gernikako junte-
txearen antzeko eraikinarekin
hornitzea, Kapitain Jeneralen

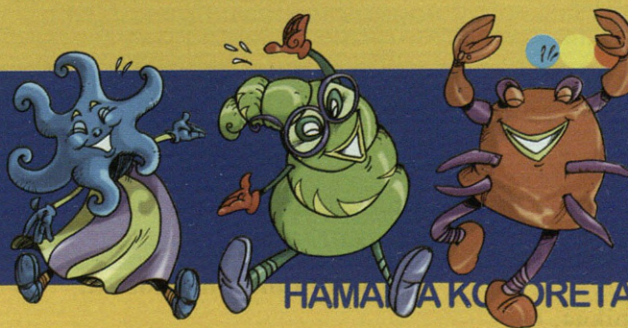
INIGO TXINTXURETA

jauregian aurrez aurre bizi
ziren autoritate kolonialei
eginiko probokazioa beste-
rik ez zitekeen izan. Gerni-
kako haritzak bezala, Haba-
nako zeibak ere askatasun
lokalen sinboloa izan nahi
zuen.

1828ko martxoaren 19an
fundatu zen zeibaren Ten-
pletea. Tenplu greko-erro-
matarra da, orden dorikoa
atikoarekin nahasturik,
Europako ilustrazioak
modan jarri zuen estilo neo-
klasikoan. Estilo horretan
Habanen eraiki zen lehenen-
go eraikina izan zen. Etxea-
ren barruko aretoa Jean
Baptiste Vermayren pintura
mural zabal batek betetzen
du.

Arbola zaharragoen kimu
eta ondorengoak dira orain-
go biak, baina, zaharraren
ondoren gaztea, hor daude bakoitza bere
lekuan. Gernikako arbola haritza bada, Haba-
nako zeiba da. Euskaldunek ez dute zeiba zer
den ezagutzeko aukera handirik; hori ere ez da
agertzen *Elhuyar Entziklopedian*. Zeiba, *bombax*

Ane Monna Oskola eta Karramarroi antzerki musikala!

Urtarrilak 18
Mungiako
polikiroldegian

Urtarrilak 31
Dulantziko
polikiroldegian

Otsailak 15
Bilboko
Kafe Antzokian

HAMAILAKO KOLEKTAN DANTZAN

eta dantzalamiak

kontratazioa:
San Vicente kalea, 2
48001 bilbo
tel: 94 423 75 91
www.zenbatgara.org

CD
berria
salgai

ceyba deitzen omen da Linneoren sailkapenean, enbor sendoa, batzuetan hiru pertsona behar dira bere enborra besarkatzeko. Enborra garbia, urdin hauts kolorekoa eta oso garaia da, 20 metrotik gorako altuera har dezake, eta goian adarrak oso zabalak eta hostotsuak ditu. Hostoak galtzen ditu eta udaberrian errekupeatu. Loratu ere egiten da.

Bartolomé de las Casasek zeiba hitza tainoa zela utzi zuen idatzita. Testigantza horren kontra, Fernando Ortizek afrikar izena dela uste zuen, eta Ginea eta Kongoko hainbat hizkuntzatan topatu uste zuen. Antilletakoa bertakoa edo Afrikatik ekarria izan, esklaboek beren erlijio errito propioetan aintzat hartu zuten. Zeiba berez zuhaitz ikusgarria da, handia eta trinkoa. Gainera, oinaztargiek ez dute jotzen, adaburua nahiko horizontala delako, palmondoak jo eta hain erraz erretzen dituen artean. Bote-rea eta babesa iradokitzen dituelako izango da, beharbada, sorginkeriarentzat leku berezia zuhaitz hori. Gaur egun ere, edozein zeibaren albotik pasatzean enborpera begiratzen baduzu, opariak ikusiko dituzu. Hirian bertan ere bai, Habanako hirian edozein kale bazterretan daude zuhaitzak, eta zeiben oinetan beti aurkituko dituzu ez dakit zein santuri utzitako opariak: platanoak, oilaskoak eta auskalo zer gehiago.

Espada apezpikuaren jokabidean, Tenpleteari Gernikako Juntetxearen antzeko tankera ematean, absolutismoaren kontra askatasun lokalen errebindikazio ilustratua dagoela esan dugu lehen. Hala ere, ez da ahaztu behar zeiba harrizko eta burdinazko hesiz ezartzea, eta klasizismo greko-erromatarreko kapera horrekin hornitzea, herri xehe beltzaren sorginkeria paganoari mugak ipintzeko ere egin zela, eta alde horretatik ez zela jokabide hain herrikoia izan.

Bai Espada apezpikua, bai beste ilustratuak garai hartako seme-alabak ziren. Baina ez dugu hemen elizaren, burgesiaren eta ilustrazioaren balioen eta miserien historia egingo.

Zeibari hiru inguru

Herri tradizio zahar bat dago Kuban. Abenduaren 15etik 16rako gauean, San Cristobal egunaren zain, jendea Tenpletera etortzen da, zeibaren inguruan hiru buelta emateko asmoarekin. Bueltak ematerakoan gogoz eskatzen diren asmoak kunplitu egiten omen dira.

**Juan José Díaz de Espada
apezpikua Kubako historia
liburuetan XIX. mendeko
personaia nagusienetakoa da eta,
hala ere, Euskal Herriko historia
liburu eta entziklopedietan
ez da aipatu ere egiten**

**Edozein zeibaren albotik pasatzean
enborpera begiratzen baduzu,
opariak ikusiko dituzu. Hirian
bertan ere bai, Habanako hirian
edozein kale bazterretan daude
zuhaitzak, eta zeiben oinetan beti
aurkituko dituzu ez dakit zein
santuri utzitako opariak:
platanoak, oilaskoak...**

Kuba turismo masibora makurtu zenetik Tenpletea urtean zehar monumentu turistiko basterik ez da. Turismoaren apartheid esparru dotorean, turistaren eszenografia izatera kondanuta dago. Turistak andanaka pasatzen dira bere aurretik, artzain itzultzaileak gidaturiko artaldeetan asko, euren kamera digitalekin eta euren begirada memeloarekin.

Ez dira enteratzen ia ezertaz, ez zer izan den, ez zer den. Kuban egon direla kontatuko dute eta Kuban dabilzala pentsatzen dute, horixe ordaindu dutelako, ohartu gabe, gizajoak. Miserableki engainatuak izan dira, kubatar dekoratuen artetik Bahamasetan darabiltzate...

Urtean behin soilik, gau bakar batean bihurtzen da Tenpletea beste zerbait. Bertakoak etortzen dira eta itzultzen da Tenpletea Bahamas izatetik Kuba izatera.

Abenduaren 15etik 16rako gau horretan milaka herritar inguratzen da Portuko etorbidera, sineste askorekin bateren batzuk, baina sineste urriarekin asko eta sineste arrastorik gabe gehienak. Baina, badaezpada.

Zeibari bueltak eman eta nahi duena eskatzen du kubatar jendeak. Iaz zerbait eskatu zutenetako bat aurkitu dugu. Mabel Larrechea deitzen da eta eskaria kunplitu zitzaion galdetu diogu: "Ez, hala ere aurten berriro joango naiz", erantzun du. "Iaz, uste dut nahastuegia nuela gogoa bueltak ematen nituen artean, ez nuen argi eskatu. Ez zaizkit kunplitu".

Ea desirak nork kunplitzen dituen galdetu diogu: "Ez dakit. Hor zuhaitzean bizi den santuren bat izango da, ezta? Aurten ondo eskatuko ditut, oso ozen, eta nahiak kunplitzen ez badizkit, orduan izena ipiniko diot santu horri, El Sordo!".

Mabel Larrechea 27 urteko neska da, badiaz bestaldean dagoen Regla auzokoa. Abizen euskalduna du, baina Euskal Herria zein kontinentetan dagoen ere ez daki. *Toti* baino beltzagoa da, bestalde. *Toti* deitzen da belearen antzeko txori

beltz bat. Erru guztiak *toti*ri egotzen zaizkiola esaten da. Baina hau ere beste historia bat da.

Ea zergatik egin dizkiogun galderak galdetu digu Mabelek. Gernikan, Habanakoaren antzeko arbola bat dagoela erantzun diogu, euskaldunentzat zuhaitz horrek balio sinbolikoa duela, eta horri buruz idatzi nahi dugula zerbait. Orduan, Mabel Larrechea hau galdetu du, bere aurpegi beltzeko begiak borobil eta handi zabaldurik: "Eta euskaldun horiek ere arbolari eskatzen dizkiote gauzak?" ■

Mertxe Arza Navarro

ESTITXU EIZAGIRRE

IXIAR EIZAGIRRE

Argazkiak: Mikel Saiz

• PERTSONAIA •

Tratu txarrak jasan dituzten emakumeak hartzeko Nafarroako babes etxean egiten du lan Mertxe Arzak. 600 istorio ezagutzen ditu. Terrorezko istorioak, oinazeko istorioak, baina maitasun istorioak. Tesia idazteko denbora falta du, baina bere esperientzia luzea idatzita utzi nahi luke.

Oso natural ohartarazi digu ez duela argazkitan ateratzerik, segurtasun neurriak medio.

Argia da, benetan. Bere hitzetan, oso emakume inteligente gutxi ezkontzen omen dira, eta berak nahiago izan du ezkongabe izatea. Bizitzaz hitz egin digu batik bat: "Bizitzan ezer ez da kasualitatea" du bere lema. "Bidea norberak egin behar du".

Emakumeen argi-ilunak

«Tratu txarren atzean m

Zer motako jendea da erasotzaile?

Larrialdietarako zentrora era guztietako jendea etortzen da. Baliabide ekonomikoak dituen jendea, lizentziatua den jendea... Hasieran ez nuen ulertzen nola den posible gizon ezkertiar batek andrea jo eta txikitzea. Ideologia politikoak oso idealizatuta nituen. Errealitatea da, berdin erasotzen dutela batzuek eta besteek. Feministen kasuan ere gertatzen da, pentsa! Gogoratzen dut emakume lesbiana bat, bere bikotekide feministak erasotzen zuela psikologikoki.

Zer ikasi duzu hainbeste urteko lanean?

Asko kosta zait jabetzen aurrean dugun emakume bakoitza dela bakarra. Ezin da pentsatu "hau beste batek kontatu dit lehenago". Baita ere kosta zait onartzea, erasotzen duten gizonak daudela eta erasotuak izaten uzten duten emakumeak. Hasieran ez nuen ulertzen nola izan daitekeen hori posible.

Nolakoak dira tratu txarrak sortzen dituzten harremanak?

Tratu txarrak jasandako emakume bakoitzaren atzean maitasun istorio bat dago. Maitasun istorio preziosoa, oso polita. Batzuei irudituko

"Harremanetan askatasunari zaio beldurra. Batzuek bilatzen dute bestearekiko dependentziak ematen duen segurtasuna. Baina dependentzia harremanek ez dute ez bata eta ez bestea betetzen. Eta beste batzuk independentziara jotzen dute, autonomia bat konpartitzeko, heldutasuna konpartitzeko, eta bizitza aberatsagoa izateko. Gaur ez da erraza emakume edo gizon izaten".

zaigu gizon hori maitale txarra dela, baina tratu txarrak jasotzen dituen emakumeari maitale ona irudi dakiok. Beste asko ez dira sekula maitatuak sentitu, gehienera desiratuak sentitu dira. Eta maitasuna nagusiarekin nahastu dute. Gizona bere nagusi egin dute.

Ezin da orokortu, baina normalean tratu txarrak ematen diren harremanak dependentziazkoak dira. Harreman horietan, tratu txarra ematen duten gizonak sadikoak dira eta emakumeak sumisoak. Baina elkarrenganako dependentzia bera dute. Dependentzia afektiboa droga gogorra da. Oso zaila da hausten.

Nola esplikatu daiteke tratu txarrena?

Kausak oraindik aztertzeke daude. Jaso dugun heziketagatik, izan dugun bizitzagatik...

Guk uste dugu tratu txarrak eragotzi daitezkeela. Tratu txarrak jasan dituen emakume bakoitzaren atzean dago neskaila bat, ikasi ez duena indartsu izaten, bere burua maitatzen, autoestimua altu izaten, bizitza ez dela denei gustu ematea... Eta erasotzaile bakoitzaren atzean dago mutiko bat ikasi ez duena berdintasunezko harremana zer den, sexualitatea ez dela inposatzen...

mitasun istorio bat dago»

Nik tratu txarrak kokatzen ditut gizon eta emakumeen arteko aukera desberdintasuna dagoen testuinguruan. Heziketa, familia, eliza, komunikabideak dira gizon eta emakumeei aukera berdintasuna ukatzen digutenak.

Nola bizi du tratu txar egoera emakumeak?

Tratu txar hori egunez egun bizitzen da, eta txikitu egiten du pertsona. Bada 20 urtez ia egunero entzuten duenik "lerdoa", "putakumea", "ezgauza", "malapartatua", "hemen nik nahi dudanean egiten da txortan", "ni naiz indartsua, ni naizelako inteligentea", "Zu ixol!".

Tratu txarra emakumeak bere porrot sentitzen du. Batzutan familiako porrot gisa ere bai, familian norbaitek betidanik esan izan badio "gizon hau ez zaizu komeni". Eta gizartearen porrota ere bada, gizartean ez baitago ongi ikusia tratu txarrak jasan dituen emakumea. Porrot sentazio horrek eromenera eramanez ditzake. Emakume asko saiatu dira bere buruaz beste egiten. Momentu batean harremana eten beharra sentitzen badute, egoera jasangaitza egiten bazaie, errudun sentitzen hasten dira. Behin harremana hautsi dutenean, gizonenganako erreakzioa eta pena sentitzen dute.

Etetik kanpo emakume horiek ez al dute ingururik familian, lagun artean edo lanean?

Familiatako tratu txarra tabu bat da. Emakumeak ez du inorekin hitz egiten gai horretaz. Froga argirik badago, markak esaterako, ezkutatu eta ukatu egiten dituzte.

Familiarekin harremanak hozten joaten dira, agian familia egoeraz konturatu delako eta emakumeak ukatu egiten duelako. Lagunekin berdina. Emakumea oraindik ez dago prest egoerari

Aurrera begirako proiektua

"Asko landu behar dugu gure burua. Denbora asko eskaini behar zaio gelditu eta pentsatzeari, sentitzeari. Gertaerek ez gaitzela jan, ez onean eta ez txarrean. Aurrera begira, nire proiektua maila pertsonalekoa da. Zentzua garatzea, umorea lantzea, eta lehiatu beharrean, naizen onena izaten saiatzea. Norberak ahal duen onena izateak ez baitu esan nahi besteei hobe edo okerragoa izatea. Ikasteko asko dut oraindik. Eta batez ere egun bakoitza bizi nahi dut, bete-betean. Egin nahi dudana dena egin, eta egin nahi ez dudana ezetz esan. Ezetz esateko libre sentitzen naiz".

aurre egiteko, ez delako bere unea iritsi. Momentu horretan bakarrik sentitzen da, eta bere nagusia den gizona du makulu. Gizona, pixkanaka, emakumearen bizitza bahitzen ari da. Emakume asko lanetik etxera eta etxetik lanera bizi da.

Noiz iritsi da emakume batentzat harremana eteteko momentua?

Gizonarengan sinisteari uzten dionean. Momentu horretan dago emakumea harremana eteteko prest. Ordura arte, hondoa jotzean ere, gizonarengan sinistu baitu.

Izan ere, biolentzia ez da lineala, zikloa doa. Harreman bortitz eta erasokorren ostean, samurtasun harremana dator. Gizonak barkamena eskatzen du, eta ez dela errepikatuko agindu. Emakumeak sinistu egiten dio, eta beste aukera bat eman, maite duelako. Baina zikloa errepikatu egiten da, eta azkenean, gizonari sinisten ez dion egunean, hautsi dezake harremana.

Umeak tartean daudenean emakumeak luzarago eusten dio tratu txarren egoerari?

Alferrik da umeak arrazoi gisa hartzea. Emakume bat lehenago bereizi ez bada, da oraindik gizona maite zuelako, eta oraindik ez zelako gai uzteko, umeentzat biolentzia egoera horretan bizitzea askoz negatiboagoa delako baino. Umeak zer ikusi hura ikasten du. Babes etxean garbi ikusten dugu, mutilek onartuta dute gizonaren rola, sinistuta dago indartsuena dela eta boterea berak duela. Neskek sumisioaren rola dute onartuta.

Hitzaldi batean neska gazte batek garbi esan zidan: "Niri aitak bizitza izorratu dit,

ARTEZ

ARTE ESZENIKOEN ALDIZKARIA

anizkeria dantza musika zirkoa opera audiobisualak

harpidedun egin zaitez

urte osoko harpidetza, hamabi ale (bat hilabete bakoitzeko) BEZ barne,

28€ bakarrik!!! (Iparralden/Europen 65€)

Elizburu kalea 3 • 48230 Elorrio • www.artezblai.com • artez@artezblai.com • tel. 946 583 082 • fax. 946 231 886

2003ko abenduaren 21a

ARGIA

13

baina amak ere bai, ez zelako gai izan harremana mozteko". Eta babes etxean dauden ume batzuek ere esaten dute, "niri ez zait nire aita gustatzen, baina nire ama ere ez". Etxean biolentzia ezagututako asko dira gero erasotzaileak, edo erasotuak. Babes etxetik pasatu dira familia bereko amona, ama eta alaba. Lokarri bat da. Baina zorionez, beti ez da horrela. Beraz, nortasunak ere badu bere pisua. Jarrera bat edo bestea hartzerakoan barruko indar bat bada.

Behin harremana etenda, arazoa bukatu da?

Hainbeste urtean zanpatuta egon den emakumeak, bizitza osoan landu beharko du bere burua. Horrek faktura handia pasatzen baitu. Elkarbizitza, heziketa, familiarekin berreraiki beharreko harremana... Gizonarekiko haustura horrek uzten dion bakardadea eta zuloa betetzeko laguntza handia beharko du, eta denbora luzez. Gaitasun emozionala berreraikitzen kostatzen da gehien. Baina ikusi dugun gauza positibo bat da, sufritu dutena sufrituta, oso emakume gutxi hartzen dutela gizonaren kontra mendekua. Eurek eskatzen duten bakarra da, gizonak bakean utz ditzala.

Nolako rolak egiten ditu gizarteak?

Emakumeak egin nahi izan gaituzte sumisoak, obedienteak, besteren arabera bizi garenak (batez ere gizonentzat). Emateko bizi gaitzezela, ez dezagula hartu, ez dezagula plazerik sentitu, gure sexualitatea bizi dezagula gizonen beharren arabera... Emakumeok ziurtasun falta izateko hezi gaituzte. Emakumeak hezi gaituzte gutxiago senti gaitezen, senti dezagun inteligenteak eta indartsuak gizonetakoak direla. Hezi gaituzte lehenengo sinistu dezagun aitarengan, gero maisuarengan eta gero senarrarengan. Euren osagai garelako pentsatzen dugu, eta ez. Pertsona osoak gara. Erasotutako emakumeei garbi ikusten dugu, bakarrik egoteari sekulako beldurra diote. Batzuek jada ezin dute. "Emakume soltera bat ez da ezer

Argi Berria elkarte

"Nafarroako Gobernuarekin hitzarmen bat dugu, tratu txarrak jasandako emakumeei hiru zerbitzu eskaintzeko: bat da larrialdietarako zentrua. Lehen mailako

zerbitzua da, emakumeak tentsio une batean izan dezan nora jo. Bertan orientatzen eta informatzen saiatzen gara, zer egin nahi duen erabaki dezan. Bigarren mailako laguntza da babes etxea. Emakumea, kasua bada seme edo alabekin, bertan bizitzen da 6 hilabetez, beste lau familia unitaterekin batera. Tailerretan hainbat gai lantzen da, integratzen laguntzeko: lana, etxebizitza, autoestima, sexualitatea... Azkenik, Etxebizitza sailak ongintzari utzitako bost etxebizitza ditugu. Babes etxean egon ondoren, etxebizitza aurkitzeko arazoak dituztenak bertan egoten dira berea bilatu arte."

bizitzan" bezalako esaldiak entzuten ditugu, edo "nik gutxienez gaizki tratatzen nauen gizon bat dut, zuk hori ere ez"... Iristen da momentu bat esaten duguna, "nik neure burua maitatu beharra dut, inguruan ditudanak ere bai, eta bizitzako nire proiektua egin".

Botereak ez du berez zertan txarra izan. Baina gizonak hezi dituzte botereaz abusatzeke, ez botererako. Emakume eta gizonen arteko harremanetan dagoena botere abusua da.

Gaur emakume konprometitu izatea ez zait erraza iruditzen baina gizona izatea ere ez. Gizonak ere hezi baitira beste rol bat joka dezaten. Eta mundua gainera erori zaie. Gizonen sinistaz diete emakumea bere jabe go dela. Gizona konkistatzeko hezi dute. Seduzitzeko. Eta bat-batean, emakume batek seduzitzen badu, desarmatu egiten du, emakume batek konkistatzen badu, beldurtu egiten da, emakume batek gehiago irabazten badu, ea zer gertatzen den! Gizonak lanpostua galdu eta etxean geratu behar badu eta andrea bada lanera doana, gauza asko jartzen dira kolokan. Gizonezkoak ere etxeko biolentziaren biktima dira. Gizon bat oso sadikoa izanda ere, ez dut sinisten gustura sentitzen denik andrea jipoituz. Espainiako Estatuan, emakumea hil ostean 45 gizonek egin du bere buruaz beste.

Zein dira XXI. mendeko erronkak?

Familiako biolentzia etetea, eta etxean ardurak banatzea. Oraindik gizonak etxean "lagundu" egiten dutela esaten da. Haurrak hezteko ere ardura elkarrekin eraman beharra dago, ekonomia berdina, dimentsio sexual eta afektiboa ere bai...

Hirugarren erronka da emakumeak botere postuei heltzea. Hori emakumeon ardura da, botere eta ardurak hartzeko pausoa kosta egiten baitzaigu oraindik. Boterera iritsi eta botere harreman erabat ezberdinak sortu behar ditugu. Egungo egiturak patriarkalak eta hierarkikoak dira. Berdintasuneko gizarte sortu

Curriculum

- JAI: Iruñean, 1940an.
- "ARGI BERRIA" TRATU TXARRAK JASO DITUZTEN EMAKUMEEEN LAGUNTZARAKO ELKARTEKO KIDEA
- Soziologian lizentziatua eta gizarte lanean diplomatua.
- 1976-1990 urte artean, ezintasun mentala duten pertsonekin aritu zen lanean.
- 1994az geroztik, tratu txarrak jasan dituzten emakumeei dihardu lanean.
- 1996az geroztik Nafarroako Unibertsitate Publikoko irakasle da.
- Hainbat artikulua argitaratu ditu prentsan.
- Ikastaro eta hitzaldi asko ematen ditu.

behar da, harreman sanoagoetan oinarritua, eta errespetuan.

Dena dago aldatu beharra. Kultura eta heziketa aldatu behar da, balio ezberdinak landu... Sexualitatean ere, gaur gurasoekin hitz egiten da guk genuen baino konfiantza gehiagorekin. Baina hortik gurasoek umeen dimentsio sexuala lantzeraz, ez bakarrik onartzea harremanak izan ditzan, baizik plazer gisa lantzeraz, ez da hainbeste aurreratu.

Sistema kapitalista bera aldatu behar da. Bultzatzen dituen balioak direlako lehia, individualismoa, gizonen boterearen abusua, kontsumoa... Zer gertatzen zaio gizon bati bizitza publikoan ezin badu arrakastarik izan? Ezin badu lehiatu, eta frustratuta sentitzen bada, ezin badu pentsatzen duena esan, ez badu kontsumitzeko behar adina diru? Ez badiote pertsona izaten irakatsi, gauza asko edukitzen baizik? Bizitza publikoan frustratuta sentitzen bada, ordaindu bizitza pribatuan, etxean egiten du, andrearekin eta seme-alabekin, gutxietsita dauzkalako.

Baina lehen lehenik, pertsonak gara aldatu beharrekoak, baita emakumeak ere. 70eko garai hartan, mugimendu feministan genbiltzanon mezua zen: "Arazo dena estrukturala da, arazo dena soziala da". Baina orain pentsatzen dut kontzientziak ere aldatu beharko ditugula, mentalitateak. Legeak aldatzen ari baitira eta teoriak ere bai, baina zerbaitetan gaude oker, etxeko biolentziak hor jarraitzen baitu. Mentalitatea askoz gehiago kostatzen da aldatzen. Iraultzak ere, jendea garatu ondoren etortzen dira. Eta badira garatzen ari diren gizon eta emakume gutxi batzuk.

Salatzeko eskatzen dute publizitate kanpainak. Modaz paseak dira erabat. Gizonezkoei zalan-tza sortzeko kanpainak egin behar ditugu. Gizonei pentsa arazi: zer ari zaizue gertatzen, eraso egin behar baduzue indartsu sentitzeko? Prostituzio kanpainetan ere, planteatzen ez dena da zer ari den gertatzen gizonen harre-

Jazarpena

"Bikote gazteetan jazarpenera asko ematen da. Gizarteak onartu ez arren, jazarpenera tratatu txar bat da. Alegia, bietako batek egun osoa telefonoz deika ematea. Maitemina garaian, besteak pentsatzen du 'ni gabe ezin du bizi'. Noski bizi daitekeela, baina kontrolatzen ari da. Bikote kideak asteburuan lan egin edo ikasi beharra badu, bestea ez da etxetik ateratzen. Berari hainbeste gus-tatzen zaio bestea beti beretzat prest egotea, eta bestea hain dago prest dena emateko! Azkenean bukatzen du: berak nahi dituen erabakiak hartzen, berak nahi duena pentsatzen, berak nahi duen jendearekin egoten... bere esklabo izaten. Eta batez ere, distira duena bera izan dadila."

Bertsoa

DOINUA:
AITA IZENA

Askotan zail da tratatu txar baten sorrera konprenitzea nola litekeen maitatu eta modu hortan aritzea baina sufritu duenak nahi du lagunengana biltzea horregatik da hain premizkoa babestutako etxea guztiok behar baitugu noizbait babestuta sentitzea.

Aitor Mendiluze

manetan, profesional bati ordaindu behar badiote, edo Karibera joan. Gaurko egoera salatzearekin batera, aldaketak egiteko moduak proposatzea da bidea.

Tratu txarrik jasan ez badute ere, osasun mentaleko zentroetan gehienak etxeko andreak dira. Etxeko andreak ez dira batera baloratuak. Hori ere tratatu txar psikologikoa iruditzen zait. Emakume gutxiak aukeratzen du etxeko andre izatea, libreki. Seme-alabak bere bizitza egiten hasten direnean, ez dute euren burua ere baloratzeko. Sekulako nortasun krisiak daude. Hezi dutelako emateko, ez jasotzeko. Besteak maitatzeko hezi dute, ez bere burua ere maita dezan. Norbere burua egoistiki maitatu behar du, horrek ez du esan nahi besteak maiteko ez dituenik. Eta nork bere bizitza landu behar du, ahalik eta aberatsena izan dadin. 50 urtetik gora dituenak, eta umeak etxetik kanpo direnean ere, bere espazio propioa sortu behar du. ■

Elkarriketa osoa
www.argia.com helbidean

Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak
diruz lagundutako aldizkaria

Gipuzkoako Foru Aldundia

Gizarte eta Erakunde Harremanetarako
Departamentua

kutxa

gizarte ekintza

FLOWERS IN ZARAMA

LEKUN

Iñaki!!!

NO URTEREN ONDOTIK ere, ZEIN URRUN JAGOEN KAMERUN!!!

SK

Julen Zalsalo

EHUKO IRAKASLEA

Nazioaz -denok- eztabaidatzeko unea

Eskal Herriko gaurko marko politikoak irtenbiderik aurkezten ez duelakoan, batzuek beharrezko ikusten dute horretaz hitz egitea. Besteak, berriz, eroso sentitzen dira oraingo markoan, eta elkarriketa eta hitz egitea ez beharrezko, baizik eta kaltegarritzat ere jotzen dituzte, ETAren jarrera indartzen delakoan.

Abiapuntu horrekin, argi geratzen da, hitz egitekotan, lehenengo multzokoek bakarrik egingo dutena. Eta horrela gertatu da. Azkeneko denboretan hainbat proposamen agertu dira Euskal Herri osoan, baina eztabaida horretatik at geratu dira, nahita, Espainiako eta Frantziako indar zentralistak. Horrek mugatu egiten du eztabaida, zalantza barik, baina zuzena eta demokratikoa izango litzateke horregatik eztabaidarik ez egitea?

Hala ere, hitz egiteko gogoia omen daukaten artean ere mugak agertzen dira. Ezer finkorik ez dagoen halako egoera batean, badirudi proposamen guztiek gutxienez entzunak izateko eskubidea eduki beharko luketela, eta horrela ulertu du, esate baterako, ezker abertzaleak Ibarretxeren plana aintzat hartuz. Ez da berdin gertatu, ordea, sektore batzuetatik bultzatzen ari den Nazio Eztabaidagunearekin. Prozesu horrekiko errespetua adierazi arren, nabariak dira EAJ eta ELAren hutsuneak, eta ez da argi geratu zergatik uko egin dion Aralarrek.

EAJ mugatu egin da instituzio baten legaltasuna daraman Ibarretxeren plana zabaltzera. Baina legala delako ez da, halabeharrez, "demokratikoa". PPK, adibidez, Ibarretxeren plana baliogabetu nahi du, jarraitu den prozedura ilegala delakoan, eta hala egingo balitz, demokratikoki ezarritako legalitate baten izean egingo litzateke, guk ezagutzen ditugun demokrazia liberal ordezkatzailerean, legalitatea modu demokratiko baina ordezkatu batean osatzen baita, eta horrek ez du ziurtatzen herriaren parte-hartze zabala, oinarri-oinarritik egina.

Ziur nago euskal herritar gehienek ez luketela onartuko neurri hori. Hala ere, legalitatea gora-behera, plan horrek prozedura demokratikorik jarraitu al du? Legala izango balitz, baietz esan liteke, arauturiko pausuak bete ditu-eta. Baina, hain gatazka sakona konpontzeak asko hitz egitea eskatzen du. Arazoak zehaztu, bakoitzak bere argudioak azaldu eta

ALBERTO ELOSEGI

bestearenak entzun behar dira. Hori dena ez da egin Ibarretxeren planean eta, hortaz, zuzena iruditzen zait esatea denak pozteko moduan aurkezten omen den plan hori partidista dela, zentzu estuan esanda, aldean iritzia jaso ez delako, alegia.

Txalaparta gutxiagoz, baina, nire ustez, modu "demokratikoago" batean, Nazio Eztabaidagunea ekimena garatzen ari da azkeneko hilabeteotan. Fase bi aurreikusten dira, eta lehenengoaren amaiera abenduaren 20rako dago iragarrita. Han Euskal Herriari buruzko diagnosi bat aurkeztuko da, dituen aldeko eta kontrako faktoreekin, eta bigarren faserako utziko da aurrera egiteko beharrezkoak diren, edo izango liratekeen, pausuak lantzea eta adostea. Bidean, oinarritzat hartu diren txosten batzuk eta horiei eginiko hainbat ekarpen geratzen dira: batzuk zuzenean, azaroan eratu zen ekarpen foro zabal batean parte hartuz, eta besteak, internetez igorriak. Inori inolako trabarik ipini gabe.

Alderdi edo eragile batzuk ez daudelako, zenbaitek ekimen mugatutzat joko du. Hala ere, alderdi zentralistek parte hartu nahi ez dutelako, Ibarretxeren plana baztertzea ez den modu berean, Ibarretxeren plana bultzatzen

Ezer finkorik ez dagoen halako egoera batean, badirudi proposamen guztiek gutxienez entzunak izateko eskubidea eduki beharko luketela, eta horrela ulertu du ezker abertzaleak Ibarretxeren plana aintzat hartuz. Ez da berdin gertatu, ordea, sektore batzuetatik bultzatzen ari den Nazio Eztabaidagunearekin. Prozesu horrekiko errespetua adierazi arren, nabariak dira EAJ eta ELAren hutsuneak, eta ez da argi geratu zergatik uko egin dion Aralarrek

duten batzuk parte hartu nahi ez dutelako, Nazio Eztabaidagunea ere ez da baztertzea. Horra paradoxa: prozedura demokratikoa eskaini, eta modu zabalean planteatzen den ekimen bati uko egitea (partidista delakoan, batzuen ustez), eta horren ordean, agian ilegalizat joko duten eta modu itxian planteatzen den ekimen (partidista) bat hobestea. ■

Agurtzane Intxaurraga

AKTORE ETA ANTZERKI ZUZENDARIA

AUZObizitza

Duela gutxi jakin dut, gure etxeko auzoan, gugandik bi metrora bizi zen adineko emakumea zendu egin zela duela hamabost egun. Nik zoritxarra gertatu eta hamabost egunetara jakin dut bere heriotzaz. Gaixo zegoela bai, eta noiz-behinka seme baten etxean egoten zela ere bai, baina hala ere... Eta neure buruari galdetu diot: non geratu da zure auzo-bizitza, neska?

Eta ni herri txiki baten jaio eta hogei urtez bertan bizitakoa naiz. Baserriko ume bat. Nire azken hamazazpi urteak, ordea, Donostian eman ditut. Hasieran ikasleen pisuetan... orain norbere bikote eta umeekin. Baina pisuan, goian zerua eta behean lurra beharrean, jendea egoten den toki horietan. Jendea ezkerrean, goian, behean, edo alboan. Jendea besterik gabe, edo gehienez solairuko zenbaki eta etxeko hizkietara erantzuten duen jendea: lehenengoko pisukoa, edo bosgarreneko B-koak... Nire betiko herrian, ordea, auzokoek izen eta abizenak zituzten, aurpegi eta izaera ezagun batzuk. Norbaitzuk ziren. Orain, egun esan nahi dut, bai hemen eta zurrerrenik, bai han (oraingo herriek ere hiri bihurtzeko arriskua baitute) anonimoak dira gehienak, eta ez direnak, asko, latoso galantak.

Latosoak. Horren beldur gara noizbait auzokideren bat gatz eske hurbiltzen zaigunean. Batez ere bigarren aldia edo hirugarrena bada. Eta kontua ez da gatz eskatzea edo ez eskatzea. Hori gutxienekoa da, kontua aurrerapauso hori eman izana da. Hain ondo zehaztuta ditugun limite pribatuak gainditu egin dituztela sentitzea da, alegia. Nahi dute nerako gaude, baina etxeko atetik kanpo. Gehienez ere eskailera buruan, edo etxebizitzako atarian. Eta gu zortzi bizilagun baino ez ginen, baina hala ere, ezer gutxi nekien berari buruz, Mari Carmen buruz, duela gutxi zendu zen emakume hari buruz. Ia ezer ez, igogailua jarri ziguten egunetik aurrera. Ze, igogailua izugarritzko abantaila izan da guretzat eta beste bizilagun guztientzat, baina ordutik, ia amaitu dira eskailera-buruko elkarriketa sinple baina adeitsuak.

Eta hain da mugatua gure denbora, hain gaude lotuta beti ordulariari, auzokoek agurtzea ere, hain baliotsuak diren segundoen kal-

ELI GOROSTEGI

terako direla. Baina zer diren gauzak, auzokoarekin hain gutxi hitz egiten dugun garai hauetan, horrenbeste elkarriketa txatxu mobiletik. Baita auzokoari zerbait esan behar diogunean ere, atea ireki eta bere atea jo beharrean, errazagoa egiten zaigu mobiletik deitzea. Zergatik ote? Mobilak aukera ematen digulako inolako lotsarik gabe, auzokoari ere, sentitzen duzula, baina umea baineran duzula eta moztu egin behar diozula esateko.

Errepidean ere badago antzeko zerbait. Bitxia ere bada hango gizakidetasuna. Egun argiz gidatzen goazela norbait kotxeko argiak emanda ikusten badugu, ez dugu zalantza egingo gureekin keinu egiteko: "Ei, argiak piztuta dituzu...!" Ez horregatik. Agurra eskaini erantzunik jasotzerik ez dagoenean.

Izan ere, auzoko gutxi dute gure etxeko giltza, eta are gutxiago gu bertan ez gaudela, sartu eta etxeko landareak ureztatzeko baime-na. Landare gaixoak...

Eta inkomunikazioaren komunikazio hau gero eta gehiago barreiatzen ari da gure kale eta bazterretan. Eta gu tribuan bizitzeko iza-

Inkomunikazioaren komunikazio hau gero eta gehiago barreiatzen ari da gure kale eta bazterretan.

Eta gu tribuan bizitzeko izakiak ginela uste nuen.

Besteen beharra genuela, norberaren izana garatzeko eta

indartzeko. Baina ezer gutxi laguntzen dute horretara

adibidez, teknologia berriek. Lagunduko

dute beste zerbaitera, beharko, baina ez horretara

kiak ginela uste nuen. Besteen beharra genuela, norberaren izana garatzeko eta indartzeko. Baina ezer gutxi laguntzen dute horretara adibidez, teknologia berriek. Lagunduko dute beste zerbaitera, beharko, baina ez horretara. Ez auzolana eta auzobizitza zer den erakustera.

Nostalgia baino gehiago da nirea. Damua, behin atea entzun eta ireki ez nuelako. Bestaldean Mari Carmen zegoen. Baina ni ez nengoen inorentzat. Gutxiago auzokoentzat. ■

ZIENTZIA ETA TEKNOLOGIAREN ALDEKO APUSTU EGITEN DUEN HERRIA

- ▶ 22 URTETAN 22 ALDIZ BIDERKATU DU I+G-KO INBERTSIOA. ESPAINIAK 3 ALDIZ BIDERKATU DU
- ▶ 2001 URTEAN I+G-KO INBERTSIOA BPG-REN %1,5 IZAN ZEN (ESPAINIAN, % 0,96)
- ▶ HELBURUA: EUROPAREKIN KONBERGENTZIA LORTZEA 2004. URTEAN (BPG-REN %1,7)
- ▶ 800 EUSKAL ENPRESATIK GORA INBERTIZEN DUTE I+G-N EUROPAKO BATAZBESTEKOAREN GAINETIK, BPG-REN % 1,2 (EB-K % 1,14)
- ▶ EAE-N 13.000 IKERTZAILE DAUDE I+G ARLOAN, BIZTANLERI AKTIBOAREN % 11,1 IKERTZAILEAK DIRA (ESPAINIAN % 7,1; EB-N % 9,5)
- ▶ AZPIEGITURA TEKNOLOGIKO AURRERATUAK: EUROPA MAILAN ERREFERENTEAK DIREN HIRU PARKE TEKNOLOGIKO (ZAMUDIO, MIÑAO, MIRAMON)
- ▶ ZIENTZIA ETA TEKNOLOGIAREN EUSKAL SAREA: ZIENTZIA, TEKNOLOGIA ETA BERRIKUNTZA ARLOKO 70 ERAKUNDEREKIN

aurrera doan **herria**

un país en marcha

EUSKO JAURLARITZA

GOBIERNO VASCO

INDUSTRIA, MERKATARITZA ETA
TURISMO SAILA

DEPARTAMENTO DE INDUSTRIA
COMERCIO Y TURISMO

Iñaki Martínez de Luna

EHUKO SOZIOLOGIA IRAKASLEA

Historiaren haize berriez baliatu

B

i ikerlan erraldoik arakatu zituzten 2001. urtean euskararen egoera eta bilakaera Euskal Herriko lurraldeetan: *Euskararen Jarraipena III. Euskal Herriko Soziolinguistikako Inkesta 2001* eta *Euskararen erabileraren kale neurketa IV*. Bi ikerlan horien metodologiak eta edukiak zeharo ezberdinak izan arren, ondorio bat dute komun: argi utzi dute azken urteotan euskararen erabilerak soilik EAEn egin duela gora, Nafarroan mantendu eta Iparraldean behera egin duen bitartean. Hala ere, EAEn lortutako emaitzek ez dute hizkuntz egoeraren iraultzerik aurreikusten, ez epe laburrean, ezta ertainean ere.

Diagnosi hori burutu eta gero, horrela genion *Jakin* aldizkarian: “Zalantzak sortarazten dizkigu EAEko erabileraren bilakaera horrek: emaitza horiek lortzeak horrenbeste borroka, izerdi, ahalegin eta neke merezi ote du? Bai, dudarik gabe, horrelakorik ezean Iparraldeak darraion bide berdintsuari jarraituko geniolako. Bigarren galdera bat: “Zer aldatu behar dugu euskararen iraupena behinbetiko bermatzeko? Izan ere abiadura motel horretan jarraituz gero, euskara luzaroan egongo da hilzorian”. (*Jakin* 138).

Idazlan horretan pare bat proposamen

ALBERTO ELOSEGI

luzatzen baguen ere, hemen beste ikuspuntu batetik nahi diogu arazoari heldu.

Egia da bide berriak urratzen hasi dela jada. Adibidez, Euskal Herriko 80 enpresa eta 43.687 langile euskararen normalkuntzan murgildurik daude, Artez, Elhuyar eta Emun enpresek duela gutxi jakinarazi ziguten bezala.

Kopuru hori handia edo txikia izan daiteke, ikuspuntuaren arabera. Handia, duela gutxi arte lantegietan halako plangintza baten peko batera langilerik ez zegoelako. Kopuru txikia da, bestalde, plana horietatik kanpo gelditzen den langile andanarekin alderatuta.

Dena den, ikuspuntu kualitatibo batetik begiratuta, lan munduan emandako urrats hori sendoa da. Izan ere, euskara lantegietan sartzeko garai batean egin ziren lehenbiziko saioek estropezu eta kostua baino ez zekarten enpresariatzat: euskarazko eskolak lanordutan antolatu eta enpresak ordaindu; idatziak euskaratzeko denbora eta kostua... Hau da, euskara normaltzeko planteamendua zeharo kontrajartzen zen enpresa guztien filosofiarekin.

Egungo planteamenduaren arabera, aldiz, euskara lan-munduan sartzeari abantaila da enpresentzat, bi arrazoi hauengatik: a) euskara erabili nahi duten bezeroei enpresa nahiz pertsonak izan, dagokien zerbitzua euskaraz eskaintzen zaielako; b) langile euskaldun euskaltzaleei euren lanpostuan gusturago jarduteko aukera ematen zaielako.

Ezin dugu ahaztu bi eremu horiek (bezeroen nahia asetzea eta langileak pozik izatea) EFQM kalitate-eredu europarraren baitan lantzen diren esparruak direla. Bistan da, beraz, euskararen aldeko oraingo planteamendu hori guztiz bat datorrela enpresa aurrerakoen ikuspuntuekin; historiaren haizeekin, hain zuzen. Horregatik, halako planaren bat abian jarri duten enpresen artean izen handiko batzuk aurkitzea ez da kasualitate hutsa izango (Arthur Andersen, MCC, CAF, LKI...).

Guztiz egokia da ekoizpen-harremannen bihotzean erein den hazia, baina ez nahikoa, lan-mundutik haratago zabalitzen diren gizarte eremuak oso zabalak direlako. Gakoa da jakitea zer-nolako eremutan eta estrategiekin jardun behar den.

Euskararen jarraipena III

Azti-lan horretarako, historiak darraion bideari erreparatu beharko zaio: nolako joera historikoak, halako aukerak euskararentzat. Alderantziz jokatzuz gero, hau da, korrontearen kontra igeri eginez gero, itota bukatzeko arrisku handia du gure hizkuntzak.

Zeintzuk dira, baina, egungo eta geroko joera nagusien giltzarriak? Erantzun mamitsu-baten bila Manuel Castells soziologoarengana jo dugu. Bere eskutik jakin izan dugu sortzen ari diren gizarte "informazional" berriak hiru harreman moten inguruan eratzen direla: "... las sociedades están organizadas en torno a procesos humanos estructurados por relaciones de producción, experiencia y poder determinadas históricamente". (Castells, 2001: 44. *La era de la información: Economía, sociedad y cultura*. [I. alea]. Madrid. Alianza).

Itxuraz, enpresetan abian jarri diren ekimen berriak Castellsek aipatzen dituen ekoizpen-harremanen muinean sartzen dira. Beraz, euskararen aldeko ahalegin horiek norabide egokia hartu dute, egungo gizarteko ardatz garrantzitsua den ekonomian ezin hobeto txertatu direlako.

Guztiz egokia da ekoizpen-harremanen

bihotzean erein den hazia, baina ez

nahikoa, lan-mundutik haratago

zabaltzen diren gizarte eremuak oso

zabalak direlako. Gakoa da jakitea

zer-nolako eremutan eta estrategiekin

jardun behar den

Baina, Castellsek aipatzen dituen esperientzia eta botere harremanak ere baliatu behar ditugu, euskara gizarte berrien erdigunean kokatzeko. Adibidez, Castellsek gizarte berriak bereizten dituzten ezaugarri batzuk aipatzen ditu: teknologia berriak, globalizazioa eta gizarte sareak, estatu-nazioen eraldaketa, gizarte mugimendu berriak...

Horiek zehaztea, alabaina, ez da idatzi honen helburua, baizik eta ondokoa azpimarratzea: euskara horrelako gune aitzindarietan sartu ezean, garrantzia galtzen joango da, gizartean zeharo baztertua izan arte. Horregatik, gizarteko giltzarriak zeintzuk diren sakon aztertu beharko dugu, historiaren haize berriez lan-munduan bezala ahalik eta eraginkorren baliatzeko. ■

TXARRAK Amatino

Lepo berritik burua

Sarri esan izan da euskal aldarrikapenek Espainiako Estatuaren baitan dituzten mugak bi eratakoak direla. Batetik, euskal eskakizunei, besterik gabe, onar edo eman dakiekeen erantzuna. Eta, bestetik, euskal aldarrikapenei eman lekiekeen erantzun horrek gainerako autonomietan oro har eta Katalunian bereziki sor leza-keen mimetismoaren arriskua. Beste modu batez esanda, Madrilgo ikuspegitik errazagoa litzatekeela euskal gatazkaren konponbidea baldin honek islarik ez balu euskal esparrutik kanpoko eskakizunetan.

Hain zuzen ere, orain dela hamar hilabete Bilbon izan zenean, Maragallek ez zuen funtsean besterik agindu. Alegia, euskal gatazkak erantzun berezia behar zuela, PSCK ulertzen eta onartzen zuela euskal berezitasuna eta, euskal arazoaren konponketa erraztu beharraren beharrez, Kataluniak ez zukeela sekula Euskadiren parekotasunik eskatuko.

Ez diot nik Maragalli kontrakorik egingo, ez txarrerako denik esango, eta are gutxiago nahi duena aldarrikatzeko zilegitasunik ukatuko, baina badirudi aukerarik izan duen lehen abagunean ez diola inondik ere euskal parekotasunari muzinik egin nahi izan. ■

HIRUKO TXIKIAN Joxe Mari Ostolaza

Aitorpen

Batez hasia egokiena. Maragall ez dute zezenetara bota, eta president izendatu dute. Tokitan dago nik egin iragarpena. Alde ederra nire pronostikotik errealitate. Eta gure belaunaldiaren baliotako bat autokritikarako omen genuen joera denez, bestalde harritu naiz ikaragarri aditutzat Euskadi Irratian mintzatzen diren zenbaiten analisekin ETAKo militanteen atxilotzeak direla-eta. Ohi bezala, bertsio ofizialak zuzendaritzakoak direla dio. Eta aditu horien esanetan, horrek baluke bere berezitasuna, gazteak baitira oso. Azken hogeita hamabost urtekoari so eginez gero, adinari dagokionez behintzat hauek ez dira ordukoak baino gazteagoak. Zenbat urte zituen bada, Beltza batek Burgosko epaiketa sonatuan? Eta Txikiak, Argalak, erail zituztenean? Eta Peixotokitsu utzi zutenean? Eta Aljeriako negoziatzaileek? Badirudike adin berean gure belaunaldikoak oraingoe-kin alderatuta helduagoak ginela sinetsita bizi garela, hein batean bizi eta hitzez maite ez dugun mundu hau guk egina ere badela ahanztiz. Eta ETAn nik dakidanez behintzat, inork ez duela jubila-zioaren pagotzik ezagutu, gazteen erakundea izan baita bereziki orain artean ororako. Besterik da orduko eta oraingo errealitateak alderatzea. ■

gara.net

Ondarea

Ismael Manterola

“(…)Azkizuko elizaren kanpoaldean egindako indusketa arkeologikoei buruzko hitzalditxo antolatu dute San Martin egunaren bueltan. (...)Herritarrei zer bilatu zuten berri emateko eta testu inguruan jartzeko antolatu da hitzaldia. Harri-garria da zenbat jende bildu den eliza txikian. (...) Edozein hiritan ez litzateke horrenbeste jende bilduko ekitaldi kultural baten inguruan. (...) Sarritan ondareari buruz hitz egiten entzuten dugu, baina gutxitan asmatzen dugu jendearekin bat egiten.(...)”

Azkizuko elizan dagoen Kalbario gotiko zoragarriaren aurrean pentsatu nuen oker ibili garela artelanak bere tokitik ateratzen eta museotan biltzen. Jendearengandik urruntzea gethottan sartzeko ez da artearentzat, kulturarentzat orokorrean mesedegarria. Ondarea gordetzea ezinbestekoa da, baina zabaltzeak ere horrenbeste balio duela iruditzen zait eta gure erakundeak, edo sarritan, gure museoei gutxitan egiten

dute ahalegina dagoena zabaldu ahal izateko. Komunikazioa eta transmisioaren arazoak dira gaur egun larrienak. Ez zaizkit gordeleku hutsak edo gordetako artelanak miresteke besterik ez diren museoak gustatzen. Artelanak gure bizitza arruntaren zati dira eta Azkizuko biztanleak ondo ulertu zuten hori, ezagutzen zuten tokiko altxortxoak zirelako eta seguru asko beraien aurrekoek, familiakoek lagatako aztarnak zirelako. Historiarekin lotzen zituen zilbor-hestea zen.”

DEIA

Jorge Gimenez elkarvizketa

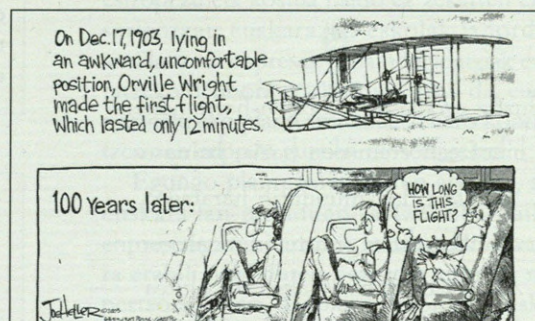
“(Gurea metro koadroko idazle gehien duen herrieta-ko bat izatea...) berez ez da txarra, horren bigarren irakurketa bai izan daiteke txarra. Ez dakit ez ote den berdina sortzen duen komunitatea eta irakurtzen duena. Beldur naiz ez ote garen irakurle kualifikatuaren klub bat sortzen ari eta aldi berean irakurle horiek, denak ez baino asko, idazleak ere badira. Baina arazoa ez da hori, baizik eta irakurle-irakurle diren horien kopurua ez dugula zabaltzen”.

♦ **Chris Britt, AEBetako *The State Journal* egunkarian.**

-Kartelean: Etxe Zuriko Eguberrietako apainketa.
-Gurutzean: Ekintzan hildakoak.

♦ **Joe Heller, AEBetako *The Green Bay Press Gazette* egunkarian.**

-Goiko kutxan: 1903ko abenduaren 17an Orville Wrightek jarrera baldar eta deserosoan egin zuen lehenengo hegaldia; 12 minututako iraupena izan zuen.
-Beheko kutxan: Ehun urte geroago: Zenbat denbora iraungo du hegaldiak?

foRoA
E-PosTa
Txat
BerRiak

EusKara(Z)

<http://www.euskaraz.com>

Euskara hutsezko ataria

Antzerkia
Hikak Ixa lana
estreinatu
berri du

❑ *Ezpalak*
❑ *Argitalpenak*
❑ *Ikuskizunen agenda*

❑ *Denbora-pasak*
❑ *Ihesi*
❑ *Makina bat kontu*

Nagoen lekutik
Urrutira joan gabe
bada zer
ikusia

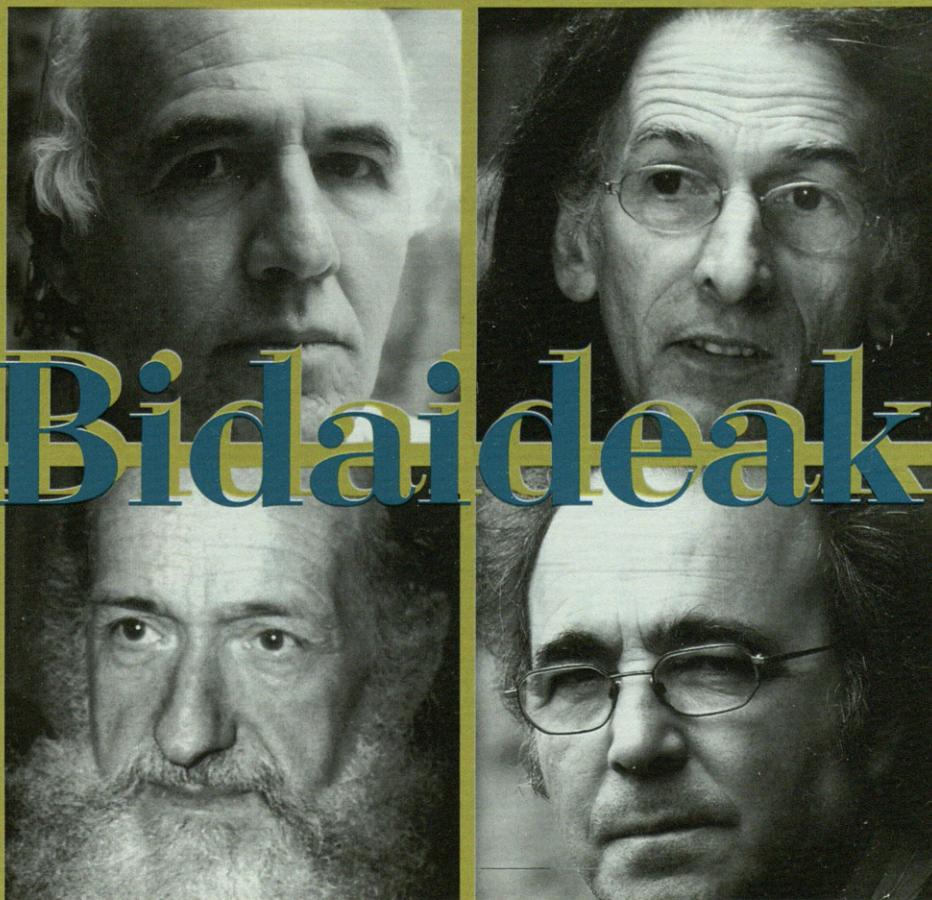
ARGIA

erdiko kaiera

kultura eta aisia

Donostiako Kursaa-
leko Kubo aretoan,
Bidaideak izenburu-
pean, lau euskal
artista handiren
lana biltzen duen
erakusketa dago
ikusgai. Rafael Ruiz
Balerdi, Juan Luis
Goenaga eta Jose
Luis Zumetaren
margoak eta Remi-
gio Mendibururen
eskulturak gozatzeko aukera izango du bertara gerturatzen denak. Orain artean izan duen arrakasta dela-eta, urtarillaren 25a arte luzatuko dute erakusketa.

NERE LUJANBIO

Lau bidelagun, lau artista handi, lau lagun min elkartu ditu emozioari, keinuari, espresioari, koloreari eta formari gorazarre egiten dion erakusketak. Neurri handiko 80 obra inguruk kolorez gainezka jarri dute Kursaa-leko Kubo aretoa. Bidaide hauen lanek, elkarrekiko harremanean jarrita, bakoitzaren berezko izaera indartu dute, ikuslea bereganatu eta forma bortitz eta kolore bizien zurrunbiloan murgiltzeko gonbita luzatzen duen espazio bat sortuz.

Ez da, inolaz ere, lauak elkartzen dituen lehenengo erakusketa. Harreman artistiko eta pertsonal estu baten ondorioz, urtetan zehar hainbat aldiz aurkeztu izan dituzte artelanak elkarrekin. *Bidaideak* zenbait urteren ondoren berriz elkartzeko proposamena izan da, iragana eta oraina parez pare jartzeko aukera ezin hobea. Badira zenbait urte Balerdi eta

Mendiburu hil zirela, Goenagak eta Zumetak aldiz, lanean jarraitzen dute, gogoz eta indar handiz gainera. Erakusketak lehengo eta oraingo lanak bildu ditu, agerian utziz, batetik, Balerdi eta Mendiburuk ez dutela gaurkotasunik galdu eta bestetik, Goenagak eta Zumetak sormen momentu bikaina bizi dutela.

Ezinezkoa litzateke mota honetako erakusketa batean lau ibilbide artistikoren errepaso sakona egin, erakusketa bana beharko lukete horretarako. Zertzeladak eskaintzen zaizkigu hemen. Erakusketa bera lau kolorez osatutako koadroa bailitzan, artista bakoitzaren ibilbidearen zenbait pintzelkada baino ez ditugu ikusiko, batzuk ezagunak, beste batzuk luzaroan gorderik egondakoak eta baita sekula ikusi gabekorik ere, azken garaietako pintzelkadak.

Jardín claro
Balerdirena.

Joan ziren bidaideak

Hiru margolarien artean eskultore bat dugu, giltzarri lana egiten duena, hain zuzen. Bai Zumetak eta bai Goenagak Mendibururekin egin zuten lehendabiziko erakusketa eta Goenaga ez beste hirurek, *Gaur* taldearen sorreran parte hartu zuten 1966an.

tilismoaren teknikak erabiliz egindako neurri handiko bi olioak. Informalismoa, espresionismo lirikoa, argizari eta pastelen garaia, kolore distiratsu eta bortitzez lehortzen diren azken urteetako lanak... azkarregi amaitu zen ibilbide oso baten zenbait aipamen baino ez ditugu ikusiko; askoren ustez, Europako ekintza-pintore onenetariko bat izan denaren margolan interesgarri batzuk.

Kolore eztanda

Goenagak eta Zumetak erakusketarako bereziki egindako neurri handiko koadroei aparteko garrantzia eman zaie, atzera begirakoa bigarren mailan utziz. Badira bai, aurreko garai eta esperimentazioen berri ematen duten lanak, baina, dudarik gabe, lan berriak dira protagonista.

Hor dauzkagu Goenagaren hasierako lan ilun eta lauak, 70eko hamarkadako *Zelatur* edo *Belarrak* serieak, material ezberdinekin egindako esperimentazioak eta abar. Lurra edo natura bera izan dira sarri Goenagaren lanen oinarri nagusia. Koadro askotan, itxurazko abstrakzioaren azpian gorderik dagoen erreferentzia figuratibo horrek, naturan izan du jatorria.

Bideko lau lagun

Berezia da Remigio Mendibururen lana, klasifika ezina. Paregabeko maisua izan zen zura lantzen eta beste inork ez bezalako balio sinboliko eta mitikoa eman zion. Bere eskulturetan erabilitako sustrai eta adarrek lurrarekiko harremana, iraganarekiko lotura eta eskulangintzarekiko miresmena azpimarratzen dute. Ederra da *Murru* edo *Argi III Zubi* bezalako pieza handiek duten trinkotasuna eta indar espresiboa. Esperimentaziorako grinak, zuraz gain, beste material batzuk lantzeraz ere eraman zuen, beruna, brontzea, buztina eta abar. Adibide batzuk badauzkagu Kubo aretoan.

Balerdiren kasuan, 1954ko *Autoerretatuarekin* hasi eta hil aurreko azken garaietan Alacant-en egindako koadro distiratsuen bitarteko esperimentazio garai ezberdinak aurkeztu dizkigu erakusketak. Natura eta paisaia etengabeko erreferentzia dira Balerdiren ibilbide guztian zehar. Aipagarriak dira, besteak beste, 1975az geroztik gorderik egon diren *Jardines Claros II* eta *III*, pun-

Aurreko urteetan egindakoari merezitako aipamena egin arren, *Bidaideak* erakusketan egungo Goenaga da protagonista nagusia. Badirudi *Kobazuloko margolaria* zena aldatu egin dela. Udan, eguzki galdatan margotuta-

Goenagaren
olioa mihisean,
izenik gabea.

Zumetaren olio mihisean, izenik gabea.

ko koadroak ikuslea harrapatzen duen izugarrizko indarra dute. Sekula ez bezalako kolore biziak eta espresionismo bortitza erabili ditu eztanda baten pareko diren azken lan hauetan.

Antzekoa da Zumetarekin gertatzen dena. Bere ibilbidean zehar igarotako etapa ezberdinen berri ematen digu erakusketak, besteak beste, *Papiroak*, *Grisen* garaiko zenbait lan eta abar. Baina, Goenagaren kasuan bezala, erakusketarako egindako koadro erraldoiak dira jaun eta jabe; Zumeta, bere margolari bizitzako garairik hoberenetako batean dagoela argi uzten duten lanak. Neurri ikaragarriak erabili ditu, ia horma pinturak diruditen koadroetan. Lerro beltzez egindako marrazkiak hartu duen lekua azpimarragarria da, baina batez ere, bat-batekotasuna, bizitasuna eta indarra dira lan hauetan aipatu beharreko ezaugarri nagusiak.

Ibilbide paraleloak

Erakusketaren osagarri gisa bideo batzuk ere eskaintzen dira. Artista bakoitzaren ibilbidearen berri ematen duten elkarrizketa eta dokumentalez gain, badira artelanak sortzeko momentua jasotzen duten irudiak ere. Bertan, erakusketan dauden zenbait lanen prozesu osoa eta, egileen ahotik, sormen prozesu horren garrantzia ezagutzeko aukera eskaintzen zaigu.

Emozioa, materia espresio bide bezala erabiltzea, sortzeko ekintzak berak duen garrantzia, artea ulertzeko modua, naturarekiko lotura estua... asko dira lau bidaideek elkarbanatzen dituzten ezaugarriak. Erakusketak ez du orden kronologiko edo biografiakorik jarraitzen, are gehiago, itxuraz behintzat, arte lanak orden jakinik gabe kokatuta daude. Kokapen nahasi honek, ordea, ez du

Zumeta eta Goenagarekin lanean

Kubo aretoan ohikoa denez, oraingoan ere erakusketarekin batera hitzaldiak eta tailerrak prestatu dituzte. Besteak beste, Bernardo Atxaga eta Pedro Manterola izan dira hitzaldietan; arte tailerren ardura berriz, Goenaga eta Zumetaren esku dago.

Haur, gazte nahiz heldu, mota guztietako jendeak izan du bi margolari handi hauekin batera margotzen aitzeko aukera. Goenagaren hitzetan, hasieran guztien jarrera antzekoa izaten da, "paper zuriak guztiak izutu egiten ditu. Horregatik, margotzen hasi aurretik, orria pixka bat zikintzeko esaten diet nik, beldur hori kentzeko".

Hiru ordu irauten duen tailerrean

artistak berak gidatuta erakusketan zehar bisita bat egiten dute taldeek, ondoren bideoa zenbait irudi ikusi eta azkenik margotzeari ekiten diote areto barruan eta, eguraldi txukuna bada, baita kanpoan ere. Tailerren helburua, jendea margoarekin harreman zuzenean jartzea da eta ahal dela, Goenagak berak dioen bezala, "oso lotuta etortzen den jendea, hiru orduren buruan margoaren bidez pixka bat askatzea".

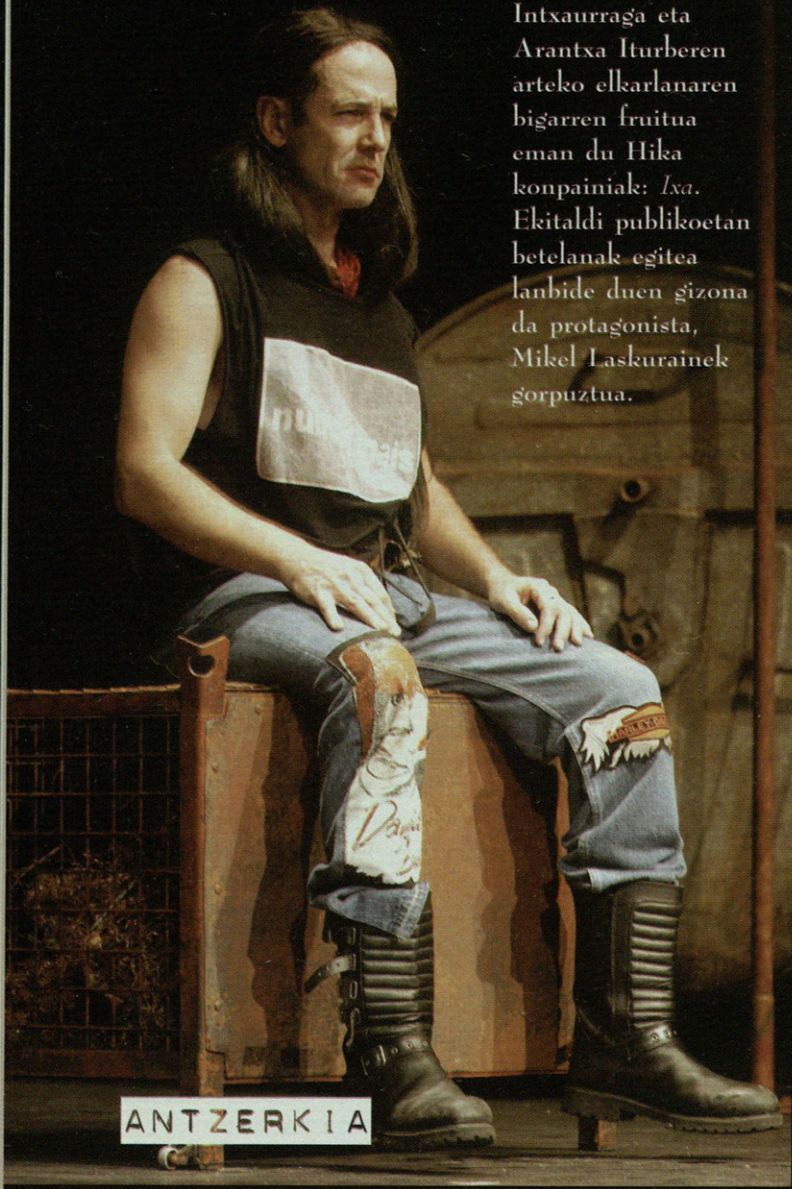
Partehartzaileentzat nahiz artisten-tzat oso esperientzia positiboa eta interesgarria izan denez, erakusketarekin batera, tailerrak ere urtarilaren amaierara arte luzatuko dituzte.

ikuslearentzat kontraste handirik sortzen, bakoitzak bere bidea egin arren, lauek ibilbide paraleloak jarraitu baitituzte. Beraz, oraindik bada nahiko denbora artelan eta artista handi hauekin gozatzeri Donostiara inguratu nahi duenarentzat. ■

Zumetaren Argi
III Zubi lana.

Agurtzane
Intxaurraga eta
Arantxa Iturberen
arteko elkarlanaren
bigarren fruitua
eman du Hika
konpainiak: *Ixa*.
Ekitaldi publikoetan
betelanak egitea
lanbide duen gizona
da protagonista,
Mikel Laskurainek
gorpuztua.

jarraitzea erabaki dute, *Ixa* antzezlanaren idatziz. Ondoren, Agurtzane Intxaurragak berak hartu du zuzendaritzaren ardura, eta Mikel Laskurainek, aldiz, Manuel Tejero Benitez protagonistaren rola betetzearena. Zuzendari laguntzaile Tessa Andonegi aritu da.

Azken urteetan Hika konpainia antzerkian merkatu hauskorrean leku bat bilatzen dabil. Dena den, guztiz komertzialak diren lanak baztertu nahi dituzte, benetan gustuko dutenaren eta merkatuak eskatzen duenaren arteko orekari euste aldera. "Bihotza eta burua erabili dugu azken antzezlan hau sortzerako orduan", dio zuzendariak, "Guk kontatu nahi genuena kontatzen dugu, baina beti ere saiatu gara enpresa ikuspegi batekin, *Ai, ama* antzezlanari lehiaz ez egiten". Diru-laguntza publikorik gabe eginiko muntaia da.

Ixa ez da aurreko lana bezain poetikoa, eta darabilen umorea ez da hain zuria. Gordina goa da. Ikuslea aretora sartu ahala, *Ixa* izenordez ezagunagoa den Manuel Tejero Benitez, txima luzedun ileordea jantzita, jendearen

artean nahasten da, bera ere antzezlanaren ikustera etorri baita, hori bai, soldatapean. Denak besaulkietan eseri bezain laster, ordea, ahots batek ezusteko albistea emango du: "Ikuskizuna atzerapenarekin hasiko da, antzezlanaren eskaini behar zuen taldeak Errumaniara itzuli behar izan duela-eta. Barikatu eragozpenak". Ezusteko gertakari honegatik

Bizitzak figurante bilakatu hau, Manuel

DUELA URTEBETE estreinatutako *Ai, ama* oraindik ere egunkarietako agendetan bizi-bizi dagoela, Hika konpainiak *Ixa* antzezlanaren estreinatu berri du. Donostiako Gazteszena aretoan egin zuen talde gipuzkoarrak aurkezpena azaroaren 20tik 23ra, euskaraz eta gaztelaniaz. *Ai, ama* paperetik oholtzara eramateko elkarrekin lanean aritu ziren Hikako Agurtzane Intxaurraga eta jatorrizko testuaren sortzaile Arantxa Iturbe. Esperientzia hura positiboa izan zen bientzat eta, hortaz, elkarlanean

AINARA
GURRUTXAGA
Argazkiak: Eli Gorostegi

izan ez balitz, ziur aski, ez genukeen Manuel Tejero Benitez *Ixa* sekula ezagutuko, izan ere, oso ondo egiten du bere lana: jendearen artean atentziorik eman gabe ibiltzea, alegia. Edozein ekitalditan betelana egitea du Manuelek ofizio.

Gaurkoan, ordea, benetan haserretu da protagonista bilakatutako figurantea, antolatzaileek ez baitizkiote hitzartutako 60 euroak ordaindu. Guztiz sututa, agertokira igo eta bere eskubideak aldarrikatuko dizkio ikusleari, bere bizitzari buruzko xehetasunak emanaz

Ibilian egindako bidea

Antzerki eskolako azken ikasturtean, *Alpargatas cuando llueve* muntatzea egokitu zitzaion bertako ikasleei. Estreinaldiaren ostean "Freskoak eta gazteak" zirela iritzion Begoña del Tesok prentsan idatzitako kritikan. Hala, arrakastak ematen duen indarrarekin, Hika sortzea erabaki zuten ikasle talde hartako bederatzi lagunek, 1990.ean. Batez ere hiru helburu zituzten: gertuko teatroa egitea (horregatik taldearen izena), eguneroko gaiak lantzea eta talde-lanetik sortutako lanak eskaintzea.

Taldearen ibilbidea kale antzerkiarekin abiatu zen. *Eta ohea egin gabe* eta *Chaplin tropela* izan ziren lehen lanak. Geroago heldu ziren *Henry Bengoa inventarium*, *Euskaloff 2050* eta *Arraultza delikatuak*. "Lehenengo urteetan dena taldean egiten genuen, egun osoa horretara dedikatuz. Oroitzen dut *Chaplin tropela* muntatzeko sei hilabete eman genituela", dio hasieratik Hikako kide den

Agurtzane Intxaurreagak. Denborarekin, baina, Euskal Herriko konpainia gehienek bezala, enpresa bilakatu ala ez erabaki behar izan zuten. Baietz erabaki zuten ia halabeharrez, "eta ordutik bidea oso gogorra izan da, bizirautea zaila baita oso", azaldu digu Intxaurreagak, "Guri sekulako kontradikzioak sortzen dizkigu. Ekoizteko egunak kontatuta daude eta ondoren, banaketa on batek eta audientziek agintzen dute. Horrek rolo txarrak sortzen ditu".

Krisia izan zuen taldeak duela hiru urte. Sortu zenetik, gero eta kide gutxiago zituen. 2000.ean, azkenean, lau izatetik hiru izatera pasa ziren. Agurtzane Intxaurreagak ondo oroitzen du momentu hura: "*Ai, ama* antzezlanaren aurretik izan zen. Taldekide hark utzi zuenean, gelditzen ginen hirurok ere ez genuen indar askorik. Kontua da aurrera egitea erabaki genuela, baina oraindik ez gara

zulo horretatik guztiz atera. Adinak gauza asko aldatzen ditu eta beste ardura batzuk ditugu: familia, haurrak... sarritan pentsatzen duzu ea hainbestearinoko esfortzuak merezi ote duen".

Ai, ama eta Ixa ikuskizunekin hartutako energiak, baina, inertzia sortu du nonbait, eta dagoeneko taldeak proiektu berri bat du buruan. Miren Gojenola, Mikel Laskurain eta Agurtzane Intxaurreaga taldekideak Arantxa Iturbe kazetari eta idazlearekin duten harreman ona dela-eta, elkarrekin jarraituko dute datorren urterako "proiektu handi" horretan lanean. Dena dela, ezin ezer ziurtat eman, izan ere, taldekideek euren poltsikoetatik inbertitutako diruarekin sortu baitute *Ixa*, diru-laguntzarik gabe: "Hika taldekoeen beste soldatei esker bizi da gaur egun, hori garbi dago". Horregatik antzezlan bakoitzak duen harrerak guztiz baldintza dezake taldearen biziraupena.

bidenabar: "Politikoei bai, horiek ondo ordaintzen dute, bai konstituzionalistek eta baita nazionalistek ere. Antzerkikoek, ordea, ez dute sekula dirurik!", dio. "Oso biszerala da. Ez du printzipio handirik, egunean egunekoa bizi duen tipoa da. Badu nahiko lan bere buruarekin!", dio Mikel Laskurainek. Minutuek aurrera egin ahal egoera estutuz doa antzezlanean, eta protagonistak erabaki gogor bat hartuko du. Ikusleak antzezlanaren parte bilakatuko dira, bat-bateko figurante.

Barrikadetatik figuraziora

Baina mitinetan, kultur ekitaldietan, erromeriatan, aintziren inaugurazioetan edota ezkontzetan betelanak egitera iritsi aurretik, Manuel Tejero La Naval ontzian lan egindakoa da. Bertan kaleratze masiboak egin zituztenean gogor egin zuen enpresarien aurka. Barrikadetan lehen lerroan aritu zen borrokan. Urte mordoan egon zen langabezia hura eta gero. "Hasieratik genuen garbi antzezlan sozial bat egin nahi genuela, gaur egungo arazoak dituen protagonista sortuaz. Kasik *reality show* bat egitera iritsi arte", gaineratu du Intxaurreagak.

Hikakoen ustez antzerki bakarriketek halako errezero bat sortzen dute jendearen artean eta horregatik, *Ixa*, aktore bakarreko lana izan arren, antzerki ikuskizun bezala agertu nahi izan dute: "Pena da baina denoi pasa izan zaigu noizbait burutik: A ze txapa ordubetez pertsona bakarra hizketan entzutea. Nik ideia horrekin apurtu nahi izan dut. Horretarako eszenan elementu pila bat erabiltzen dira, jendeak ahaztu dezan oholtzan pertsona bakarra dagoela". Hori dela eta, oihala erraldioen gainean eginiko bideo-proiektzioek berebiziko

Hikakoen ustez, antzerki bakarriketek halako errezero bat sortzen dute jendearen artean eta horregatik, *Ixa*, aktore bakarreko lana izan arren, antzerki ikuskizun bezala agertu nahi izan dute

garrantzia dute. Koldo Leniz arduratu da bideoen errerealizazioaz. Joxan Goikoetxeak hautatutako rock gogorreko musikak ere eszena betetzeko baliagarriak dira.

Mikel Laskurainek gogo onez ekin dio aktore lanari, eta "laugarren horma" hautsiz eroso sentitzen dela dio: "Bakarriketa batean jendearekin hitz egin ahal izatea eskertzekoa da niretzat. Ikuslearen erreakzioek freskura handia ematen diote antzezlanari". Azken urteetan kale antzerkia egiteak -besteak beste Trapu Zaharra taldearekin- ere lagundu diola aitortzen du aktoreak. Estreinaldiaren egunean gustura aritu zen ikusleekin harremanean. Hala ere, oraindik ere pertsonaiari zuku gehiago atera dakioke.

Muntaia prozesua ez da samurra izan. Mikel Laskurainek orain arte erakutsi ez zigun alderdia azaltzen du eszenan, eta hori, landu beharreko kontua izan da. "Beste lanetan bezala, honetan ere jardutea da kontua. Baina egia da fisikoki esfortzu handia izan dela niretzat, eta ez soilik eszenan gora eta behera nabielako, baizik eta pertsonaiaren gorpuzkera, hitz egiteko moduak eta abarrak landu behar izan ditudalako". Protagonista aktorearengandik nahiko urrun egoteak ere esfortzu bikoitza eskatu dio aktoreari: "Mikelek normalean pertsonaia sinpatikoak egin izan ditu orain arte, baina horrekin hautsi nahi izan dut bakarriketa honetan. Nolabait pertsonaia aktorearen kontra zegoen, baina uste dut horregatik zela erakargarria".

Taldeak batez ere antzezlan euskaraz eskaintzeko asmoa badu ere, Ritxi Lizartzak gaztelaniara eginiko moldaketa ere, *Equis*, antzeztuko dute zenbait herrietan. ■

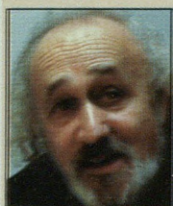

Ezpalak

IZASKUN JAUREGI

Montxo Armendariz

ekokoiztu-ko du hilaren 22an Nikaraguan emodatzin hasiko diren *Historia de dos hermanos* dokumentala, Nikaraguako Mercedes Moncada zinegileak zuzenduko du Gerrak banandutako bi anaia bikien istorioa.

Juan txo Zeberio

Mikel Andueza, Iñigo Egia eta Gonzalo Tejada jazz

musikariak parte hartu dute Tolosako Hodiartz abesbatzak hil honetan plazaratu duen diskoan. *Ulmama!!* abesbatzak kaleratu duen lehen diskoa da eta Elkarlanean etxearrekin argitaratu dute.

Imanol Lazkano

bertsolariaren liburu autobiografikoa plazaratu berri du Bertsolari argitaletxeak.

Fermin Muguruza

agertokiak utziko dituela iragarri du. Abuztuan amaituko du *Komunikazioa Tour* bira, eta ordutik aurrera musikan lanean jarraituko duela esan duen arren, ez da agertokietara itzuliko.

Jokin Gorozika

izango da hemendik aurrera Labayru Ikastegiko lehendakari. Gorozika Bilboko Ingeniarien Goi Eskolako irakasle da eta EHUko Euskara Institutuko kide.

Juan Antonio Urbeltz

koordinatu eta prestatutako "Anitz urtez, txapela kaskoan" ikuskizuna estreinatu zen lehengo astean Irunen. Bidasoaldeko folkloreari buruzkoa da Urbeltzen azken lan hau.

Kepa Junkera

"K" dvd-a aurkeztu du. Bertan Arriaga Antzokian "K" diskoa grabatzeko eskaini zituen emandakia, argazkiak, biografia eta azken disko horren bideo-klipa bildu ditu, besteak beste.

Goya sarietarako izendatuta

ALHAMBRAKO GILTZA da izendapen hori jaso duen euskal filmetako bat. Juanba Berasategiren animaziozko filma da berau. Iñigo Berasategi eta Aitor Arregiren *Glup* filmak ere (hau ere animaziozkoa) izendapen bera jaso du. Julio Medemen *La pelota vasca* (*Euskal pilota, larria barriaren kontra*) filma dokumental sailerako aukeratu dute. Filmaren zuzendariak dokumentalaren jarraipena izango den *Aitor* 2005ean estreinatuko dela iragarri du.

Film polemikoa izan da Julio Medemen *La pelota vasca*. Orain, dokumental onenaren Goya saria jasotzeko lehiatuko da.

Euskal gaien bilduma

IBAIZABAL ARGITALETXEAK bilduma berria abiarazi du. *Euskal gaiak* izena du liburuki sortak eta oraingoz bost ale argitaratu dituzte. *Euskal Herriko artea* da horietako bat eta Jose Javier Fernandezek idatzi du. Miren Billelabeitiak XVI-XIX mende bitarteko euskal idazleen lanak aztertu ditu *Euskal Herriko literatura* liburukian. Beste hiruak *Euskal Herriko pintura* (Juan Jose Usabiaga), *Euskal Herriko historia* (Susana eta Marta Truchuelo) eta *Euskal Herriko museoak* (Pinar Matey) dira.

Bilboko periferian

LIVORNON BURUTU zen lehen aldiz iaz *Periferiak* ekimen kulturala. Pentsamendu bakarretik urrun, ikuspegi ezberdin batetik lan egiten duten artistak batzen dira ekimen honetan, besteak beste, Bernardo Atxaga, Antzerkiola Imaginarioa, Joaquín Jorda eta John Bergerrek parte hartu zuten. Eta aurten otsailaren 23tik 29ra Bilbon burutuko da. Oraindik egitaraua erabat finkatu gabe dagoen arren, *Hiri batek zenbat*

Natxo de Felipek honakoa zioen "Nabarra" aldizkarian: «Lehen, euskal musikariak Espainiara joaten ginen eta gu heroiak ginen. Azken urteotan, aldiz, jende gehienak pistolarizat hartzen gaitu».

Musikaren egoera ekonomikoari buruz mintzo zen Ruper Ordorika "Entzun"en eginiko elkarrizketan: «Eskaintza eskararen gainera dago askogatik. Aurki disko gehienak defizitarioak izango dira. Erdal jendeak euskal disko gutxi erosten ditu, eta euskaldun jendeak dagoeneko ez du bere burua behartuta ikus-

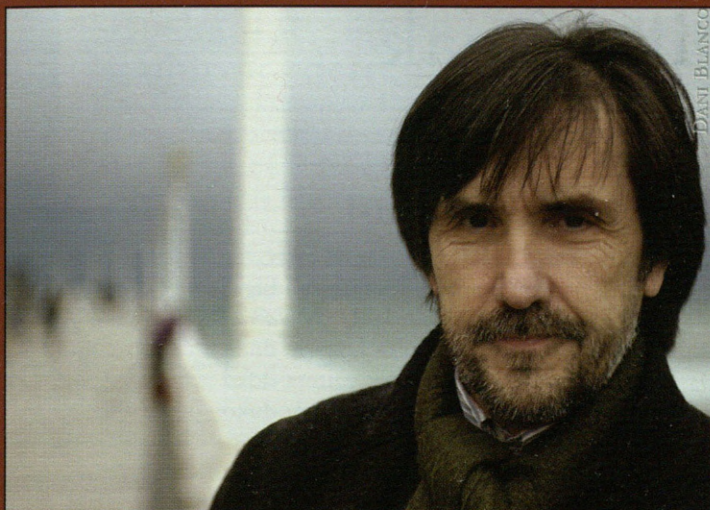
ten, nahi duena erosten du».

Jasone Osororen hitzak dira hauek "Andra"n jasoak: «Idazle gazte asko daude baina nik nekak botatzen ditut faltan».

Mariasun Landaren ustez, «literaturak fikzioa eta errealitatea nahasten ditu eta egira hurbiltzeko beste modu bat eskaintzen digu».

Alex de la Iglesia zinegileak adierazpen hau egin zuen "El Cultural" kultur aldizkarian: «Zinema egitea bizitza zuzentzen saiatzea da».

Euskal literaturaren gaztelaniazko ispilu

Gero eta gehiago dira lanak gaztelaniara itzultzen dituzten euskal argitaletxeak. Baina orain artean ekimen solte moduan egin izan da hori. Aurten ekin dio Madrilgo Atenea argitaletxeak *Biblioteca Vasca* bildumari. Eta bertan gaztelaniara itzultako euskal liburuen hogeita lanez osatutako sorta argitaratzea du xede. Dagoeneko kaleratu dira bilduma horretako bi ale —azkena, Saizarbitoriairen *Kandinskyren tradizioa*—. Baina ale berrietarako Kirmen Uribe, Iban Zaldia, Jabi Cillero, Juan Kruz Igerabide eta Ana Urkizaren lanak ari dira prestatzen. Urtean bi lan argitaratzea da hauen xedea, eta ahal denetan gaztelaniazko bertsioa euskarazkoarekin batera plazaratzea.

balio du eta *Lengoaia berriak* gaien inguruko topaketak egingo dira. Gaueko ekitaldiei aldiz, *Zubiak* izenburua jarri diete. Besteak beste, Jon Berger eta Gianni Celati idazleak izango dira Bilbon egun horietan, periferiaz jarduteko.

Haurtzarora artean

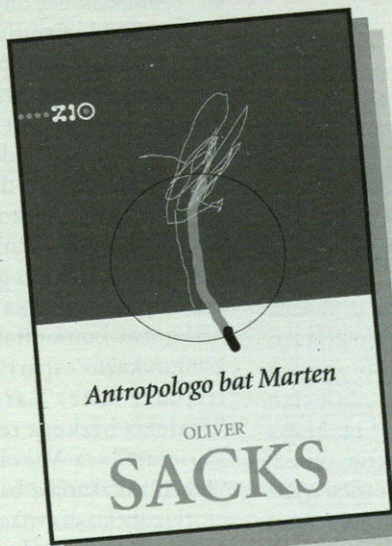
EDOZEIN GAI ETA AITZAKIK balio omen du artea egiteko. Nafarroako Kutxak duen Iruñeko Castillo de Maya erakustaretoan paratu duten erakusketak haurtzarorena aukeratu du. Hogeita bi artista eza-gunek haurrak gai hartuta burutu dituzten lanak daude ikusgai bertan hilaren amaiera bitartean. Gizarte klase orotariko eta leku guztietako haurrak dira lan horietan ageri direnak, batzuk jolasari loturik, beste batzuk gizarte gai ezberdinen ingurukoak...

Independenteak batu dira.

Espainiako hainbat diskoetxe independente Unión Fonográfica Independiente (UFI) izeneko elkarteak batu dira. Acquarela, Nuevos Medios, BOA, Alía, Lollipop, K Industria, Galileo eta Siesta dira Elkartean dauden diskoetxeetako batzuk. Musika alorrean gertatzen ari diren gehiegizko kontzentrazioa, salmenta zerrendak, diskoen salneurriak... dira, besteak beste, borrokatu nahi dituzten fenomenoak. Bestalde, telebistan agertzen den musikaz gain beste era bateko doinuak badaudela erakutsi nahi diote publikoari. Horregatik euren nobedadeen datu base bat osatzea, beren diskoak atzerrira eraman ahal izateko esportazio bulego bat sortzea eta Musika Independentearen Sariak antolatzea pentsatu dute.

dastatu jakintza euskaraz

ZIO

● ZIENTZIA
● IRAKURLE
● ORORENTZAT

www.ehu.es/euskara-orria

Argitalpenak

PILAR IPARRAGIRRE

Ile Luzeen kondaira

Iban Zaldua

PAMIELA
53 orrialde
5,50 euro

Gazteentzako maitasun istorioa

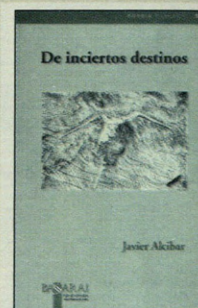
Iban Zalduak gazteentzat idatzitako bigarren nobela da *Ile Luzeen kondaira*, Asisko Urmenetaren marrazkiz apaindurik Pamiela argitaletxeak plazaratu duen liburua. Ile Luzeen Erresuma Handian gertatzen da maitasun istorio hau, emakumezko kapitain bat eta Amizan printzearen artean, erresuma horren boterea gailurrera ailegatu zen garaian. Amizan Ile Luzeen Erresumako tronuaren oinordekoa zenez, bikoteak isilean gordetzen zuen elkarren artean zeukan amodio harremana, erregeak jakin ez zezan. Mundu eza-guneko herrialde gehienak menderatzen zituen erresumak, ordea,

bazuen menderatzeke zeukan lur oso aberats bat, urruti, itsasoaren bestaldean, eta huraxe konkistatzera bidali zuen erregeak kapitain adoretsu bezain ederra. I

Giza izaerari buruzko poemak

Javier Alcibar bilbotarraren bigarren poema liburua da *De inciertos destinos*, giza izaera hizpide duen olerki bilduma. Zer egitera doan azaltzen duen hitzaurre moduko batekin ematen dio hasiera olerkariak bere lanari, gogoaren arma hutsarekin egunez egun bizitzari aurre egitea zeinen gogorra den onartuz, hala ere merezi duela adierazteko berehala. Bakardadearen zentzu erabatekoena azalduko du olerkariak poema honetan, jakinik ezinezkoaren trintxeretan bere borroka alde aurretik galduta daukala.

Eta ardo gorriko itsaso zabala bezain bihotz handia duen beste gizaki baten bila dabilela aitortuko digu, gizakiak gizakia hiltzeko dauzkan arrazoi hutsalak ezagututa ere, hitz bakoitzaren azpian beste hitz berri bat dagoelako beti. I

De inciertos destinos

Javier Alcibar

BASARAI
76 orrialde
10 euro

Belenen jaio zen haurtxoa

Liesbet Slegers

IBAIZABAL
26 orrialde
11,20 euro

Jesusen jaiotzaren istorioa, bi urtetik aurreragoko haurrentzat

Ibaizabal argitaletxeak lau koloretako marrazkiekin kale-ratu duen *Belenen jaio zen haurtxoa* liburuarekin, Jesus haurraren jaiotza nola gertatu zen konta diezaiekete gurasoek etxeko txikienei. Liesbet Slegers sortu eta marraztutako ipuinean, gainera, Gabonetako eta Erregetako oparien zegartia ere azaltzen da. Azal gogorreko liburu honetan Maria eta Jose Belenera iritsi nahian azaltzen dira. Maria haurdun dago eta asto gainean doa. Jose, berriz, oinez. Ilundu egiten du, ordea, eta oraindik Belenera iritsi gabe jarraitzen dute, gosetuta eta oso nekatuta. Ate joka hasten dira, lo egiteko lekuren bat lortu nahiez, baina inork ez ditu etxean hartu nahi. Azkenean, ukiulu bat ikusten dute eta bertan gelditzen dira, Jesus jaio arte. I

Hedabideak aztergai

Euskal Soziolinguistika Institutua Sortzen-ek kaleratzen duen *Bat. Soziolinguistika aldizkariaren* 48. zenbakiak euskal errepertorioa hedabideetan dauka aztergai. Euskararen presentzia Interneten edota euskarak teknologia berrien aurrean duen erronka bezalako bederatzidizlan biltzen dituen dossierrean, besteak beste honako lan hauek biltzen dira: Aitor Zuberogoitia-
ren "Globalizazio garaioetako biziraupen-estrategia bat euskal hizkuntza-komunitatearentzat: komunikazio esparru autozentratua", Asier Larrinagaren "Kaleko hizkera telebistako saioetan" eta Mikel Irizarren "Herri aldizkariak: balantzea eta etorkizuneko erronkak". Gainera, beste herrietako esperientziak ere jasotzen dira, katalanaren erabilera Kataluniako eguneroko prentsan, kasu. I

Bat. Soziolinguistika aldizkaria

Batzuen artean

ESEI
134 orrialde
10 euro

Euskal Herria

Batzuen artean

SUA EDIZIOAK
122 orrialde
6 euro

Euskal Herriko 50 gailurrik ederrenak

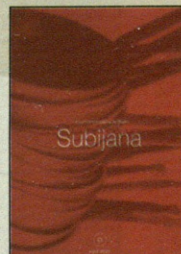
Sua Edizioak kaleratzen duen *Euskal Herria* aldizkariaren zenbaki berezi honetan, "Mendiak gorago, bazterrak ederrago" Nafarroa Behereko esaera zaharra oinarri hartu eta Euskal Herriak dauzkan 50 gailurrik ederrenak bisitatzeko aukera eskaini nahi izan dute. Hiru Erregeen Mahaiatik hasi eta Ordunte mendilerroan dagoen Balgerriraino, ekialdetik mendebalderantz doan biderei ekin diote Nafarroa, Iparraldea, Gipuzkoa, Araba eta Bizkaia mendirik mendi zeharkatzeko. Patxadaz egiteko mendiak dira guztiak, batzuk besteak baino zailxeagoak, baina ia denak edozein mendizalek egiteko modukoak Nolanahi ere, kontuz elurraekin edota lainoa sartzen duenean. I

Subijanaren bederatzirehun errezeta inguru

DVD eta guzti eskaintzen den liburu mardul honen izenburu zehatza *La cocina doméstica de Pedro Subijana* da, eta sukaldari honen bederatzirehun errezeta inguru biltzen ditu. Oso erraz egin daitezkeen errezetak aukeratu ditu sukaldariak liburu hau osatzeko. Denetarik aurki daiteke bertan: saltsak, sarrera gisa jartzen diren platerak, barazki piloa, lapikoko janariak, zopak eta kremak; pastak, arrozak eta arrautzak, arrainak eta itsaskiak, haragi mota ezberdinak eta, bukatzeko, postre gozo-gozoak. I

La cocina
doméstica de...

Pedro Subijana

TTARTALO
563 orrialde/ 35 euro

INIGO ARANBARRI

"Historiak kanpo utzi dituen pertsonen buruz hitz egiten ari gara"

Nor genuen Sakabi?

Trikitilari lanbidea serio hartu zuen lehenengoetakoa dugu Sakabi, soinu txikiari handitasuna eman zion soinu-jolea. Azkoitia-Azpeitia inguru hortan oso ezaguna zen guretzat Sakabi. Gerora konturatu naiz hori gurea dela, ordea. Kanpoko jendearekin hitz egiten duzunean, eta oso urrutira joan gabe, konturatzen zara beraientzat Sakabi ez dela bizi izan. Beharbada garai batean nahiko baloratu ez genuen kultura bateko partaide delako. Niri, Loiola Herri Irratiaren bitartez eta Joxe Mari Iriondok egin zuen lanari esker heldu zitzaidan trikitixaren kultura, baina oro har dugu itzal hori betetzea izan da lan honen helburua. Izan ere, ikargarria da baina, historiak kanpo utzi dituen pertsonen buruz hitz egiten ari gara.

Zergatik diozu hori?

Trikitixak ez duelako existitu orain arte. Idatzi gabeko kultura batean bizi izan dira trikitilariak eta trikitiaz gozatu izan dutenak. Oso berandu arte trikitixak ez du paperean izan ia agerpenik. Hain zuzen ere, historiari kanpo geratu diren pertsona horien ohorez, horiek berreskuratzeko asmoz ere idatzi dut liburu hau.

Zaila izan al da liburu osatzea?

Sakabirekin suertea izan dugu, seguru asko Koldo Izagirrek Elgetarekin izan zuena baino handiagoa, Sakabiren familia oraindik bizi delako, eta Sakabirekin panderista-lagun ibili zen Egañazpi ere bai. Joxe Mari Iriondok ere asko lagundu du. Beraz, esatea dago berreskuratze lan bat izan dela, baina hainbesteko nekerik ez dudala hartu.

MONIKA DEL VALLE

Faustino Azpiazu "Sakabi" maisua

Euskal Herriko Trikitixa Elkarteak martxan duen Soinuaren Liburutegia saileko laugarren emaitza dugu Inigo Aranberrik idatzitako *Sakabi, soinu txikiaren handitasuna* liburu eta diskoa. Faustino Azpiazu "Sakabi" (1917-1995) trikitilariaren nondik norakoak eta musika jasotzen dira bertan. Soinujole honen itzala osatzeko orduan, hiru bide erabili ditu Inigo Aranbarrik: Sakabi ezaugu zutenekin izandako elkarrizketena, batetik, haren familiakoekin, bere ikasle izandako Imuntzorekin, Joxe Mari Iriondorekin, Egañazpirekin eta oro har erromeria giroa oso ondo ezagutu zuen jendearekin izan dituen elkarrizketena. Bigarren bide gisa, hemeroteke erabili du, aurkitu duen apurra jasoz, eta hirugarren bidez trikitixari buruz dagoen bibliografia urriarena erabili du.

Sakabi

Inigo Aranbarri

EUSKAL HERRIKO
TRIKITIXA ELKARTEACDa + 93 orrialde
15 euro

Sakabiren nortasunari buruzko xehetasunak agertzen baditu ere, Sakabi soinu-jolea interesatzen zitzaion gehien, Gipuzkoan trikitixa tradizionala egon bada, Sakabiri esker izan delako, bi adar nagusi biltzen baitira Sakabirengan, biak Bizkaia aldetik sartuak: Gelatxo da bat, lehen txistuari eragin zuten ziren piezak trikitira pasa zituena, eta bestea Elgeta, Sakabiren maisu handia. ■

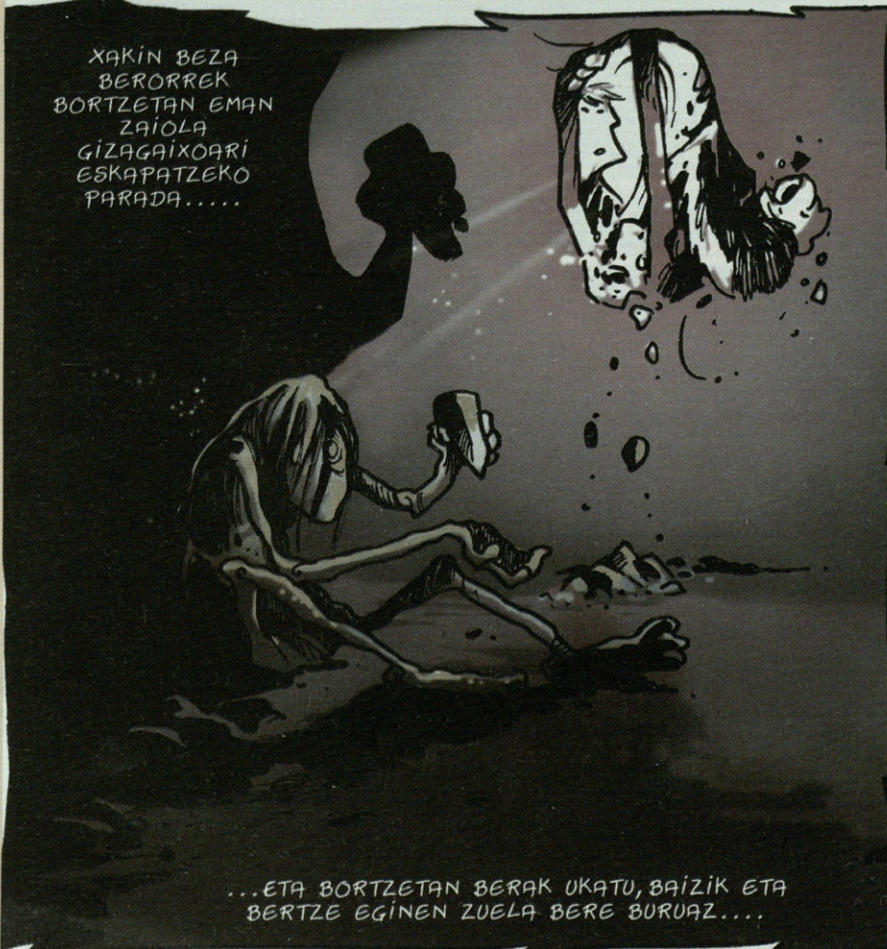
egileari galdezka

Gartxot

AZKENTZEA

**HAMAIIKA ZIENTZIALARI
IRAULTZAILE**

Poincaré Zientzia Taldea

**IRAGANEKO
ZIBILIZAZIOEN
ENIGMAK**

(Ponpetatik Paskuako erraldoietaraino)

Atlantida Taldea

**EUSKALDUNEN
KOLORE-UNIBERTSOA**
(Argia eta koloreen pertzepzioaz)

Txema Preziado
Alfontso Mtz. Lizarduikoa

ONARRIZKO LIBURUTEGIA

**NAFARROA
EUROPAKO
LEHEN ESTATUA**

ONARRIZKO LIBURUTEGIA

**EMAKUMEAK
XX. MENDEKO
HISTORIAN**

(PERTSONAIK, GAIK, GERTAERAK)

ONARRIZKO LIBURUTEGIA

**CHATTERING
-SOLASEAN-**

(INGELES - EUSKARA - GAZTELANIA)

ONARRIZKO LIBURUTEGIA

**ZER DA
PSIKOANALISIA?**

(Inkontzientea, Super-nia, Libidoa, Terapiak)

ONARRIZKO LIBURUTEGIA

**GALAXIEN
UNIBERTSOAN**

(Unibertsoaren hedapenetik,
galaxia kanibalaraino)

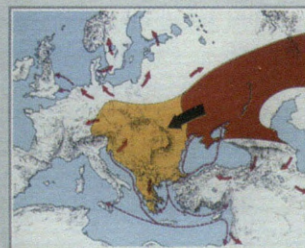

PENTAMENDE GARAIBIDEA

**ARKEOLOGIA ETA
MINTZAIRA**

(Indoeuroparren enigma)

Colin Renfrew

GAIK

ARGITALDARIA

**Kultura Euskaraz,
eguberrietako oparirik ederrena!**

Tel. / Faxe 943 47 13 04 • jiak@facilnet.es

Nagoen lekutik

JOSU IZTUETA

Urrutira joan gabe

KONSTITUZIO ZUBIA ez da askok nahiko luketen bezain luzea suertatu, halere asteburu arrunt bati baino probetxu gehiago ateratzeko modukoa izan da niretzat. Etxe inguruan nabilenean konturatzen naiz zenbat aukera dauzkagun urrutira joan gabe, eta hemen luzaro nagoenean berriz, alderantziz, kanpoko aukeraz baliatzeko gogoia sartzen zait.

Huesca, Nafarroaren auzokide

Paisaia aldetik gutxi dira munduan Nafarroa adinako aniztasuna eskaintzen duten lurraldeak, bere 10.000 kilometro koadrako azaleran denetarik dauka. Ondare kultural eta natural ikusgarria du. Negu partean ordea eskia da jende gehien Huescara erakartzen duen motiboa, udazkenean beharbada ehiza edo perretxikuak izango dira aitzakia. Nafarroa pasoko herrialdea bihurtzen da gehienentzat. Pirinioetako elurretara abiatzen diren askok eta askok Esa urtegitik aurrera egiten dute Jacaraino, han BI, SS, VI, NA matrikuladun kotxeak bertako HU dutenei gehitzen zaizkie eta hegoaldeko datoen Zdunei. Proportzioak neurtzen hasi gabe, batzutan pentsatu dut, hemengo bisitari horiek bertan erroldatuko balira Jacak alkate euskalduna ere izan dezakeela... Asteasun bizi den Jaca bertako lagun bati txantxetan hori komentatzen diodanean barrez amaitzen dugu. Gainera, bihotzez zera esaten diot: "Benetan herrialde zoragarria da zeuona, hemengoek sarritan bixitatu arren gutxi ezagutzen duguna".

Duela 30 urte ezagutu nituen Pirinioak estrainekoz, orduan astebururako motxila prestatzeak orain bi hilabetetarako poltsa prestatzeak baino zirrara handiagoa sortzen zidan. Azken zubi honetan orduko urduritasun eta emozio bera sentitu nituen, baina beste arrazoi batzuengatik.

● "Transhumancia y Pastoralismo". Izenburu horrekin antolatu ziren topaketak

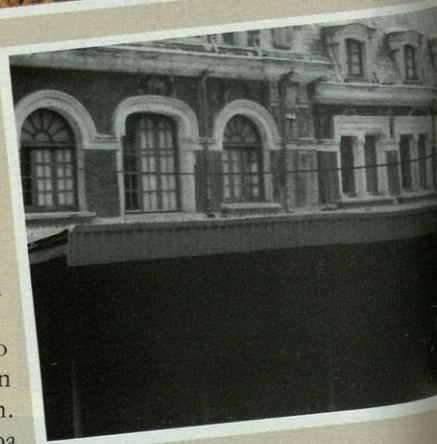
abenduarien 4an, Puente La Reina de Jaca herrian. Egun bakarrean, ostegunean, chun lagunetik gora bildu ginen bertan, partaideen artean denetarik zegoen, artzain, albaitari, kazetari, funtzionario, teknikari eta kurioso. Azken hauen artean egoteak beste guztiek esandakoa arretaz entzuteko aukera ezin hobea eskaintzen zidan, informazioa jaso eta parte "ez interesatua" izatea abantaila da horrelakoetan. Eztabaida eta iritzi ezberdinen aurrean objektibotasun gehixeago lor daitekeela iruditzen zait nahiz eta ezingo nukeen erabat baieztatu. Azken batean, han egotea, interesa eta kuriositatearen ondorioa ere bai baita.

● Ostiralean, abenduaren 5ean, Mendi Astea inauguratu zuten Biescas herrixkan. Horrekin batera areto elegante bat ere bai. Han nuen hitzordua iluntzeko zortziretan. Laponiari buruzko diapositibak eman behar nituen. Garai joan nintzen badaezpada ere, ustekabe txikienak gauzak aldrebesten baititu norberak gutxien espero duenean. Hamalau urte nituela inguru haietan ibili izanak gerora Eskandinaviara joateko atea ireki zizkidala iruditzen zait. Uste hori horrela azaldu nahi nien bertara hurbildu zirenei.

Biescas urte sasoi lasaian, 1.200 biztanleko herri kozkorra da. 10.000 lagun izatera irits liteke uda partean... puff!

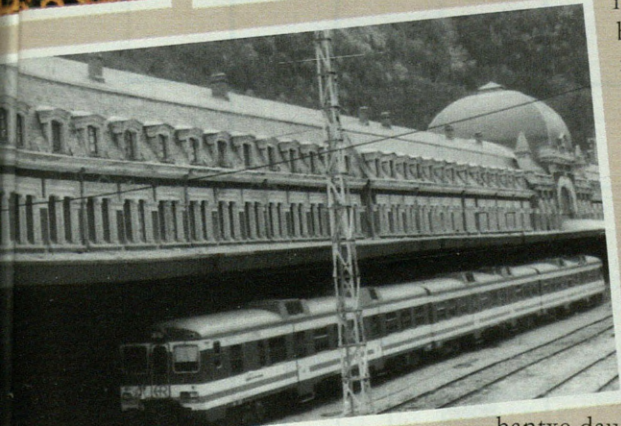
Paraje zoragarri hauek disfrutatzeko asmoz etorritako 60 bisitari ez ziren inoiz etxera itzuli 1996.eko abuztuan. Hondamendi hark, kanpineko opor giroa urez eta heriotzez estali zuen. Biescas inoiz imajina zitekeen baino sonatuagoa egin zen zoritxarrez. Turismo bulego batek milioika euro gastatuta egin litekeen baino ezagunagoa tamalez.

● Larunbatean goiz osoa libre neukan

Asteasun bizi den Jaca bertako lagun bati bihotzez zera esaten diot: "Benetan herrialde zoragarria da zeuona, hemengoek sarritan bixitatu arren gutxi ezagutzen dugu-na".

Jacan, kioskoan aldizkari eta egunkari batzuk erosi ondoren piztu zitzaidan trenaren asmoa. Periodikuetako batean Kaukasoko tren bat txetxeniarrek eraso zutela eta hildakoak 40tik gora zirela zioen. Beste batek Lleidara doan AHT zuen hizpide, izan ere Madriletik Lleidara 2 ordu eta 40 minututan iristen den tren azkarrak ez du 70 cm baino gehiagoko ekipaiarik ametitzen. Ondorioz, eskiatzera doazenen asmoak geltokian bertan zapuztu litezke. Nik abiadura handiko trena baino gustukoagoa dut lasai-lasai dabilena. Canfrancera joateko txartela hartu nuen. "Canfranero" deitzen diote inguruotan tren honi. Gaur egun inor gutxi hartzen du trena, baina garai batean Frantziarainoko bidea egiten zuen. Nazioarteko bide estrategikoa zen, zortzi kilometroko tunel batek gurutzatzen zituen Pirinioak alde batetik bestera.

Azken urteotan bi aldiz burdinbiderik atera delako izan da egunkarietako berri eta nik gaur hirugarrenaren lekuko ez izatea espero dut. Ohikoa bihurtu zaigu kotxetik trena begiratzea, gehiegitan ikusten dugu errepidetik trenbidea... gutxi gitan aldiz, trenbideretik errepidea. Canfranc Estación

ia-ia Canfranc herria bezain handia da. Canfranceko geltokia 1928an inauguratu zuten eta urte haietan Estatuko eraikin estali handiena zen ez bairik gabe eta Europako tren geltokien artean bigarrena. Ondo pentsatzen jarrita 250 metro luze dituen eraikina benetan handia da,

hantxe daude aduanak, biltokiak, txartel leihatilak, itxaron gelak eta abar erabat abandonaturik. Goizeko 11:00etan 12:10 markatzen duen ordularia aspaldi dago geldirik. Aurten 75 urte bete dituen tren geltokia berriro martxan jarriko duen motorrak handia beharko du izan. Lokomotora eta bagoi bakarra, dena bat da tren honetan, ezin da jakin doan edo datorren. Edozein modutara ahal duzuenean aprobe-

txatu bertan ibiltzeko aukera, zenbat iraun-go duen ez dakigu eta!

● Nafarroan ez nintzen geratu harantza bidean, baina konpromiso bat neukan bueltarako. Zaraitzu eta Erronkariko Euskara Zerbitzuak diapositiba emanaldia antolatu zuen larunbat ilunabarrean Uskartzan. Iaz Espartzan egon ondoren aurtengo zitarako hitza eman nuen, hitza emanez gero hitzaldirako eguna eta ordua zehaztu genituen. Urtean zehar hoge bi biztanlera iritsiko ez den herrian ba ote du zentzurik ezer antolatzeak? Eta gaztelaniaz hitz egiten duten tokian euskaraz egiteak? Jone, antolatzailea urduri zegoen, neu ere antzera. Asteburuetan herriko jendea itzultzen da Iruñeatik eta bikoizten da Uskartzetarren kopurua. Gainera bailarako beste herrietara joandako hainbat bisitari ere hurbildu zen bertara. Guztira dozena pare bat lagun eta horien artean ezagunak ere bai. Hizkuntza nola moldatu horrelakoetan? Euskara ikasi nahian dabilen jendea bada inguruotan, gorrotatzen duena ere bai noski, nik jendea eroso senti zedin euskaraz eta gaztelaniaz egin nuen, errepikatu edo itzuli gabe ahal bazen. Informazio osagarria emanez. Euskara pittin bat ulertzen duenarentzat pozgarri izaten da eta motibagarri. Erdizka dakitenei gehiago ulertzeko gogo sar dakieke, jarraitzeko ilusioa piztu. Hizkuntzarekiko sinpatia lortzea izan liteke xede eta ez hizkuntzatik uxatzea. Euskaldunok hizkuntza ulertzeko arazorik ez dugu izaten... tarteka egoera "ulertzen" izaten ditugu lanak.

Kotxea hartu eta etxera bidean jarri naiz, ordu pare bat bolantean Gipuzkoa aldera Tolosaraino. Gaugiro ederra dago, oskarbi eta ilargia ia bete. Etenik gabeko asteburua pasatzetik bueltan nekatuta, baina pozik. Bakarrik, isilik, pentsakor nator. Urruti gertzen zait aurreko larunbata. Nepaletik Madrilera hegazkinez iritsi eta handik etxera autoz gentozela Arandatik lainopean pasatu ginen. Orduerdi bat beranduago, leku berean, preso baten bi lagunek istripu larria izan zuten, bat hil eta bestea larri zauritua gertatu ziren. Handik astebetara, gaur, hamalau lagun hil dira auto istripuetan ordu gutxiren buruan... ez naiz nahi ordurako etxera iritsi!

Biharamunean, igandean, Durangora joateko gogo/asmoa daukat... urteko egunik laburrenetan nola eduki liteke agenda hain bete! Edo hobeto esanda, nola eduki liteke hain beteta edukitzeko suertea! ■

Josu Iztueta Azkue
Andraia

Canfranc Estación ia-ia Canfranc herria bezain handia da. Canfranceko geltokia 1928an inauguratu zuten. Aurten 75 urte bete dituen tren geltokia berriro martxan jarriko duen motorrak handia beharko du izan.

Denbora-pasak

LUMA

Hitz gezidunak

	Hauts kolorekoak	Ataungo	Betea	Gizon izena	Zain, aiduru
	Amodioa	1 eta 500	Ipar., distiratsu	Uranioa	
	Fruitu mota			501	
	Bokala			Nuke	
Barazki mota	Islandia	Elementu kimikoa			
* IZENA	Nabarmen	Bokala			
	Luzera neurria		Nork atzizkia		Emakume izena
	Abila		Memoria mota		
* DEITURA		Sosak			
Ontzi mota		Röntgen			
			Nor atzizkia	50	
			Erne!	Behar	
Epea		Palestinako hiria			
Janzki bero		Kasik			
			500	(Erro.) Ekarri	
			Boroa	Kontsonantea	
Gipuzkoa-ko herria	Deitura				

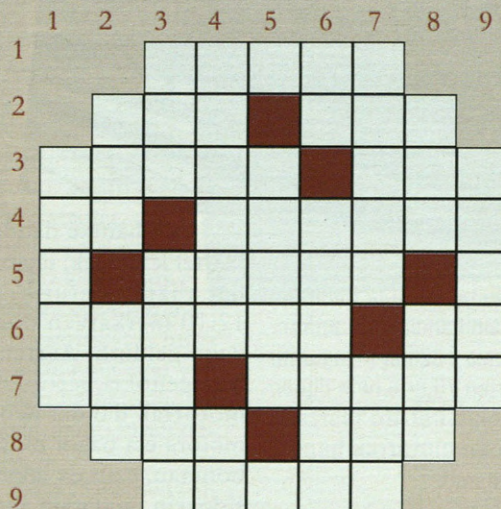
Hitz gurutzatuak

EZKER ESKUIN

1.- Nekarzaitzako tresna. 2.- Gaixo. Erregai mota. 3.- Landetako hiria. Deialdi. 4.- Nori atzizkia. Liseriketa organoa. 5.- Kontsonantea. Gizon izena. Uranioaren ikur kimikoa. 6.- Uretako bizidun. Dunaren erdian. 7.- Bibliako pertsonaia. Urteen kopurua. 8.- Neroni. Areago. 9.- Metal mota.

GOITIK BEHERA

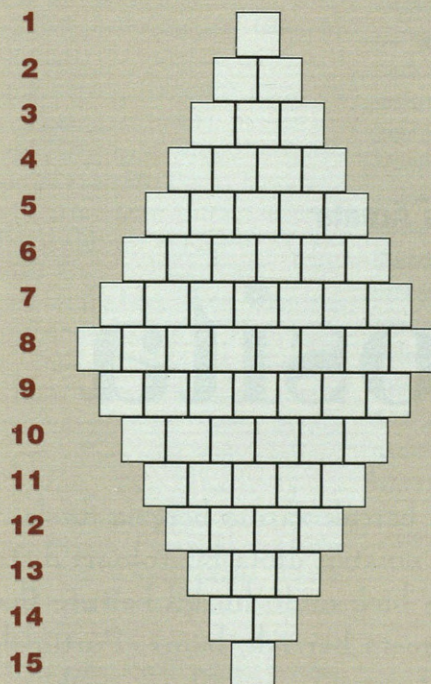
1.- Mehe, ihar. 2.- Eguzki. Alkohol edari. 3.- Jardun. Zuzen. 4.- Gordina. Bosgarren eta hirugarren bokalak. 5.- Fosfoaren ikur kimikoa. Biz zatitzearen emaitza. Nitrogenoaren ikur kimikoa. 6.- Legearen erdian. Merkataritza establezimenduak. 7.- Detektagailu. Bizkaieraz, iratzea, garoa. 8.- Dozena erdi. Momentu. 9.- Argitasunik gabea.

Piramide bikoitza

Goiti eta beheiti letra bat gutxiago edo gehiago du asmatu beharreko hitzak

1. Lehenengo bokala
2. Musika nota
3. Bizkaiko ibaia
4. Izotza, horma, jela
5. Animalia ur-lehortarra
6. Gipuzkoako udalerria
7. Balkoia
8. Gudukaria
9. Gerra moldea
10. Gorputzaren atala
11. Agertu, azaldu
12. Labore mota
13. Jardun
14. Ez eme
15. Kontsonantea

Soluzioak

Piramide Bikoitza	1. A	2. L	3. I	4. A	5. L	6. A	7. A	8. H	9. A	10. U	11. A	12. E	13. A	14. A	15. A
	1. A	2. L	3. I	4. A	5. L	6. A	7. A	8. H	9. A	10. U	11. A	12. E	13. A	14. A	15. A
Hitza gurrutzatuak	1. A	2. L	3. I	4. A	5. L	6. A	7. A	8. H	9. A	10. U	11. A	12. E	13. A	14. A	15. A
	1. A	2. L	3. I	4. A	5. L	6. A	7. A	8. H	9. A	10. U	11. A	12. E	13. A	14. A	15. A
Ezker eskutik: 1. Alper 2. Etxe 3. Gas 4. Del 5. G. Ander 6. Urdail 7. Arrain 8. U. 9. Zinka	1. A	2. L	3. I	4. A	5. L	6. A	7. A	8. H	9. A	10. U	11. A	12. E	13. A	14. A	15. A
	1. A	2. L	3. I	4. A	5. L	6. A	7. A	8. H	9. A	10. U	11. A	12. E	13. A	14. A	15. A
Goitik behera: 1. Argal 2. Etxe 3. Gas 4. Del 5. G. Ander 6. Urdail 7. Arrain 8. U. 9. Zinka	1. A	2. L	3. I	4. A	5. L	6. A	7. A	8. H	9. A	10. U	11. A	12. E	13. A	14. A	15. A
	1. A	2. L	3. I	4. A	5. L	6. A	7. A	8. H	9. A	10. U	11. A	12. E	13. A	14. A	15. A
Ezker eskutik: 1. Alper 2. Etxe 3. Gas 4. Del 5. G. Ander 6. Urdail 7. Arrain 8. U. 9. Zinka	1. A	2. L	3. I	4. A	5. L	6. A	7. A	8. H	9. A	10. U	11. A	12. E	13. A	14. A	15. A
	1. A	2. L	3. I	4. A	5. L	6. A	7. A	8. H	9. A	10. U	11. A	12. E	13. A	14. A	15. A
Goitik behera: 1. Argal 2. Etxe 3. Gas 4. Del 5. G. Ander 6. Urdail 7. Arrain 8. U. 9. Zinka	1. A	2. L	3. I	4. A	5. L	6. A	7. A	8. H	9. A	10. U	11. A	12. E	13. A	14. A	15. A
	1. A	2. L	3. I	4. A	5. L	6. A	7. A	8. H	9. A	10. U	11. A	12. E	13. A	14. A	15. A

Kike Amonarrizen umorea

Gertaera zientifikoak

Ohikoa ez bazen ere, egun hartan, Patxiku Txiki irakaslearen azalpenak txundituta ari zen entzuten. Andereñoa, gertaera zientifiko harrigarrien zerrenda bat ari zen irakurtzen:

- 8 urtez eta 7 hilabetez garrasi eginez gero, kafe kikatxoa bat berotzeko adina energia sortuko zenukete -irakasleak- (Ez du merezi -Patxikuk, bere artean-).

- 7 urtez, etenik gabeko puzker bat botako bazenute berriz, bonba atomiko bat egiteko adina energia sortuko litzateke (Badirudi oraingo honetan serio hasi garela).

- Txerri baten orgasmoak 30 minutu irauten du (30 minutu!).

- Buruarekin horma baten kontra jo eta jo arituz gero, orduko 150 kaloria kontsumitzen dira (Ederra kontua zerriarena).

- Labezomorro batek 9 egunez iraun deza-ke bizirik bururik gabe, goseak hiltzen den arte (Aizue! Ez al dizue inbidiarik sortzen txerriak?).

- Lehoi batzuek egunean 50 alditan baino gehiagotan egin dezakete larrutan (Hala ere, nik nahiago txerria izan; kalitatea, kantitatea- ren aurretik).

- Elefantea da jauzirik egin ezin dezakeen animalia bakarra (30 minutu! Bai zoroa zerria!).

- Ostrukaren begia bere garuna baino hant-
diagoa da (Baina jabetzen al zarete zer den hori? 30 minutu?).

- Itsas izarrek berriz, ez dute garunik (Horrelako jende asko ezagutzen dut nik, baina zerriaren parekorik inor ez!).

- Hartz polarrak ezkerrek dira (Eta Elur malutatxo gorila zuria zen, eta Kamiltxo eus-
kalduna... eta zerria fenomeno hutsa!).

- Gizakia eta izurdeak dira sexua plazer hutsez praktikatzan duten espezie bakarrak (30 minutu! Txapeldun!).

Bat-batean Patxiku zutitu egin da eta:

- Andereño! Oraintxe ulertu dut zergatik esaten didaten neskek: "Patxiku, hi haiz hi zerria!"

Aterkirik gabe

Marraskiloa barearekin gurutzatu da, Bilboko Albia lorategietan, eta bere artean pentsatu du:

- Benetan, gero eta larriagoa da etxebizitza-
tza arazoa Bilbon!!

Ihesi

Euskal Herria ezagutuz

EIDER GARAIKOETXEA

ARGAZKIAK: IÑIGO AZKONA

Bizkaiko Portugalete eta Areeta

Zubiak josita

Itsasoa edo ibaia herriari itsatsia duen orok badaki jakin bereak xarma berezia duela. Kresal usaina dela edo olatuen kulunka dela, kontua da urak beti ematen diola bizitokiari distira. Ederki dakite hori Getxo eta Portugaleteko herritarrek, biek ala biek ondo hurbil baitute Ibaizabal ibaia (Abrako itsasadarra). Getxoko udalerriaren parte den Areeta herriak, baina, Portugaletek bezala, uraz gain beste berezitasun bat du: Bizkaia Zubia. Bestela esanda, munduan eraiki zen aurreneko zubi esekia eta egun martxan dirauen tankera horretako bakarra. Getxotarrak eta portugaleterak zorionekoak dira beraz. Baita gure irakurleak ere, bertakoekin herriok konpartitzeko gonbitea luzatu behar baitiegu erreportaje honetan.

Gure ibilbidea bietan zaharrena den horretatik abiatuko dugu: Portugaletetik. 1322.ean eman zion Maria Diaz de Haro Bizkaiko andreak hiri-gutuna eta Logroñoeko foruen bidez gobernatzeko baimena hiribilduari. Ordudanik, zio askorengatik herri garrantzitsua izan da Portugalete: itsas bideko merkataritzagatik, inguruko meatzeengatik edo turismoagatik. Egun, Ezkerraldeko bigarren herri garrantzitsuen da (Barakaldoren ondotik, 57.000 biztanle). Garrantziagatik-edo, nahikoa bide daude hara iristeko. Renfek eta Bizkaibusek aldiroko zerbitzuak dituzte Bilbotik. Autoz, A8 autopistari jarraiki, eta Santander norabidea hartuz, Portugalete-Ortuella irteera ikusi arte joango gara. Behin hirigunean sartuta, Alde Zaharrera joko dugu. Erdi Aroan sortutako herri guztiek bezala, Portugaletek hiru kale nagusi ditu: Santa Maria, Victor Txabarri eta Koskojales. Hirurak ere behera, itsasadarrera begira, Ibaizabalen freskurari segika bezala. Eta kokapen hori ez da kasualitatea, hiribildua babesten baitzuen, iparmendebaldetik zetozen hotz eta haize hezeetatik babestu ere. Behialako garai haietan, gainera, harresiz inguratua zegoen; murrak porturaino iristen ziren.

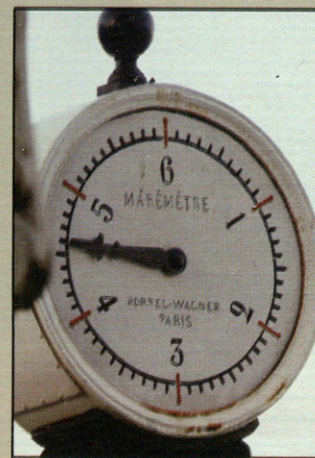
Murgil gaitezen bada lipar batez Erdi Aroko karrika horietan. Egitura paraleloko hainbat kale harlauzadunek osatzen dituzte. Santa Maria kalearen erdialdean-edo, eraikin gotiko-errenazentista bikaina ikusiko dugu: Andra Maria basilika. Adituek diotenez, estilo eta garai hartako parekorik ez du Euskal Herria osoan. Erretaula nagusia Pizkundeko euskal artelanik garrantzitsuenetakoa ei da.

Bi urrats besterik ematea ez dugu, harrizko dorre dotore bat ikusteko. Salazar dorretxe feudala dugu, Lope Garcia de Salazarrek bere leinukoentzat altxatzeko agindu zuena (1379). Egun dakusaguna, baina, ez da hastapeneko bera, sute batek eragindako kalteen ondorioz 1934an berreraiki behar izan baitzuten. Bokalea ikusteko talaia paregabea da.

Ibaizabalen erreinua

Baina goazen herriari gatza eta pipe-

1898an eraiki zuten Bizkaia Zubia. Inguruan, hiriko eraikin eta monumentu garrantzitsuenak aurkituko ditu bisitariak, besteak beste, Andra Maria basilika. Zubialdean, gainera, 1883an Paristik ekarritako mareometroarekin topo egin daiteke. Urte askoan ezinbestekoa izan da tresna maren nondik norakoak kontrolatzeko.

rra ematen dion alderdia ezagutzera. Ibaizabalek bainatutako zonaldera. Izan ere, Portugaleteren historia itsasadarrari lotua egon da betidanik. XVI-XVIII. mendeetan zehar, herriak indar handia lortu zuen arrantzari eta itsas merkataritzari esker. Merkatarik gehienek Gaztelako artilea esportatzen zuten. Portuaren ondoan ontziola garrantzitsua zegoen eta han, besteak beste, Juan

Sebastian Elkanok Lurrari aurreneko bira emateko baliatu zuen ontzia egin zuten. XIX. mendean, berriz, inguruko meatzeetatik ekarritako mineralaren merkataritza nagusitu zen.

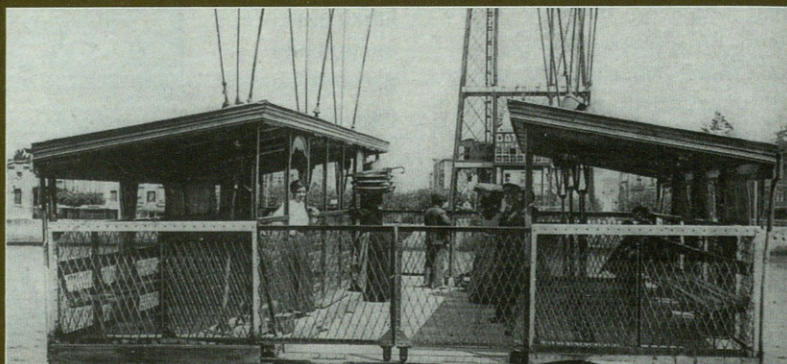
Industriaren gorakadak aberastutako enpresariak eta Ameriketatik jaioterrira itzultzen ziren indiano dirudunek luxuzko jauregiak eraiki zituzten. 1893an hiribildua eta Bilbo

Altzairuzko erraldoiaren memoria

Alberto Palacio arkitekto eta ingeniari bizkaitarrak Ibaizabal bokaleko bi aldeak batuko zituen zubi esekia ideiatu zuen XIX. mendearen bukaeran. Hainbat baldintza bete behar zituen lotuneak: pasaia-riak eta zama eramateko aukera izatea, itsasontzien bidea ez oztopatzea eta eguraldi kaskarra zenean ere zerbitzua ahalbidetzea. Baldintzok bete eta gainera, garai hartako ingeniartzaren artelana egin zuen 1893an. 110 urte ditu beraz, munduan kasik bakarra den zubi horrek. Eiffel dorrearekin antzekotasun handia duela nabarmendu dute askok, ez da harritzekoa, lagunak baitziren Palacio eta Eiffel. Zubiak, baina, besteak ez duen berezitasuna du: pragmatismoa, jendeak erabil zezan sortu baitzen. Hori bai, hastapeneko garai hartan, lehen eta bigarren mailako erabiltzaileak zeuden. Izan ere, gutxiago ordaintzen zutenek mando edo zamarekin batera bidaiatu behar zuten, zutunik; dirudunek, berriz, jarrita, egurrezko eserleku txukunetan. Gainera, azken horiek zuten lehentasuna overbookinga izanez gero. Eskerrak kontuok aldatu diren!

Mende pasatxoko altzairuzko erraldoi

honek, errege-erreginak, akrobatak, bere buruaz beste egin nahi zutenak, era guztietako ibilgailuak... denetik hartu du bere magalean. Eta hori, zubian igotzearekin bat nabarrituko dugu.

Zortziak bat

Berriki sortu da Zubi Eskegi Nazioarteko Elkartea, bestela esanda, munduan geratzen diren mota horretako zortzi zubien ordezkariak osatutako taldea. Alemaniako Osten eta Rendsburg, Erresuma Batuko Middlesbrough eta Warrington, Galesko Newport, Frantziako Rochefort sur Mer, Argentinako Buenos Aires eta

noski, Bizkaiko Getxo eta Portugalete dira aipatu elkarteko kide. Bizkaia Zubia kudeatzen duen elkarteak erein zuen nazioartean biltzeko hasia, eta zuhaitz horren aurreneko kimua hemen geratu da, Bilbon baitu egoitza talde sortu berriak. Zortziak batuta, administrazioaren diru laguntza gehiago eta zubiak bere handitasunean balora daitezen lortu nahi dute Zubi Eskegi Nazioarteko Elkarteko kideek. Beharra badago, gehienek ez baitute mantenurako dirurik jasotzen (batez beste milioi bat euro urteko) eta Bizkaikoa kenduta, gainontzekoak egun zehatzetan besterik ez dituztelako martxan jartzen.

Ibaizabalek bainaturiko zonaldea Portugaleteko historiari lotua egon da beti. XVI-XVIII mendeetan zehar herriak indar handia lortu zuen arrantzari eta itsas merkataritzari esker. Portuaren ondoan zeuden ontzioletan egin zen Juan Sebastian Elkanok Lurrari aurreneko bira emateko erabaili zuen ontzia.

lotzeko trenbidea egin zuten eta handik bost urtera eraiki zuten Bizkaia Zubia. Aldi berean, lorategiak egokitu eta kale berriak txukundu zituzten. Urtero, ehunka udatiar biltzen ziren Peñotako are fineko hondartzak erakarrita. Herri dotorearen ospea zuen hiribilduak, Isabel II.a eta bere ondorengo Alfonso XII.a maiz joaten ziren Portugaletera.

Asko aldatu da ordudanik Ezker aldeko herri hau baina loraldi haren aztarnak ikusgai ditugu oraindik ere. Hiriko eraikin eta monumentu garrantzitsuenak itsasadarretik hurbil daude, haren garrantziaren lekuko. Gure bisitaldia berrartuta, Andra Maria basilikatik Santa Maria kalera joango gara berriz ere. Hura jaitsi eta Solar plazara iritsiko gara. Hainbat harribitxi biltzen dira plaza honen magalean. Aurrenekoa, Udaletxea, 1884an altxatutako Neoklasiko estiloko eraikin dotorea. Nabarmenezko modukoak dira han ikusgai diren horma-margo erraldoiak, behialako Portugaleteren irudiekin. Handik gertu, hainbat erromeriako protagonista: musika-kioskoa.

Mudejar estilokoa da eta bi igandetik behin Udal Bandaren kontzertuak hartzen ditu. Astearte, ostegun eta larunbatetan, berriz, fruta eta barazki merkatua izaten da bere inguruan.

Gauden lekutik Bizkaia Zubirantz joko dugu; Txurruka kaian paratuko ditugu oinak honenbestez. Zubiaren handitasuna eta sendotasuna sentituko dugu orduan, eta nolabait XIX. mendeko loraldiaren oparotasuna dastatuko. Paseoan barrena, mareen oszilazioa neurtzeko aparailua ikusiko dugu: mareometroa (1883) Paristik ekarri zuten eta urte askoan ezinbestekoa izan zen mareen nondik norakoak kontrolatzeko. Itsasbehera badago, pasealekuko azpialdera jaitsiko gara, mareometroaren egitura osoa ikustera.

Aurrera eginez, 1887an Evaristo Txurrukak ideiatutako Burdinazko Kaia joko dugu begiz. Ibaizabalen bokalean area pilatzen zen barra luze eta handi bat eginez, itsasbeheran agerian geratzen zena. Gauzak horrela, itsasontzi askok ezin zuten zeharkatu. Kronikek kontatzen dutenez, halakoe-tan sei traineruk ontzitik tiraka ibili behar zuten, betiere itsasgora zenean. Ingeniari ospetsuak behin betiko konpondu zuen arazoa, bokalea dike baten bidez kanalizatuz. 930 metro luzeko kaia pasealeku bikaina da egun.

Eskuineko ibarrerantz

Portugaleteren onena dastatuta, Bizkaia Zubiak jositako bestaldea dugu deskubritzeke: Areeta (Getxoko herria). Igarobidea, baina, ez da nolanahikoa. Bizkaia Zubia, munduan

martxan den tankera horretako bakarra baitugu. Autoa ere bestaldera eraman dezakegu, ibil-gailuak zein pertsonak garraiatzeko egin baitzen. Gainera, alde bakoitzean dagoen dorrera igo eta Areetara oinez pasatzetik ere badago, horretarako propio dauden igogailu panoramiko batzuei esker (gauean egitea gomendatzen

dizuegu, bistak paregabeak dira). Ibaiaren egunerokoa erreparatzeko modua izango dugu bata zein bestea aukeratuta: La Jarrillera arraun-taldekoak entrenatzen, ibar batetik bestera jendea garraiatzen dabilen ontzia joan-etorrian, kaioak eta ubarroiak hegan...

Areetara helduko gara honenbestez. 1868-1870 urteetan sortu zen Getxoko auzora. Hastapenean udatiar diruduntetzako herria zen hura. Luxuzko etxeak, bainu-etxeak, kasinoa eta hotela eraiki zituzten eta laster hasi zen Bilbo aldeko goi burgesia joaten. Bilbora-ko burdinbidea ere, handik gutxira egin zuten. Hondartzak ere bazuen nolabaiteko sona (egun ezin da bertan bainurik hartu, zikinkeria dela eta). Klubak, biltokiak eta bestelako eraikinak egin ziren burgesentzat. Gaur egun, denetariko jendea bizi bada ere, Areetak badu oraindik eskusibotasun eta luxuaren ukitua. Baina gatozen gurera, osteratxoak proposatu nahi baikenizuke. Bi aukera daude hemen ere: aurrenekoa, Areetako hondartzari paralelo den Zugazarte etorbidean barrena jotzea. Jauregi eta etxe dotoreak ikusteko aukera izango dugu: Txurruka Jauregia, Bake Eder Etxea, Zizko Etxea... Bigarren osteratxoak ibaiertzera eramango gaitu. Bokalea miresteaz gain, bisitatu berri dugun Portugalete beste ikuspegi batetik ikusteko beta dugu. Ibilaldiaren bukaeran, Areetako hondartza aurrean, Evaristo Txurrukaren omenezko eskultura dago, itsasoaren eta lurraren arteko borroka irudikatzen duena. Bi herri hauen isla izan daitekeena, bidenabar. ■

Erosi sarrerak

BBK-ko

kutxazainetan

www.bbk.es

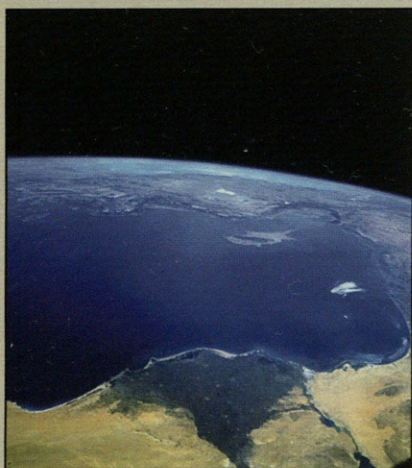

Makina bat kontu

JOXERRA AIZPURUA, GARBIÑE UBEDA

INGURUMENA

Ekologistek Mediterraneoa babesteko neurriak eskatzen dituzte

WWF Naturaren zaintzarako munduko erakundeak Mediterraneo babesteko neurriak eskatu ditu berriki. Erakunde ekologistak adierazi zuenez, munduko petrolio-ontzien %30 itsaso honetatik iragateaz gainera, mundu mailako turismo osoaren herenak bertako hondartzetara jotzen du, eta

hori gutxi balitz, neurririk gabeko arrantza ere ekosistema hondatzen ari da.

WWF erakundeak kontserbazio area berriak eratzea eta bertan itsas garraioa estuki kontrolatzea edota debekatzea proposatzen du, besteak beste. Paolo Guglielmi WWF taldeko itsas biologoak adierazi duenez, "Prestige ontziak eragindako hondamendiaren parekorik Mediterraneoan gertatuko balitz, itsaso itxia izaki, gutxienez 80 urte beharko lirateke itsas azalerako ura berriztatzeke".

Hondakin toxikoak ere arazo handia dira. Ez da ahan-tzi behar Frantzia, Espainia, Italia eta Greziari gizakiarentzat eta gainerako espezieentzat kaltegarriak diren hondakin toxikoak itsaso honetara isurtzea leporatu zela Nazio Batuen Ingurumenerako Programak.

Turismoari dagokionez, Mediterraneoak munduko turismoaren %30a hartzen du bere hondartzetan eta gaurko 160 milioi bisitariak bikoiztu egin litezke 2005 urtean, WWF erakundearen arabera, beti ere.

Ekologistek, Tunisia iparraldeko eta Aljeria mendebaldeko itsasertzak Malta eta Siziliako kanalak, Adriatikoa, Egeoa eta Libia eta Turkiako hainbat zona babes eta kontserbazio area bilakatzea eskatzen dute. **I**

Osasuna

JABIER AGIRRE

Bi eta bat ez dira beti hiru

HIPERTENTSIDIA, KOLESTEROLA ETA ODOLEKO azukre-maila (gluzemia), zer da garrantzitsuagoa?" Horixe izan zen Madrileko Princesa ospitalean eta hiri bereko Doce de Octubre ospitalean ari diren Carmen Suarez internistak eta Julian Segura nefrologoak emandako tailerraren izenburua. Saio horren helburua arrisku kardiobaskularra mugatzen duten faktoreen pisua mahai gainean jartzea izan zen.

Kasu kliniko batetik abiatuz, eta Andromaco laborategien babes ekonomikoarekin, tailerrean bildutako partaideak oso gustura irten ziren saioetatik. Gaixotasun kardiobaskularrak sortzeko arrisku-faktore desberdinek jotzen duten papera neurtzea izan zen tailerrean bildu zirenek eztabaidatu zutena. Eta, jadanik ezaguna den bezala, hipertentsio arteriala, hiperlipidemia, hipergluzemia, obesitatea, eta horrelakoak aipatu ziren saioan, faktore ezagunak horiek guztiak. Aditu biek azpimarratu zutenez, arrisku-faktore horiek sarritan batera agertzen

dira paziente berean, eta horregatik ez da beti preziso faktore horiek normaltasuneko mugetatik kanpora egotea. Nahikoa izan daiteke zertxobait aldatuak egotea, bat baino gehiago batera agertzen direnean paziente hori arrisku kardiobaskularreko egoeran egoteko. Izan ere, faktoreen baturak arrisku hori modu esponontzialean gehitzen du, eta horrela pertsona bat erretzailea, hipertentsoa eta dislipemikoa baldin bada (bere odoleko gantzak, kolesterolak batez ere, altu samar baldin baditu), bihotzeko eta odol-hodietako gaitzak jasateko arriskua ez da hiru aldiz handiagoa, 16 aldiz handiagoa baizik ($2 \times 2 \times 2 = 23 = 16$).

Beraz, behar-beharrezkoa da paziente horiek, sarritan asintomatikoak oraindik, detektatzea eta dauzkaten arrisku-faktore guztien abordaje integraleko plan bati ekitea. Abordaje horren funtsezko zutabeak bizi-aztura osasungarriak hartzea (pazienteak) eta tratamendu farmakologiko egokia agintzea (medikuak) izango dira.

JAKOBA ERREKONDO

mandio@zerain.com

Zuhaitz etxeko

ZUHAITZEK BETI izan dute txokoren bat etxe bueltan. Orain ere edozein motatako etxea eraikitzen dela ere natur zaletasunaren aitzakiarekin beti jartzen da zuhaitzen bat. Aitzakia diot, zeren jeneralean inolako iritzi egokirik gabe aukeratzeko baita zein zuhaitz aldatu: neguan hostaila galtzen duen edo ez, zer eite duen —uxea, zabala eta moztaka, handia...—, dagoen lur motara egokitu dena, ur asko beharko duen edo ez, neguko hotzetan iraungo duen edo ez... Arrazoi estetikoetan ez bestetan oinarritzen dira etxe inguruetan jartzen diren zuhaitzen aukeraketa gehienak. Bide zidor motza! Zuhaitza eroso bizi ez bada bere onenean ezin azalduko da eta estetika kaskarra erakutsiko du...

Etxeko atari-aurreko zuhaitzetan toki nabarmenena izango duena nor izango den erabakitzeak atakan nago bada neroni ere udazken honetan. Etxearen hegora, eguzki-putzutan biziko da, itsasoko gallego-haizeak zeharka baina gogotik joko du, buztin lurretan elikatu beharko da eta ura erruz izango du, uda parteko eguzki galdatik etxea babestu behar du eta neguan ondo behetik jotzen duten eguzki izpiek etxea zer edo zer epeltzea nahi dudanez hostaila galtzen dutenetakoa behar du, etxea bera baino dezentez garaigoa eta eite dotorekoa behar du naturak, eraikuntza samur,

gailen eta nagusi azal dadin. Autoktonoa eurasiarra alegia, natura bera eta gizakiaren zapalkuntza besterik sustatzen ez duten inolako erlijio erritoekin zerikusirik ez duena, azal gozokoa sarritan elkar hartu beharko bai dugu eta behor eta ahardi jendearen igurtziak ere gozo har ditzan.

Aukera eginga dut, noski, zelkoba (*Zelkova carpinifolia*). Armenia, Azerbaijan, Georgia, Iran eta Turkian bizi ohi da. Xarmaren (*Carpinus betulus*) tankerako hostoa eta hostaila du, ahanzturaren zakuan zokoratua daukagun zumarraren bestengusua da, lasai utziz gero 35 bat metro haziz etxearen aldean zer edo zer izango da eta hiruzpalau mende biziko da, udazkenak su dotorea pizten dio hostaila berdeari, neguan izango da ederrena: muarrotutakoen tankeran enbor moztaka eta behetik gorako adarje ugaria agerian izango baitu, eguzki gozoaren galbahe. Georgiako ekialdeko Napareuli herriaren ondoan dagoen Babaneuri Erreserba Naturala zuhaitz honi emana izateak ere zer esana izan du aukeraketan...

PALEONTOLOGIA

Afrikako ugaztun galduen fosilak aurkitu dituzte Etiopian

NAZIOARTEKO IKERLARI TALDE batek Etiopian fosil berezi batzuk deskubritu dituela iragarri du. John Kappelman ikerketa taldeko buruak azaldu duenez, Afrikako ugaztunen eboluzioa ulertzeko falta diren hutsuneak betetzen lagunduko du aurkikuntzak, orain dela 24 eta 32 milioi urte bitartean bizi izan ziren animaliei buruzko datu asko argituko baititu. Garai hartan Itsaso Gorriak ez zuen oraingo itxura, Afrika eta Arabia bat eginda zeuden eta ozeanoz inguraturiko kontinente isolatua osatzen zuten. Zortzi milioi urteko aldi hau, ugaztunei gertatu izan zitzaienari dagokionez, ilun eta misteriozua izan da zientzialarientzat.

Fosilen artean, desagertutako espezieak eta gaurko ugaztun espezie batzuen arbaso zaharrak aurkitu

Arsinoitherium izeneko ugaztunen irudia, gaurko gizakia ondoan duela. Orain dela 24 eta 32 milioi urte bitarteko garaian bizi izan zen Afrikan.

dira, esate baterako, elefantearenak, Proboskidio izenekoak. Beste fosil interesgarria Arsinoitherium deritzon ugaztun batena dugu, gaurko erri-nozeroa baino handiagoa eta muturrean bi adar dituen. Jatorria askoz ere zaharragoa baldin badu ere, dirudienez, garai hartara arte iraun zuen.

Afro-Arabiaren kontinentea isolatuta egon zen bitartean, espezie berriak sortu eta garatu ziren baina kontinente hau Europa eta Asiarekin kontaktuan ipini zenean, (orain dela 24 milioi urte) bertako espezie primitibo asko desagertze bidean jarri ziren eta gainerakoak modernizatze bidean. Zentzu honetan, espezie inbaditzaileen eraginez edo, Arsinoitherium eta Proboskidio zaharrenak desagertu egin ziren eta gaurko elefantearen arbasoak indartu eta zabaldu. I

Web, CD-ROM eta paper formatuetan soluzioak alor guztietan

Ikerketa

Erremintak

Soluzioak

Zerbitzuak

INFORMAZIOAREN UNIBERTSOA

Adur SOFTWARE PRODUCTIONS

Adur Software Productions, S. Koop. (ASP)
 Industrialdea 1, 20160 Lasarte-Oria
 Tel: 943.37.18.49
 e-mail: adur@adur.com

Ikuskizunak

ALOÑA IPINTZA

ERAKUSKETA

GASTEIZ

◆ **Abenduaren 16tik aurrera**
Arabako Arte Ederretako Museoa

Iparaldeko margolarien lanak

Arabako Arte Ederretako Museoa Iparaldeko hainbat margolarien artelanak erosi ditu. Besteak beste, Gustave Cdin, Charles Aguerregaray, Louis Floutier eta Ramiro Arrue –jatorriz bizkaitarra izan arren Donibane Lohizunen bizi zen– margolarien lanak ikusi ahal izango ditu hemendik aurrera museo arabarrera hurbiltzen den bisitariak. Museoan XIX. eta XX. mendearen hasierako Euskal Herriko margolanen bilduma aurki daiteke, garai bateko euskal ohitura eta uso-dioetan murgiltzeko aukera paregabea dago beraz. Hegoaldeko margolarien bilduma besteen artean Gustavo de Maeztu, Elias Salaberria eta Ignacio Diaz De Olanoren lanez osatua dago.

kusketa antolatu du Caixa Fundazioak tximinoa gizaki nola bilakatu zen azalduz. Foruen plazako karpazpian, bideoak, panelak, hasierako hominidoen eta homo sapiensaren panpinak eta inguruan zituzten hainbat basapiztia bildu dituzte antolatzaileek.

JAIALDIAK

◆ **abenduak 27**

BILBO

La Haceria

22:00

MEM jaialdiaren amaiera ekitaldian Masia eta Gris, Churruca & Abasolo eta Londresetik iritsita-ko dj Whitechapele-ek hartuko dute parte. Azken egunera arte dantza, artea, zinema... uztartuko ditu jaialdiak.

BERTSO SAIOAK

◆ **abenduak 19**

URRETXU

Zelai Arizti aretoa

22:00

Luzio Gabiria Alustizari omenaldia eskaini asmoz XVII. Bertso Jaialdia egingo dute. Parte hartuko duten bertsolariak Sebastian Lizaso, Unai Iturriaga, Anjel Mari Peñagarikano eta

Ametz Arzallus izango dira.

ERAKUSKETAK

◆ **urtarrilaren 31 arte**

ANGELU

Beatriz Enea eta Pompidou galeria

John-Franklin Koenig estatubatuarraren atzera begirakoa zabalduta Angelun. 1947az geroztik egindako 80 lan ikus daitezke bertan. Lehenengo urtee-

tan egindako artelanak Beatriz Enean aurkituko ditu ikusleak eta azkeneko obra abstraktuak, berriz, Pompidou galerian. Zeramika lanek, formatu handi eta txikiko margoek, collage-ek eta argazkiek osatzen dute bilduma.

◆ **urtarrilaren 2a arte**

IRUÑEA

Foruen plaza

Tximinotik gizakira era-

Informazio gehiago:

www.gureagenda.com

Agendarako deialdiak hogeitun egun lehenago bidali 943 37 34 03 faxera edo kazeta@argia.com helbidera.

Argitalpen honen edizioan lankide:

kutxa

gizarte ekintza

Gartxot Korsikan

Vai e'fa'ti leghje!!!

Marko Armspach, Jokin Larrea eta Asisko Urmenetak egindako *Gartxot* komiki liburuak Korsikako Nazioarteko Komiki Jaialdian Mediterraneo Saria irabazi du.

HEGOALDEKO EUSKALDUNOI aski ohi zaigu sasimuga pasatzea, ohartzeko zein estimu handitan daukaten Komikia Frantziako Estatuan. Ez da kasualitatea Europako komiki jaialdi garrantzitsuenak Anguleman eta Aiacciu ospatzea. Azken honetara jo dugu Marko Armspach eta biok, *Gartxot* albuma besapean.

Korsikakoek ez omen dute irakurtzea laket, eta *Vai e'fa'ti leghje!!!* (Hoa irakurtzera!!!) erranik bidaltzen dute nornahi pikutara. Komikia, nonbait, gogokoago daukate, Nazioarteko Komiki Jaialdia ospatu berri baitute bigarren urtez abenduaren 5, 6 eta 7an. 10.000 lagun pasatu dira Saloian barrena, lerro-lerro, norberaren marrazkilari kuttunari dedikatoria kendu nahian.

Jaialdia nola pasatu den

"Case et Bulle" komikizaleen elkartekoak zain geneuzkan Aiacciuo aireportuan. Hegazkinean detektaturik genituen bertze bi uestezko marrazkilariak ere bildu zaizkigu (Rotring 0'001eko bixarra, aire bohemiak...), eta busez eraman gaituzte Saloira. Undergroundetik gatozenoi -euskal komikilari gutiz gehienok- antolaketa hau zientzia fikzioa zaigu. Uharteko notableek hartu gaituzte bertan, aperitifia hartu, eta aurpegia eman diegu telefonoz ezagutuak genituen Maria, France eta Frédéric casetbulletarrei.

Saltegi nagusia erdian emana dago, eta inguruan marrazkilari eta gidoilari bakoitza bere mahaian jarria; 48 inguru. Etiketen bidez jakin dugu norekin geunden orpoz orpo: Dorison, Yoann *Toto ornitorrin*koaren egilea, Serge Le Tendre mitikoa, Bianco, Batti, Vallée, Tanquerelle, Kerfriden... *figurette* (komiki korsikeraz) munduko behi sakratuak.

ASISKO URMENETA

Goian Marko eta Asisko saria jasotzen eta behean, Korsikatik bueltan, Durangoko Azokan, *Gartxoten* irakurleentzako marrazki-opariak prestatzen.

Zinema aretoan Miyazaki eta Disneyen filmak ikusgai. Paretetan Loiselen *Peter Pan* erakusketa eskegita. Eta gu lorian.

Zaleak hasi dira sartzen. Erdiko saltegiara jo, albumak hostokatu, erosi, eta egilearengana datoz dedikatoria eske.

Guk *Gartxoten* sinopsia egina dugu, korsikeraz eta frantsesez, eta eskupapera banatu diegu interesatuei. Lehen klientea Saloiko tabernaria izan da, gu harena garen ber, eta ale pareta erosi digu. Zuberoako Pagolan ahizpa esposatua duen bat etorri da gero, Star Academyko Patxiren aldeko neskato batzuek... Baina izan da Euskal Herriarekin bat ere harremanik izan gabe, *Gartxot* erosi duenik ere. Gehienak. Txundigarri. Karikatura errukigabea eraman dute ordainez albumean.

Otorduetan eta, marra ikusezin batek bereizi ditu komikilari taldeak: batzuk ez dira gelditzen zirrizorroak egitetik paperezko napan, bertzeek lanalditik kanpo deusik marraztu nahi ez duten bitartean. Lehen taldean korsikarrak eta euskaldunak nagusi, bigarrenetan frankobelgikarrak. Kontzeptu kontua.

Eskolak eta kazetariak ere hurbildu dira Saloiko gure mahaira eta paper handitan guk *Gartxoten* trajeria laburtu. "Ibañetatik behera, Konpostelarako bidean gaindi...". Marrazkia beti nazioarteko hizkuntza.

Saria!!!

Larunbat ilunabarrean Udaletxera bildu gaituzte parte hartzaile guztiok. Napoleoniar Aretoan (nonbaitetik ere) harrera, eta Bla Bla eta Glu Glu. Mediterraneo Saria eman digu Korsikako Biltzarrak. Eta Acqua Vita botila pareta antolatzaileek gero. Glu Glu eta Bla Bla luzatu dira Aiacciuo portuan goitik eta beheitik... ■

Elitekoak baina ezezagunak

Asier Urdanpilleta añorgarra Gipuzkoako Kros Txapelketa prestatzen ari da orain eta Gaizka Itza muxikarra berriz, mendiak zuritu diren honetan eskiak jantzita dabil astebururo. Duela hilabete gutxi munduan zeharreko mendietan zebiltzan korrika biak. Txapeldunen Ligako final zortzirenetan ez dira sartu, baina Munduko Mendi Maratoien Txapelketan seigarren eta zortzigarren postuak egin dituzte.

ONINTZA IRURETA

MENDIKO MARATOIEN EUSKADIKO III. Kopa hasi berritan (ekainean), mendi korrikalariei buruzko artikulua argitaratu genuen aldizkari honetan. Kirol mota honek hemen hartu duen indarrak aritu ginen orduan. Gaizka Itzak ordea, atzerriko mendiak zituela gogoa aitortu zigun: Munduko Mendi Maratoien Txapelketa. Italian, Frantzia, Espainia, Suitza, Estatu Batuetan eta Malaysia egin dituzte zazpi proba eta Itza muxikarra horietako bostetara joan zen. Oñatin bizi den Asier Urdanpilleta añorgarrak ere bost proba aukeratu zituen. Emaizta: Urdanpilleta munduko mendi lasterkarien zerrendan seigarren postuan geratu zen (laugarrena eta bosgarrena oso gertu omen zituen) eta Itza berriz, zortzigarren. Lorpen handia bi mendi korrikalarien ustez, baina oihartzun gutxikoa makina bat kirolekin alderatuz gero.

Euskal Herriko mendiek ez dute balio

Munduko Kopa ekainetik urrira bitartean egin dute, hilean-hilean ia maratoni bat korrituz. Hemengoak izanda mendian ohituta egongo direla esan diegu biei, baina erantzuna: "Hemen ezin da Munduko Txapelketarako proba bat ere antolatu, eskatutako altuera

Malaysiako Borneon antolatu zuten Munduko Mendi Maratoien Txapelketako azken proba. Domina partehartzaile guztiek jaso zuten. Gaizka Itzak (ezkerrean) eta Asier Urdanpilletak (eskuinean) pozik egoteko arrazoirik bazuten.

baino mendi baxuagoak daudelako". 2.000 metrotik gorako mendiak dira txapelketakoak eta gaitu beharreko desnibelak ere 2.000 metrokoak izan daitezke. Mendi lasterketak oso teknikoak dira, ez da korrika egitea soilik, mendian ibiltzen ere jakin behar da. Proba bitxia da "kilometro bertikala"rena adibidez. Izenak berak dioten moduan kilometroko desnibela igo behar da segidan eta gero jaitsi. Urdanpilletak dioenez, "biak gara hasiberriak kirol honetan. Parte hartu dudana proba batean baino gehiagotan gertatu zait ia tontorrera iritsi eta nire buruari galdetzea: hi non sartu haiz? Hau ez duk korrika egin eta kito!".

Munduko Txapelketan sailkatzeko balio zuten gutxieneko lau probetan parte hartu duten

Astakirtenkeria

Batek baino gehiagok uste du Munduko Mendi Maratoiaren Txapelketan aritzea astakeria dela (baita Euskal Herriko probetan parte hartzea ere batzuen ustez). Kirol hori ezagutzen ez dutenak dira iritzi horretakoak, baina Mendi Federazioan bertan ere kirol gogorregia dela uste dute batzuek. Denboraldian ia hilero maratokia (42 km, alegia) egin behar

da. Urdanpilletaren iritziz, "ezin du edonork egin, baina asfaltoko maratokiekin alderatuz hain gogorra ez dela esango nuke. Horretarako prestatuz gero maratoki hauen ezaugarri bereziei ondo erantzun diezaikegu. Ez dakit zergatik esaten duten hain kirol gogorra dela, bestelako kirolekin alderatuz beti ere".

Distantzia luzeko probak egiten dituzte Munduko Txapelketan. Maratoiaren luzera dutenak dira ohikoena. XX. mende hasierako ibiltariak ere kilometro asko egiten zituzten, baina desafio moduan, orduan ez zen txapelketarik.

korrikalari euskaldun bakarrak izan dira Urdanpilleta eta Itza (bosna proba egin dituzte). Aurkariak berriz, denetarikoak, baina gogorrenak italiarrak. Mendiko gidak eta mendiko eskiko monitoreak izaten omen dira mendi lasterkari asko. Abantaila dutela diote Urdanpilletak eta Itzak: "Alpeetan bizi dira, hor dituzte mendi garaiak eta beti mendian dabilta". Ez dira gainera, gaztetxoak izaten, 30 urtetik gora dituzte gehienek. Alpeetatik gertu bizitzea ordea, ez da nahikoa Munduko Txapelketako probetan parte hartzeko; laguntza ekonomikoak behar dira. Urdanpilletak Ricardo Mejía mexikarraren adibidea jarri digu. Alde handia ateratzen die gainerako mendi lasterkariei, baina Mexikon bizi da eta proba gehienak Europan egiten dira. Gogor entrentatzeaz gain bidaiatu egin behar da asko.

Apustua

Gaizka Itzari galdetu diogu ea inoiz mendiko korrika apusturen batean parte hartu duen eta galdera hori zergatik egin diogun galdetu digu.

Mendiko korrika lehiaketak berriak dira Euskal Herrian, baina apustuak ez. Bi artzainen arteko desafioa izaten zen askotan eta akaso Baraibar-Igaratza (Aralar) ibilbidea egingo zuten, erdi korrika erdi oinez, nolabait orientatuz. Oraingo mendi korrikalarien antzera, baina desafioa tartean zela. Itzak zein Urdanpilletak ez lieke muzinik egingo apustuari. Aurkariaren zain daude.

Os por "Napar-laru" y "Amexkela" respectivamente lucharon desde Tolosa a Lekunberri, el día 10 de 1907, resultando vencedor Echarri por lo de Mugica en la cuesta de Azcoena.

Babes gutxiko kirola

Urdanpilletak eta Itzak ez dituzte aurtengo Munduko Txapelketako bost probak poltsikotik ordaindu, Gipuzkoako Mendi Federazioak eta Foru Aldundiak lagundu diete. Bi erakundeek maila handiko mendi lasterkariak bultzatzea nahi omen dituzte eta horretarako laguntza ekonomikoa eskaini diete Urdanpilleta eta Itzari, baina babes gutxi dutela aitortu du añorgarrak. "Munduko Kopan seigarren eta zortzigarren egin dugu bi euskaldun hasiberri eta komunikabideetan ia ez gara agertu ere egin. Jendea ez da ohartu zer egin dugun. Bidaia ordaintzea ondo dago, baina hori ez da dena. Non dago promozioa?"

Biak neguko "loaldian" daude orain. Datorren urteko mendi lasterketen denboraldiari begira daude, zeharka bada ere. Urdanpilletak etsi xamartuta dirudi, babes faltak datorren urteko denboraldian atzerrian parte hartzea zalantzan jartzeraino. Gaizka Itza animosoago dago eta oraingoz behintzat Dolomitara edo edonora joateko gogoz. Bitartean Urdanpilletak Gipuzkoako Kros Txapelketa prestatzen segituko du eta Itzak eskia dauka buruan. ■

bilintx

ramos

mattin

urretxindorra

bilintx
bertso-hop

arriaga

xalbador

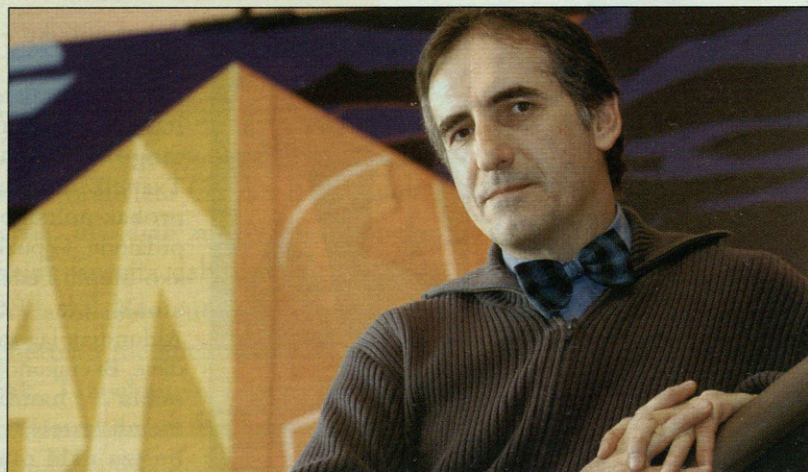
xalem

herriak

«Kataluniakoak debate politiko berria ekarriko du hemen»

Jose Luis Elorza

“Jesus Eigurenen dokumentuaren edukiak oinarritzako dira EAJrekin akordio batera iritsi ahal izateko”.

PSE-EEko Gipuzkoako Batzorde Eragilearen kidea eta Beasaingo zinegotzia izan da. Alderdi honetako kidea bada ere, analista politiko gisa mintzatu zaigu. Komunikazio alorrean ari da. Magazin bat kudeatzen du Goierri eta Urola eskualdeetan. Espainiako Konstituzioaren 25. urtemuga eta Gernikako Estatutuaren 24garrena bete dira aurten. Bi itun hauek izan ditugu hizpide solasaldiaren abiapuntuan.

MIKEL ASURMENDI

Argazkiak: Eli Gorostegi

Jose Luis Elorzaren iritziz, “konstituzionalistak” eta “ez konstituzionalistak” bezalako espresioen dualtasunak kalte eta zatiketa baino ez ditu ekartzen euskal gizartearen: “Konstituzioa ulertzeko funtsezkoa da perspektiba historiko bat izatea eta egungo eztabaida giro politiko mindua eta zorrotzetik ateratzea. Konstituzio hau aurreko aro politikoaren ondorio eta aurrerapauso bat bezala ulertu behar da. Egungo Euskadi ez da Gernikako Estatutua gabe ulertzen ahal. Konstituzioak ez duela Euskadira erabateko egonkortasuna ekarri? Ados. Baina horregatik ez da gutxietsi behar. Ez eta sakratutzat jo behar ere. Joko araua birfinkatu behar dela? Ados. Alderdi politikoak ados jarritz gero, ez luke arazo izan behar berau aldatzeko. Baina, beti ere, gehien-go eta gutxiengoaren joko demokratiakoaren arabera”, esan digu Elorzak.

Marko politiko berri batera eraman gaitzakeen trantsizio garaian al gaude?

Sektore batzuek, Konstituzioa eta Estatutuaren gainetik pasatuz, oraingo marko politikoak gainditu beharra planteatzen dute. Ibarretxeren planak ere halako zerbait planteatzen du. Niretzat hori, une honetan, hanka sartze izuga-

ria da. Ez dut proposamen horietan planteatzen ari diren edukiak eztabaidatu behar ez direnik esan nahi. Ordea, ETA behin betiko desagertu ez den bitartean, ez ditut planteamendu hauek egokitzen jotzen. Bide horretatik ezinezkoa iruditzen zait orain arte ezagutugun adostasun politikoa baino zabalagoa lortzea.

Zer iritzi duzu Ibarretxeren planaz, zehazkiago?

Ibarretxeren planaren planteamendua erru bat da, planteatu den moduan planteatu delako. Ez da, adibidez, Katalunian urratzen ari den bide eta modu berean planteatu. Besterik da edukiari dagokionean. Konstituzioaren oinarri juridikoek nahiz Gernikako Estatutuak aldatzeko irekita izan behar dutela uste baitut. Ibarretxeren planaren gauza batzuk onargarriak dira edota, gutxienez, eztabaidagarriak. Akats handiena abagune politiko desegokia aukeratu izana da. Modu horrek, giro politiko egonkorra bermatu beharrean, giro politikoa usteltzea ekarri du.

Plana ez al da legitimoa edo zilegia?

Bere zilegitasuna ukazina iruditzen zait. Zentzu honetan, PPko Gobernuak planaren eztabaida atzera botatzeko Auzitegi Konstituzionalean ezarritako helegitea astakeria bat iruditzen zait. Nahiz eta Ibarretxeren planteamenduarekin ados ez egon, Ibarretxe nire lehendakaria da, nahi duena proposatzeko eskubidea dauka.

Zer iritzi duzu PSE-EEK planarekiko hartu duen jarreraz?

Nik Jesus Eigurenen testua eredu gisa hartzen dut; PSE-EEko Batzorde Eragileak onartua. Eigurenek Gernikako Estatutuan sakontzea proposatzen du. Nik ere bide hori egokia ikusten dut. Alabaina, PSE-EEren zereginean hutsune bat ikusten dut: ez du jakin Ibarretxeren planaren alternatiba moduko bat gauzatzen euskal gizarte-

ren hainbat sektorekin konektatzeko. Jende askok ez du "Estatutu gehiago" delako ideia ulertzen, besterik gabe eta modu orokorrean planteatua. Baina Eigurenen dokumentuaren edukia oinarritzeko dira EAJrekin nahiz Ibarretxeren plana bultzatzen dutenekin akordio batera iristeko. Zoritxarrez, egungo egoera nahasiak ez dio PSE-EEri bere mezua gizarteratzen uzten.

PSE-EEren eta EAJren arteko hurbiltze modukoren bat ikusten al duzu?

Epe motzean, zoritxarrez, ez. Baina egoera politiko honi irtenbide bat emango bazaio, akordioaren bat gauzatu beharko da. Inork ikusten ote du Euskadin etorkizunik zentroko indar politikoaren arteko adostasunik gabe? Nik ez. Egungo egoerak bi blokeen arteko enfrontamendu batean bizitzera kondenatzen gaitu, horrek higitze izugarria dakar eta Euskadiren etorkizuna zalantzan jartzen du.

Patxi Lopezen PSE-EEK ba al du zuk aipatzen duzun blokeen arteko egoera hori gainditzeko maniobra margenik?

Patxi Lopezen estrategia politikoa oso garbia da. Zentroko politika bilatu eta jokaleku horretan aritu nahi du. Beste gauza bat da, taktika politikoak uzten dion maniobra margenaren tamaina. Ez dezagun ahaztu PPk gehiengo osoa daukala Madrilgo Parlamentuan.

Kataluniako egoera politikoa hizpide, PSC, ERC eta IC-V alderdiek Kataluniako Gobernu osoa lezaketu. Harriturik?

Harrituta ez. Nik gobernu hori egingarria ikusten nuen. Euskadiko jendeak hemengo parametroekin pentsatu ohi du, eta, antza, Katalunian ere hemengo logikaren arabera gobernu bat osatuko zela uste zuen. Katalunian, ERC eta

PSC eta IC-V alderdiek urte asko darabate elkarlanean. Ez bakarrik taktiko ki, baizik eta Kataluniako tradizio batek begiratuta. PSCren eta ERCren arteko nolabaiteko akordio bat hitzartua zegoen jada hauteskundearen aurretik. Euskal sozialista batzuek bage-nuen horrelako akordio baten itxaropena, eta ez bakarrik Kataluniara ekar dezakeenagatik, baizik eta, oro har, Espainia mailan izan dezakeen eragina politikoarengatik. Akordioa oso onuragarria da.

"PSE-EEK orain arte ez du jakin Ibarretxeren planaren alternatiba moduko bat gauzatzen, gizartearen hainbat sektorekin konektatzeko"

Euskadirako zentroko esparru politikoa ikusten duzu ezinbestean. Nola eragin dezake PSE-EEen Kataluniako aro berriak? Euskadiko politikari ere laguntza ekar diezaioke. Kataluniako akordioak PPri mina egin dio. Demagun PPk ez duela gehiengo osorik lortzen datarren martxoko hauteskundeetan. Norekin paktatuko du? CiUrekin? CiUk PPekin izandako akordioaren ordaina jaso ondoren bide horretan sakondu nahiko al du? Ez. Katalunian eman den aldaketak, aldaketa nabarmen bat ekar dezake estatu mailan nahiz Euskadi mailan. Kataluniako aro berri honek PSOEn ere aldaketak ekartzea espero dut, eztabaida politikoa irekiko duelakoan nago, ikuspegi federalista indartuko duela, baita ikuspegi hau duten euskal sozialistak indartuko dituela espero ere. Maragall

Generalitateko presidentea izateak beste aro bat ekar dezake. Aldaketa, hasieran, giro aldatze batetik etorriko da, pixkanaka, ez epe motzera. Estatu mailako hauteskundeetan PPk ez badu gehiengo osoa lortzen, orduan nabarituko dugu aldaketa.

Azkenik, Eigurenek ez dio irtenbiderik ikusten euskal arazoari, konpontzeko modukorik bai, ordea. Bat al zator?

Bai. Izan ere, nork bere planteamendua bere esentzian oinarritzen badu, ez dago irtenbiderik. Batek bere burua euskaldun hutsa eta independentea ikusten badu eta beste batek —beste hori bezain euskalduna dena— ez badu bere burua Euskadi independente batean ikusten, nola konpontzen da auzi hori? Finean, bakoitza guztiz bakoitza izan gabe, politikaren bidezko akordio batera iritsi beharko dugu, jokaleku bat aurkitu beharko dugu bizi ahal izateko. Hori ez badugu onartzen jai daukagu. Bakoitzaren nahiak eta ametsak bestearen aurka doazen bitartean ez daukagu irtenbiderik. Horrek baina, ez du ezin dugula elkarrekin bizi esan nahi, elkarrekin bizitzen ahalegindu behar dugu. Eredua ERCK aukeratu duena da. Alderdi independentista izan arren, independentista ez den alderdi batekin gobernatzea aukeratu du, eta ez CiUrekin, kasurako. Euskaditik ikusita harritagarria badirudi ere, zergatik ezin dugu Euskadin hori ere irudikatu? Gainera, hori lortu ezean ez daukagu irtenbiderik. Historiak erakutsi digunez, gure barne desadostasunek ez digute estatu bat gauzatzen utzi. Aitzitik, etengabeko gatazkan bizi izan gara. Gatazka gainditzeko eta egonkortasunean bizitzeko Katalunian abiatu duten eredu egokia litzateke ere euskaldunontzako. ■

**gure
arte
euskaraz**

Bizkaiko Foru
Aldundia
Kultura Saria

Diputación Foral
de Bizkaia
Departamento de Cultura

EUSKARAZKO KAZETARITZA IRUÑEAN

Euskal kazetaritzaren berpizkundea gerra bezperako Iruñean

Joxemiel Bidadorrek *Euskara Iruñeko kazetaritzan (1930-1936)* testu antologia plazaratu berri du. Bertan biltzen ditu bitarte horretan Iruñeko egunkari eta aldizkarietan euskaraz publikatu ziren artikuluetako batzuk.

AMETS ARZALLUS

Argazkiak: Mikel Saiz

NAFARKARIA ITXI ZENEAN pentsatu zuen Joxemiel Bidadorrek polita izanen litzatekeela XX. mendeko Nafarroako euskal testu periodistiko-en antologia bat prestatzea. Egunkari eta aldizkari zaharren bidezko halako ehun urteko bidaia bat, hasi 1901etik eta 2000raino. "Bitxia baita; XX. mendean oso gutxi dira Nafarroan euskal prentsarik gabeko garaiak. Gerra bukatu eta 1960ra bitartean ez zen ia ezer egon, baina handik aurrera ere, diktaduran, *Principe de Viana* aldizkariak ateratzen zuen euskarazko gehigarri bat. Mende osoan badago euskal kazetaritza bat Nafarroan, edo gehiago, Iruñean".

Mende oso baten antologia kalean ikusteko amets txiki horrek orain bi urte eman zuen lehen urratsa. 1910 baino lehenago ia ezer aurkitu ez zuenez, 1910tik 1920rako euskarazko artikuluen bilduma argitaratu zuen Bidadorrek. "1910tik aurrera Iruñeko giro periodistikoa nahiko majoa zen. Aukera politiko bakoitzak bere egunkaria zuen: integristek *La Tradición Navarra*, eskuinak *El Eco de Navarra* eta *Diario de Navarra*, karlistek *El Pensamiento*... Eta oso gauza bitxia gertatu zen: 1911-1912 inguruan euskal testuak ugaritzen hasi ziren egunkari horietan. Ez dakit zergatik. Agian 1911n

EAJ *Napartarra* aldizkaria publikatzen hasi zelako? Baliteke hari kontra egiteagatik hasi izana". Kontua da euskal kazetaritza bere lekutxo aurkitzen hasi zela. Eta lekutxo horretan euskaraz idazten zuten kazetarien izenen zerrenda luzatzen hasi zen: Larraundi, Larreko, Joxe Agerre...

Baina 1920a iritsi zenean, atzera euskal testuak desagertu egin ziren egunkarietatik. *Napartarra* 1919an itxi zen, eta EAJren astekari berria, *Amairu*, ez zen zabaldu 1932a arte. Bitarte horretako euskal kazetaritzaren hutsunea 1923an sortu zen *La Voz de Navarra* egunkari jeltzaleak

bete beharko zukeen, baina ez zuen hala egin. Eta *La Voz*-ek euskaraz ezer publikatzen ez zuenez, gainontzeko egunkari-ek ere isildu egin zuten euskara. Hori dela eta, 1920tik 1930era bitartekoa isilik pasa da Joxemiel Bidadorren antologian ere. Eta bigarren liburua 1930etik 1936ra arteko testuz osatu du oraintsu.

Hogeita hamarreko hamarkadako berpizkundea

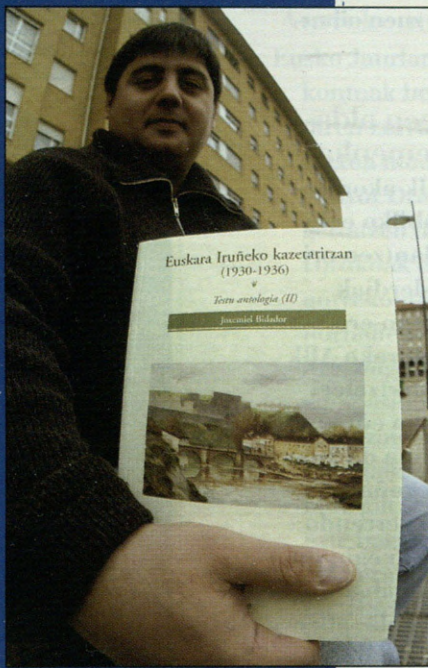
1932an Joxe Agerre euskal idazlea Sevillatik Iruñera itzuli zen. Itzuli orduko *La Voz de Navarra*ko zuzendaritza hartu zuen, eta euskarak bultzada baten beharra zuela ohartuta, egunero atal finko bat sortu zion: *Egunekua*. Alexander Tapia Perurena poeta leitzarria arduratzen zen euskarazko testuak bilatzeaz. Bestalde, mende hasieratik Iruñean euskarazko klaseak ematen jardunak ziren, Campion, Joxe Agerre eta Lertxundi. Baina irakaskuntza lan hori benetako fruituak ematen hasi zen Jesus Aranzadik hartu zuenean maisutza. "Aranzadiren klase haietatik euskaldun berri talde bat sortu zen, eta horrekin euskal giro bat. Harrobi hark balio zuen, ez bakarrik idazteko, baita irakurtzeko ere, eta hori oso garrantzitsua zen aurrekoek idatz zezaten".

Euskal kazetaritzaren berpizkundea izan zen. Hamar urte lehenago bizpahiru euskal idazle baldin baziren, 1930etik aurrera hiru idazle belaunaldi izan ziren: "Batetik zeuden Teodoro Arburua, Larreko, Manezaundi, herrietatik Iruñera bildutako euskaldun zaharrak. Bestetik, hauen seme edo senitartekoak: Joxe Agerre, honen anaia, Ain-

Artxiboetako dantzaria

Joxemiel Bidadorren aitona zerbait ba omen zekien euskaraz. Baina, gerrak, urteek, diktadurak, belaunaldi-ek... Denborak ahaztu egin zuen euskara eta Joxemiel etxe erdaldun batean jaio zen Iruñean. Kaputxinoek lagunduta denboraren aurka borrokatu, eta euskararen jabe egin zen mutikotan. Euskara bereganatu zuenean, dantzan hasi zen. Hankak batera eta bestera ikusteak eskuei halako egonezin bat sortu zien, eta paper zaharren artean aztarrika ibiltzeko gogoia sartu zitzaion barrenerraino. Unibertsitatera bidean euskal filologia ikastea pentsatu zuen. Bide hura korrituta, mingaina, hankak, eta eskuak elkar lotuz, "XVII. eta XVIII. mendeko euskal idazleek dantzarekin erakutsi zuten jarrera" aztertu nahi izan zuen tesian. Baina tesia bukatu gabe utzi, eta Nafarroako literatura historikoa arakatzan hasi zen. XVIII. menderaino egin zuen jauzi, eta testu inprimatuaren artxibotik artxibora pika eta ebats XX. menderaino etorri da.

Aztarrika ibilian ateratako lur guztiarekin Nafarroako literaturari eraikuntza bat baino gehiago egin dio. Joxe Agerreren eta Alexander Tapia Perurenaren olerkiak emanak ditu argitara. *Diario de Noticias*en eta *Nafarkarian* ere Nafarroako literatura zaharren istorioak kale-ratu izan ditu astero-astero. Eta euskal nazionalismoaren sorrerak Nafarroan sortu zuen giroak liluratuta bi antologia plazaratu ditu. Lehen *Euskara Iruñeko Kazetaritzan (1910-1920)* orain bi urte argitaratua. Eta bigarren antologia joan den azaroan argitaratu berria du: *Euskara Iruñeko Kazetaritzan (1930-1936)*. Agian, aitona irakurriko zituen bakarren batzuk.

geru Irigarai... Idazle hiritarrak ziren, jende kultua; medikuak, kazetariak.... Eta azkenik Aranzadirekin euskara ikasi zutene-tatik hirugarren belaunaldi bat sortzear zegoen. Denak Iruñean jaio eta haziak ziren eta familia erdaldunetakoak izaki euskaraz ere bertan ikasi zuten".

Hogeita hamarreko hamarkada oparoa izan zen, horretaz. Eta aberastasun hori aurki liteke Joxemiel Bidadorren bigarren antologian. Aurki liteke, hiru idazle talde haiek zertan egiten zuten talka. Izan ere, Manezaundik bere Luzai-deko euskara zuen, eta Larreko ere Zaraitzuko euskarari, Erronkarikoari, eta Iparraldekoari oso atxikia zen. Horiek nahasiz, nafarrera bat proposatzen zuen. Aldiz, gazte taldean, euskaldun berriak eta, gipuzke-rari lotuago zeuden, euskaraz ikasteko metodoak hori zuelako oinarrian. Beraz, euskarak batzen zituenak, euskarak berak zituen bereizten, eta oso eztabaida interesgarria piztu zen. Idazle gazte berri horien anparoan giro literarioa ari zen zabaltzen, belaunaldi bat sortzear zegoen... Baina 1936ko uztailaren 18an gerra hasi zen. Eta akabo eztabaidak, giro literarioak eta sortzear zeuden belaunaldiak. Iruñeko egunkarietako euskara isildu egin zen, handik hirurogei urtera *Nafarkaria* isilduko zen bezala. ■

Babeslea: Emun Kooperatiba

HIZKUNTZA AHOLKULARITZA ETA EUSKARAZKO ZERBITZUAK:

- Enpresa eta erakundearen premiei egokitutako euskara planak
- Lege eta Ekonomia aholkularitza
- Itzulpenak

EMUN
LANA EUSKALDUNTZEKO
KOOPERATIBA

Uriburu, 9 behea 20500 Arrasate • emun@emun.com Tel. 943 711 847 • www.emun.com

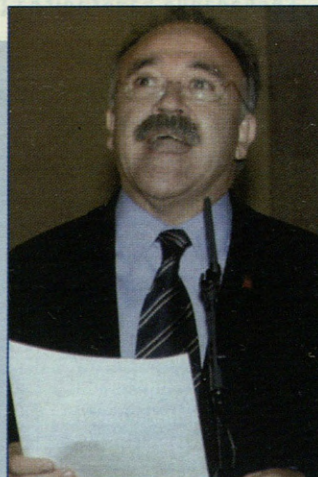
Bero-beroan

Zalaparta bai, baina ez beste batzuetan bezala

Aski da! plataformakoez Donostian deitutako manifestazioak ekarri du oihartzun eta zalapartarik, batez ere antolatu den mezuagatik, Espainiatik jendea ekarri den moduagatik eta baita ere, ohi bezala, jende kopuruagatik. Bitxiak dira, partehartzeari dago-kionez egiten diren irakurketa desberdinak: Espainiako komuni-kabide nagusientzat 120.000 pertsonatik gora, *El Correo*k "decenas de miles", Garak 14.000 eta Kataluniako Contrastant enpresak gehienez 22.400 pertso-na. Jaramon egiten zaie halako manifestazioei, baina euskal gizartean behintzat ez dute lor-tzen duela gutxi manifestazio molde honek lortzen zuen oihar-tzuna.

Zerrenda abertzaleen alda-rrikapena han hemenka.

Aralarre, EAK eta EAJk akordio-rako borondatea publiko egin ondoren, zerrenda lantzen ari dira jadanik hiru alderdiak Nafarroan. Iparraldean ere, martxoko kantonaletarako ABk gainerako alderdi abertzaleei zerrenda bateraturako edukia aurkeztu diela ezaguna da jada. Berriki, bestalde, Begoña Erraztik martxorako zerrenda bateratu baterako deia egin du, nahiko era orokor eta abstrak-tuan bada ere. Nola hala, aber-tzaleen indarrari etekin handia-go ateratzearen nahia suma-tzen da han hemenka. Bada pentsatzen duenik, Nafarroan eta Iparraldean halakoen beh-rra egonez gero, ea Araban zer-gatik ez, batez ere PPK berez zatikatua dagoen herria gehia-go zatitzeko erabiltzen duene-nean.

Kataluniako egoera lagungarri honako ere

Aspaldi ez bezala, euskal politikagintza Kataluniara begira egon da, azaroako hauteskunde autonomikoak medio. Eta aurrerantzean ere hala izango dela dirudi. 23 urte agintean egon ondoren, CiU oposiziora doa eta Pasqual Maragall da jada Generalitateko lehendakari berria, ERCekin lortutako akordioaren ondoren. Lan eremu ugari izango ditu Generalitateko hiruko gobernuak esku artean, eta bere osaketa ikusita eta adierazitakoaren arabera, eremu sozialean emango diren aurrera-pausoak izango dira garrantzitsuenetakoak. Espainian egun bizi den giro politikoarekin, ordea, Kataluniako Estatutuaren erreformak hartu-ko du oihartzun handiagoa. Hango parlamentuak erreforma onartu ondoren, Madrilgo gorteek atzera botatzen badute, herri kontsulta egingo duela jakinarazi du Maragallek. Egoera arras interesgarria sor-tzen da eta suma liteke, hangoa ere lagungarri izan daitekeela euskal politikagintzan bizi den korapiloa askatzeko.

Zer da...

Burtsa

Burtsa edo Balore Merkatua sale-rosiko instituzio bat da, zeinetan erosten edo saltzen baitira (kon-tratatu egiten dira) era guztietako konpainien akzioak: enpresenak, bankuenak, aseguru etxeenak, sozietate immobiliarioenak eta abar. Hornidurako merkatu batean gertatzen den bezala, Burtsara bi eratako pertsonak (inbertitzaileak) joaten dira: erosi nahi dutenak eta saldu nahi dutenak. Enpresa baten akzioak Burtsan kotizatzen hasten diren unetik aurrera, konpainiak, burtsako terminoetan, beste izen-dapen bat hartzen du: Balorea. Horregatik esaten zaio Burtsari Balore Merkatua ere. Espainiako Estatuaren kasuan, gaur egun 500 balore inguruk kotizatzen dute, sektoreka multzokatuak, zein pro-dukzio jardueratan espezializatuak

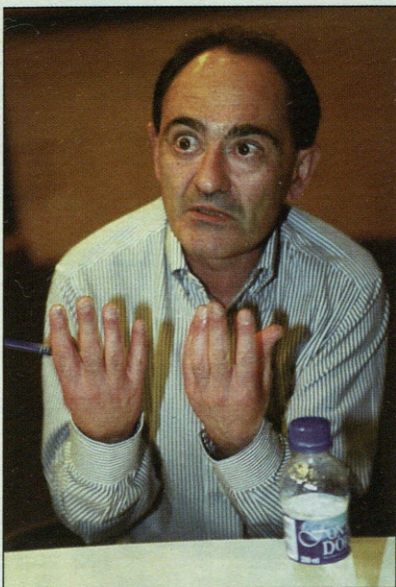
dauden. Balore horien parte handi bat Euskal Herriko enpresak dira. Euskal Herrian, burtsa bakar batek funtzionatzen du: ehun urte beteak dituen Bilboko Burtsak. Espainiako Estatuako gainerakoan, beste hiruk funtzionatzen dute: Madrilgoak, Bartzelonakoak eta Valentziakoak. Gaur egun, inbertitzaile handiez gain, zeinek eramaten baitute pus-karik onena, milioika aurreztaile txi-kik hartzen dute parte burtsa horie-tan, zuzenean edo zeharka, inbertitzeko funtsen bitartez. Bur-tsa jotzen da enpresen osasunaren barometrotzat, ezen akzioen prezio-ak ispatzen du inbertitzaileek sozietateen etorkizunaz duten iri-tzia. Orobat da herrialde bakoitzeko ekonomiaren martxa neurtzeko aparatu bat. Nahiz eta, batzuetan, errealitate ekonomikoa distortsio-natzen ere duen.

Daniel Udalaiz

Xirika gazte aldizkaria otsailerako

GAZTEEK GAZTEENTZAT egindako aldizkaria izango da otsailaren 6tik aurrera kaleratuko den *Xirika*. 24 orri izango ditu, aktualitatea eta informazio orokorra landuko ditu eta gazteak zirikatzeko izango du helburu. Senperen izango du egoitza eta ardura nagusia lau kazetari eta marrazkilari batena izango da. Zero alea urtarrean kalean izango da.

"Euskalkiek batzera eta berdintzera egin dute aspaldian, eta gauzak bere neurrian eginda, ona eta onuragarria da hori", dio Koldo Zuazok.

Euskalkien sailkapen berria

EUSKALKIAK, Herriaren Lekukoak liburua plazaratu berri du Koldo Zuazo hizkuntzalari eta EHUKo irakasleak. Urte luzez herri hizkerak aztertzen egindako lanaren ondorioak biltzen ditu bertan. Atal batek euskalkien arteko harremana edo batasuna aztertzen du, baita euskalkiak bizirik daudela erakutsi. Bestalde, liburuak euskalki asko eta oso nabarrak daudela jasotzen du eta bata bestearengandik oso ezberdinak. Bi arrazoi ematen ditu horretarako Zuazok: Euskal Herriaren zatiketa eta euskararen ofizialtasun eza. Horrez gain, euskalkien sailkapen berri bat proposatu du Zuazok liburuan, Oihenartek

XVII. mendean eta gerora Larramendik eta Bonapartek egindagok gaurkotuz.

Larrialdi neurriak

EUSKARAK IPARRALDEAN bizi duen egoera larriari aurre egin asmoz, Euskal Irratiak elkarteak osatzen duten Lapurdiko, Nafarroa Behereko eta Zuberoako hiru irratiek larrialdi neurriak proposatu dituzte. Batetik, Hizkuntza gutxituen Ituna berrestea eta ofizialtasuna bermatzeko legea sortzea bultzatu nahi dute. Bestetik, diru laguntzekin eta arlo teknikoagoekin zerikusia duten aldaketak proposatu dituzte. Bestalde, gazteen enpleguan Gobernuak proposatutako aldaketek ekonomikoki izan dezaketen eragin negatiboa azpimarratu dute.

Bagare Euskal Tokia abian berriro

GASTEIZKO euskalgintzako zenbait eragileren laguntzari esker zabalik da berriro Bagare Euskal Tokia. Bazkide gehiago erakartzeko kanpainarekin zabaldu dituzte ateak, laguntza ekonomikoa lortzeaz gain, euskal toki eta euskalgintza sendotzeko asmoz. Hemendik aurrera, bestetik, euskaldunen beharrak zeintzuk diren ezagutzeko eztabaida prozesuak hasiko dituzte, euskalgintza indartzeko, topagune izateko eta kultura arloan lanean jarraitzeko konpromisoari eutsita.

BAHEA

Ez da makala Elkarrik datorren larunbaterako, hilak 20, hartu duen erronka: Bilbon manifestazioa deitu du eta bere helburua Autonomia kalea aldenik alde betetzea da, Jonan Fernandezek "Berria"ri egindako elkarriketa batean adierazi berri duenez. Giza eskubideak eta herri borondatea errespetatu. Elkarriketa eta akordioa proposamen guztien artean izango da manifestaziorako erabiliko den leloa.

EAEko Auzitegi Nagusiak espedientea zabaldu dio Bilboko Justizia Jauregian segurtasunaz arduratzen den Ertzaintzaren arduradunari. Sei galdetako galdetegia ere erantzun behar izan ei du. Arrazoia, abenduaren 3an Juan Mari Atutxa, Gorka Knörr eta Kontxi Bilbao Eusko Jaurlaritzako agintariei deklaratzera ate nagusitik sartzen uztea, Auzitegi Nagusiaren ustez, Albiako Lorategietako ate hau epaile eta fiskalek bakarrik erabiltzen dutenean.

Aurrekontu garaia.

Eusko Jaurlaritzaren 2004ko aurrekontuak berriz luzatuak izango diren zurrumurrua aspaldikoa da, iazkoa moduko ezustekorik -Mayor Orejaren hutsa- gutxitan gertatzen delako politikan. Hirukoak ez du nahiko indarrik aurrekontuak ateratzeko eta beste norbaiten sostengua beharko du. Argi dago sostengu hori -aktiboa edo pasiboa- Sozialista Abertzaleen (SA) aldetik bakarrik etor daitekeela. Eta argi dago, bere giltza izaeraren jakitun, beste urte batzuetan bezala, SA hasi dela erabiltzen aurrekontuen tresna. Hori da datozen egunotan biziko den irudia: SA akordiorako prest dela adierazi nahian; Jaurlaritza, eta batez ere EAJ, akordiorik ezin dela eman ETArek jarduera salatu arte. Bitartean, egunerokotasunean, akordioak eman egiten dira han eta hemen, seguruenik, oro har pentsatzen duguna baino akordio izaera handiagoarekin gainera.

Net Hurbil

PELLO ZUBIRIA

Hiesa sendatzea nork merezi duen erabaki dezagun

AllAfrica.com hedabide digitalak kontinente hori zigortzen duen izurriaz egin die galde bere irakurleei. Baina gaia bere alderik gordinenetik jorratzea proposatu die: beharrezko sendagaiak gaixo guztientzako aski izango ez direnez, nola erabaki behar da botikak eta tratamendua nori eman eta nori ez?

ALLAFRICA.COM indar handiko komunikabide bihurtu da. Maurizio ugartearen dago errejistratua, baina egoitzak Johannesburgo, Dakar, Abidjan and Washingtonen ditu. Esan daiteke Afrikako errealitatearen eta AEBetako herritarren arteko zubi lana egin nahi duela. Afrika osoko komunikabideen jarraipen zehatza egiten duenez, kontinente horretako eguneroko aktualitatea gertutik ezagutzeko gune erakargarria da.

Albiste, atal berezi eta dossierrez gain iritzi foro bat ere badu AllAfrica.com-ek, eta azken asteetan honako galdera hau dauka pausatua irakurleek beren mezuak igor ditzaten: "Nori eman behar zaio lehentasunez Hiesaren kontrako tratamendua?". Gai gogorra, baina erreal. Hona zergatik.

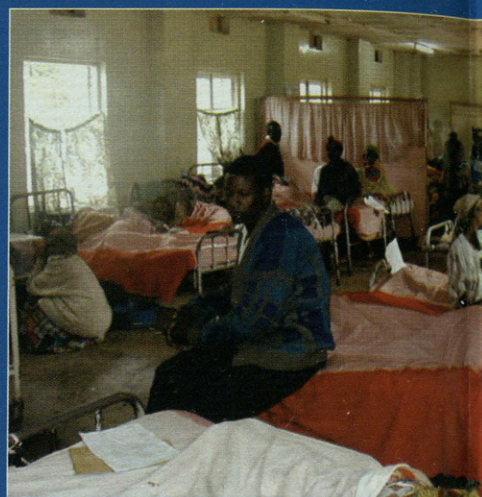
Saharaz beheko Afrikan 27 milioi pertsona heldu inguru bizi dira GIB/hiesarekin. Munduko Osasun Erakundearen aburuz, seropositiboak direnen %1ak baino ez du eskuratzen tratamendua: behar duten 4,1 milioien arteak 50.000k bakarrik.

Nazioarteko erakunde horrek 3 milioi pertsonarengana helarazi nahi ditu botikak 2005erako. Botiken prezioak behar bezain apal izatera iritsiko balira ere, osasun banaketa sistematik zabaltzea eskatzen du. Landa eremu askotan ez dago beharrezko tresneria eta zaintzaile kualifikatua duen ospitalerik, eta berdin hirietako auzo askotan.

"Derrigor pentsatu behar dugu -dio AllAfrica.com-ek foroko gaia aurkezterakoan- datozen urteetan tratamenduen eskuragarritasuna asko ugartu arren, botikak lortuko dituzten pertsonak askoz gutxiago izango direla behar dituztenak baino. Eta tarte horretan, nori egokituko zaio eskuragarri dauden tratamenduak hartzea? Nola banatuko da erremedioak hartu ahal izatea? Ba al dago hain desesperatuki behar diren botikak zuzentasunez banatzeko modurik? Zuzenena gaixoen arteko aukeraketa zozketa bidez egitea ote da, Latinoamerikako zenbait herrialdetan -Txile eta Guatelamalan adibidez- egiten duten bezala, oso gogorra den arren? Ala erantzukizun hori ez hartzea da hobe?"

Zenbaiten ustez, tratamendua nori eman erabakitzea mediku eta sendagileen trebetasunaren esku utzi behar da. Honek esan nahi du onartzea tratamendua eskuratzeko aukera ezberdinak dituztela herritarrek, batez ere klinika egokiekiko hurbiltasunak eta botikak eskuratzeko ahalmenaren arabera, baina hala ere hori ikusten dute aukerarik garbiena.

Beste batzuen aburuz, lehentasunak finkatu behar dira estraina. Munduko Bankuak dio, adibidez, Malawi-

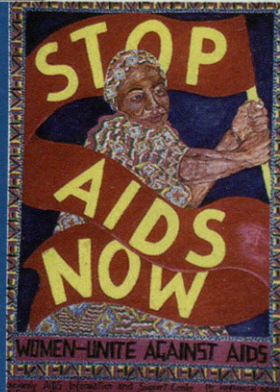
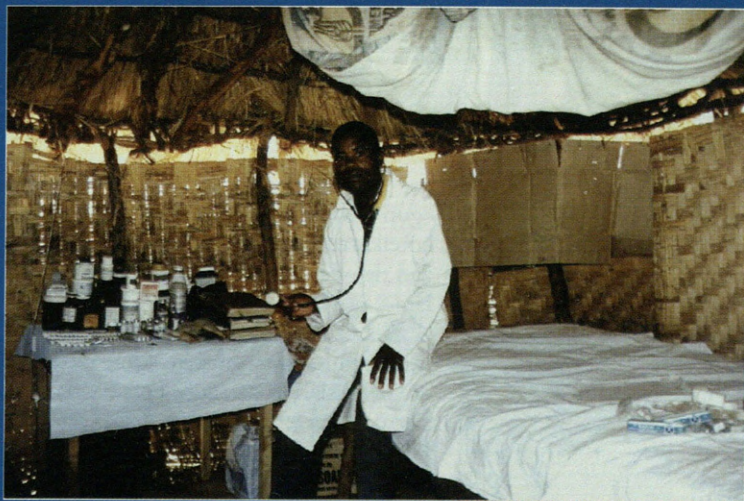

ko eskulan profesionalaren erdia hil daitekeela hiesaz 2005erako. Medikuntzako profesionalak eta irakasleak dira kolpatuenak, armada eta polizia-rekin batera. Bizi itxaropena herrialde horretan 36 urte arte jaitsi da. Gizartearen etorkizunerako estrategikoki garrantzizkoak diren pertsonen lehentasuna ematen ez bazaie, herrialde bat laster gera daiteke bere arazoak bideratu ezin dituela eta lur jotzeko puntuan.

Bada beste lehentasun kasu bat. Laguntzen ez bazaie, gizarte bateko kide ahulenak tratamenduetara iritsi ezinik geratuko dira. Nigeria eta Burundin, giza eskubideen aldeko ekintzaileek salatu dute haurrak kasik erabat kanpo geratzen direla hiesaren kontrako programetatik.

"Norbaitek esango du gizarte ingeneritza antzeko zerbait proposa-

Ezkerreko hiru argazkietan Hiesa garatu duten herritar gaixoak ageri dira, ospitaletara iristeko zoria izan dutenak. Goiko argazkikoak Malawiko mediku bat da, txabola batean ipini dioten sendategian. Manifestazioan amaren besoetan doan mutikoaren bizkarrean "Hiesaren kontrako botikak denon eskura ipini itzazue" dio. Ondoan, arotza haurrentzako hilku-txak egiten.

tzen dela horrelako lehentasunak markatzean, eta desmasiak gertatuko direla gainera. Badira gainera informea argitzen dutenak nola gaur diren laguntza programetan osasun teknikari batzuk botikak sistema publikotik

atera eta beren onura propiorako desbideratzen dituztenak, edo Zambian salatu den moduan, zaintzaileek eskupekoak onartu dituztela zerrendetan halako izen aurrerago pasatzeagatik. Emaiguzu zure iritzia".

Kopuruak eta pertsonak

Foroan orain arte parte hartu dutenen erdiak izango dira Amerika eta Europakoak, eta beste erdiak afrikarrak. Erantzunen artean, batzuek lehentasunak proposatzen dituzte: haurrak, haurdun dauden emazteak, osasungintzako teknikariak...

Beste irakurle batzuk oldartu egin zaizkio galderari, eta Munduko Osasun Erakundeari (MOE). New Yorketik Mike Fleshmann ziur dago MOE ez duela bere helburua (3 milioi gaixorengana iristea) lortuko mundu aberatsaren bekaizkeriaz, eta lortuta ere beste bi milioi geratuko lirateke bazterrean.

Hegoafrikatik Petrida Ijumbak haserre idatzi du: "Nola izan daiteke hain harroa MOEko zuzendaria? Boto bila dabil akaso? Ikusten da gutxi ezagutzen duela Afrika. Ez da bizi izan lur jotako osasun sistema batean, komunikabide urrien, analfabetismo gero eta ugariagoaren erdian eta Afrika hondoratzen ari diren gose eta txirotasunean. Baina MOEko zuzendari jauna, 3 milioi ez da bakarrik zenbaki bat. Aitak dira, amak, senideak, lagunak, ezagunak, bizirik segitzeko ahaleginean egunero borrokan ari direnak. Beteko ez duzun promesa egitea lotsagabekeria da. Eta barkamena eskatzea zor diguzu".

Baina iritzi guztien artean, gordine-na da Susan Endeshak Nairobitik igorri duen mezu laburra: "Non eskura daitezke botika horiek hemen, Kenian?". ■

<http://www.argia.com/nethurbil>
helbidean, gai honi buruzko informazio gehiago eta Interneteko loturak.

K A L I T A T E A

Produkturik
onenak,
MultiOpticasen

Aukerarik
zabalena
betaurreko graduatu,
ukipen-lente,
audiofono eta
eguzkitako
betaurrekoetan.

ZINKUNEGI
MULTIOPTICAS
ZERBITZU OPTIKOETAN Ta
Hernani, 4 - DONOSTIA

Jon Alonso

Azokaz

A

riketa: Uhal garraiatzaile bat, gainean infinitoraino luzatzen den erosle-lerro-kada bat duela, Durangoko Azoka berrian sartzen da, Atxagaren edo Sarriren liburua saltzen den punturaino.

Uhala 1 m/s-ko abiadan mugitzen da, eta erosleen arteko tarte 1 m-koa da. Salmenta puntuan saltzailea dago, zeinak mugimendu mekanikoen bidez, 60 segundutan egiten baititu eragiketa hauek guztiak: erosleari harreara-hitza esan, Atxaga edo Sarriren liburua bere tokitik hartu, poltsa batean sartu, erosleari luzatu, erosleak luzatzen dion billetea jaso, kutxan utzi, bertatik kanbioak atera, erosleari itzuli, agur esan eskuaren mugimenduz bizkor batez. Azokak 5 egun irauten duela eta egun bakoitzean hamar orduz irekita dagoela kontuan harturik, eskatzen da: a) zenbat liburu salduko litzateke uhal garraiatzaile bat erabiliz azokako 5 egunetan? b) zenbat uhal-garraiatzaile beharko lirateke batzuen arabera Sarrik saldu omen dituen 5.000 liburuak saltzeko, edo Atxagak saldu omen dituen 5.000 liburuak saltzeko? (Oharra: kontuan har bedi, otoi, bi erosleren artean segundu bat galtzen dela).

Bistan da salmentarako baldintza automatiko ezinhobe hauetan ere, alegia, erosleak ez direla uniformeki etortzen, uholdeka baizik, egun guztiak ez direla berdinak, lehena 'profesionalentzat' omen dela, esaterako, erosleek batzuetan liburuaren orriak begiratzea gustuko dutela erosi baino lehen, askotan saltzailea ezagutu eta harekin mintzatu nahi izaten dutela piska bat; saltzaileak ere, bere aldetik, tarteka komunera joan behar izaten duela, edo kanbioak bukatu eta bila joan behar izaten dela, edo liburu kutxa berri bat irekitzeko makurtu... alegia, egiazko baldintzen nolakoa aintzat hartzen ez duen baldintza ideal hauetan ere ez dela posible iristea batzuek ematen dituzten kopurueta. Jakina, esango digute beren saltzaileak eta beren erosleak ez direla automatak, noski, baina saltzaile baten ordezkari hainbat jartzen dituztela... Tira, konforme; baina tokiak muga fisiko argi batzuk hartzen ditu, eta are Atxagaren eta Sarriren liburuak saltzen diren salmentapuntuetan ere, badituzte bere tokia hartzen duten beste titulu dozena batzuk saltzeko... edo zaintzeko, behintzat.

Ez dakit honetaz ari zen, zehatz, Atxaga,

ALBERTO ELOSEGI

egun gutxi direla *Berria* egunkarian emandako elkarrizketan. Baina aipatzen dituen gaien zati da -zenbakien dantza, korbataren erabilerak-, noski.

Nik ez ditut inoiz oso ongi konprenitu ahal izan kopuru-gerra gezurrezko hauek; gehienez ere bi musulari ez oso zuhur eta bai nahiko panparroiren arteko lehia bezalakoa iruditu zaizkit: musean beti dago enbidoari "bost gehio" esanda erantzutea, ezta? Eta, gainera, muspartida honetan jokaldia bukatzean kartak erakutsi behar izaten ez direnez...

Nik ez ditut inoiz oso ongi konprenitu ahal

izan kopuru-gerra gezurrezko hauek;

gehienez ere bi musulari ez oso zuhur eta bai

nahiko panparroiren arteko lehia bezalakoa

iruditu zaizkit

Baina ikusten denez, alferrik da Durangoko azoka beste azoka batzuk arautzen dituzten parametroen arabera neurtu nahi izatea. Konparazione, *Berria* egunkariak ere azoka bisitatu duen editore italiar baten esanak biltzen zituen -E.H.tik kanpo etorri bide den editore bakarra-, eta hark ere esaten zuen festa giroa dela gehien harritu duena. Jai giroko agerpen triunfalista, psikologiko, folkloriko, propagandistiko hau beharrezkoa omen da, antza, librumunduko jendea gero, urtea osatzeko falta diren korbatarik gabeko 360 egunetan lasai joan dadin, kantuak dioen bezala, desertiala, nigarrez urtzera.

Korbatar dagokionez -*ttattarra*, Beran-eta esaten dutenez-, ez zitzaidan garbi gelditu Atxaga Azokaren zuzendariez ari ote zen, edo, orokorragoan, zuzendaritza-lanetan hala edo nola ari diren guztiak hartzen zituen bere gogoetan. Bigarren hipotesia hobetsita, ez zait batere gaizki iruditzen. Ez da mendeku txarra, azoka egunetan gure apaltasunean duin ibiltzeko ahaleginetik eta ohituratik ateraziriko idazleontzat behintzat. Gure kolaborazioa nahi badute, hona baldintza: *argitaletxecko arduradun bakar bat ere korbatarik gabe.* ■

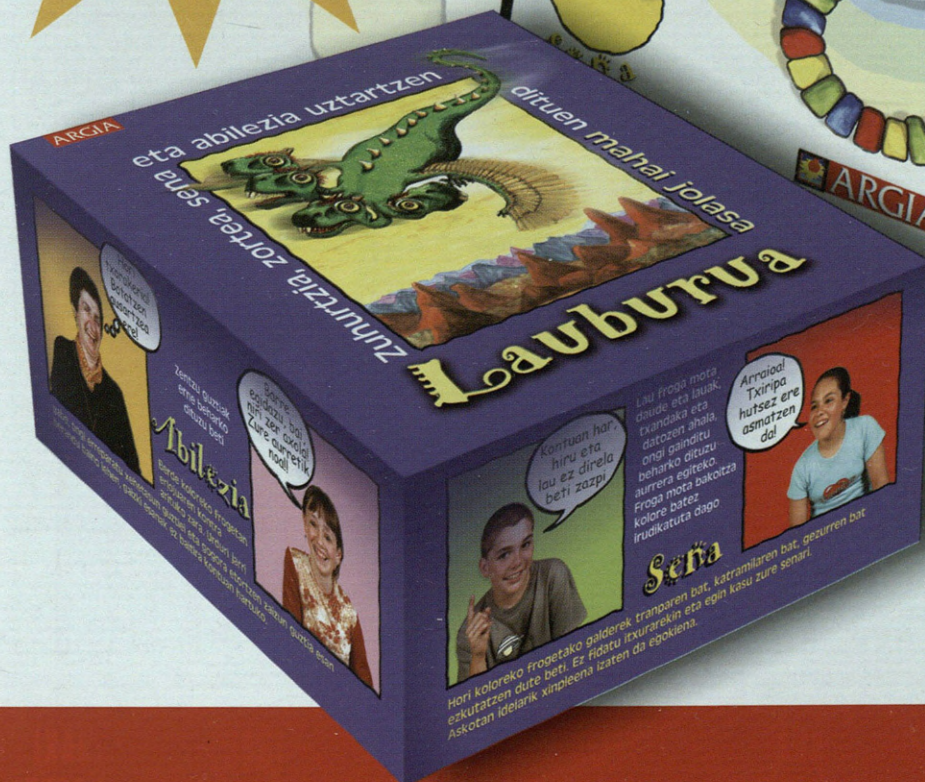
Zarena zarela ere, hauxe duzu dibertimendurik aproposena:

Lauburua

Zuhurtzia, zortea,
sena eta abilezia
uztartzen dituen
mahai-jolasa.

SALMENTA PREZIOA

35€

ARGIA

ARGIAko 943 37 15 45 zenbakian,
denda@argia.com helbidean edo
ohiko salmenta puntuetan.

lindar bizian

2003 - 2004 DENBORALDIA

EUSKAL TELEBISTAK aurkeztuta

XABIER
Euzkitze

KLAUDIO
Landa

ANA
Urrutia

FELIX
Linares

JULIAN
Iantzi

IBAN
Garate

IÑAKI
Lopez

denboraldi berrian ZINEMA, INFORMAZIOA, KIROLAK, LEHIAKETAK, TELESAILAK, DOKUMENTALAK eta askoz ere gehiago